MODERN KÖNYVTÁR

AZ ATHENAEUM R.T. KIADÁSA

MODERN KÖNYVTÁR

KÖLTŐI MŰVEK

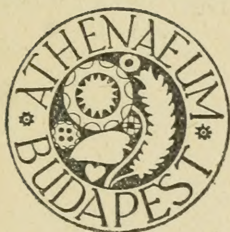
AZ ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMDAI R.-T. KIADÁSA

BUDAPEST, VII-IK KER. RÁKÓCZI-ÚT 54. SZÁM

— MAGYAR KÖLTŐK VII. —

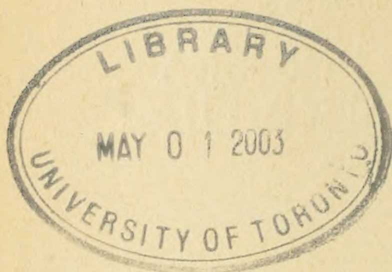
REICHARD PIROSKA

AZ ÉLETEN KIVÜL

BUDAPEST
ATHENAEUM IROD. ES NYOMD. RÉSZVÉNYT. KIADÁSA

Költeni annyi, mint itélőszéket
tartani önmagunk fölött.
(IBSEN)

A MODERN KÖNYVTÁR SZERKESZTŐSÉGE
VII. KER., RÁKOCZI-UT 54. (ATHENAEUM)
TELEFON: 64—02

Ahol én járok, ott már fojt a lég,
öl a magasság és a messzeség:
  a Lemondások csöndes jégmezőin.

A meleg ajkak, beszédes szemek,
kik még nevetnek, sirnak, küzdenek,
  mögöttem messze-messze elmaradtak.

Itt érzéketlen meddő gyászba hal
az öröm, küzdelem és diadal
  és tőlem egyre távolabb az Élet.

Vagyok: akiben nincs jövő se mult,
lélek, kiről a földi mind lehullt
  a Lemondások halott jégmezőin — — —

DIÁK ÉVEK

A Szerelem

Nesztelen mélyülő alkonyat tájon,
mig a valóság álomfénybe vész
s valónak tetszik minden fényes álom:
lefoszlik lelkemről a csüggedés
és várom, egyre várom — — —

A napok lázas nagy munkába telnek,
előttem szürke sivár könyvhalom,
a lelkem fáradt és a szivem dermedt
s zokogó gúnnyal büszkén tagadom
az örökegy szerelmet.

Nappal nem hiszem, nappal tudom: álom,
tudom, hogy nem jön el, hogy nincs sehol,
de illatos, biboros alkonyat tájon,
mikor valóság s álom összefoly
még várom, egyre várom — — —

Diáktanyán

Szomoru csöndben szállanak a percek,
egy szó se rezg át a komor szobán,
csak papir zizzen és csak a toll perceg:
mohón tanul három diákleány.

Egy-egy fáradt sóhaj száll át a légen
s oly szomoru, fojtó a pillanat,
mint mikor csöndes, hervadó vidéken
a rózsaszirmok halkan hullanak — — —

Diákleány

Könyvek között tölti a napokat,
könyvei között lepi meg az éj
s agyára álmatlan alvás szakad.

A szive hangtalan és oly nyugodt,
miként a tenger tiszta tüköre,
ha elpihentek a nagy viharok.

Maga sem sejti tán, hogy mélyiben,
titkosan temető hinár alatt,
a mesék sülyedt városa pihen.

S hogy ott, a csoda kristálypalotán
még mindég boldog ébredésre vár
az elvarázsolt bús királyleány — — —

Egyetemtér

Körötte röpköd a galambsereg,
minden ablaka sorra betéve,
s hiába ragyog a tavaszi nap:
gőgösen, hidegen néz le a térre
  s komoran, szürkén áll az egyetem.

A hegyek hívnak, a Duna üzenget,
partja felől tavaszi szellő árad:
lépcsőin ülve lenézni vizére
be jól esik annak, ki szomoru, fáradt, —
  s komoran, szürkén int az egyetem.

Délről, hegyeken át jön a Tavasz! — — —
s jönnek mosolygva asszonyok, lányok
s mennek mosolygva a Tavasz elé,
szomorun, hosszan nézek utánok
  s elnyel a komor, szürke egyetem — — —

A Holnap

Valamit várok, ami szebb, nagyobb,
amiben lesz egy mélyebb gondolat:
várom a megváltó nagy Holnapot,
hogy rám virad.

Álmodások álmatlan éjjelén
és robotolt szürke napokon át
várom, hogy mikor küldi már felém
egy sugarát.

S mikor fáradtan lezárul szemem
s már-már nyugalmas álom száll reám,
még egyszer átsuhan a lelkemen:
holnap talán — — —

— — — S a lelkemet kifosztja ezalatt
a sok szürke nap, a várás, a könny
s ha mégis eljön a Holnap, a nagy:
hiába jön — — —

A jövő felé

Én csak a multban látom magamat:
csak azt a szomoru lányt ismerem,
ki a multból, sok hervadó emlékből,
merengő gyásszal szembe néz velem,
  csak azt a szomoru lányt ismerem — — —

Azt nem tudom, hogy most milyen vagyok:
uj vágyak lepik meg a lelkemet,
sok ujat látok és sok ujat érzek,
mindenik nap valamit eltemet
  s uj vágyak lepik meg a lelkemet — — —

És nem tudom: holnap milyen leszek — — —
de útja bármilyen messze vigye:
az az uj lény, akivé holnap válok,
a régi szomorut felejtheti-e,
  felejtheti-e? — — —

Egy szobor előtt

Oh Pallas Athéne,
ki jönni s tünni láttál ezredévet
a legkékebb éggel és tengerrel szemben,
most éjszak földjén, zárt borus teremben
szemed épp ugy a messzeségbe réved,
mint mikor elnézted kicsinyes sorsát
az alattad zsibongó embergomolynak,
mert te érted a zajt és érted a csendet
s neked mindegy a tegnap és a holnap.

Lásd: az életet én is igy nézem,
átható szemmel, messziről, nyugodtan;
a szivem szabályos ütemekre dobban
és soh'se voltam ember egészen.
Oh mondd: ha megjön az utolsó óra
s átlátom a közelt és a messzeséget:
nem fog-e fájni majd későn, hiába
ez a fehér, márványszerü élet,
oh Pallas Athéne!

(London)

Téli esőben

Oh meleg fényes illatos szobák! — — —
— — — futok nyirkos rideg utcákon át.

Sehol egy virág, sehol egy mosoly,
vigasztalan sötét az utcasor.

Ugy rám szakad ez a nagy szürkeség
és mintha ezer éve bolyganék.

Szél suhan át a fátyolon, ruhán,
fázom és vágyom meleg szó után.

Az esőcseppek arcomat verik
s hidegségük áthat a lelkemig — — —

Amphibia

Hogy este kábult aggyal haza tértem
futva a durva utcahangokat:
az élettelen tiszta csönd fogad
és ijedten, szorongó szivvel kérdem:
hol jártam én?

Reggeltől estig hol hajszolt az élet?
könyvek közé s emberekhez mi vitt?
ha nem vezet már vágy, remény s a hit:
egy átok űz még, egy sötét itélet
e csöndből el?

Vagy nem én voltam, aki messze jártam,
ki száz emberrel fogtam ma kezet,
kinek a napja munkába veszett?
hisz lelkem e vágytalan csöndes magányban
volt szüntelen — — —

Ki az a lény, aki én bennem élve
hazug hévvel hazug irányba fut?
mért nem hagy engemet, a szomorut,
itt betemetve kis szobám csöndjébe,
mért nem hagy itt?

Reggeltől estig mért éli az éltem
és mért nincs egy vigasztaló szava,
mikor ily fáradtan jövök haza
és föleszmélve, fölsikoltva kérdem:
hol jártam én? — — —

Nyár

Még fogva tartott a város varázsa,
a kábitó versengő rohanás,
még reszketett bennem a küzdelem láza,
ideges nevetés, fáradt zokogás,
még hittem, hogy ott a zajba találom
egy percbe szoritva be a végtelent,
s nesztelen, zsongitva, mint egy álom,
jött az üde tiszta falusi csend — — —

Mesék bübája hullt reám titokba',
hogy most értem a madarak szavát?
s értem, mit susog a fák üde lombja
s illatlelkével mit mond a virág — — —
Máskor a nagy világgal nézek szembe
s most mindent elfedez néhány falomb,
máskor vad zsivaj tör a fülembe
s most hallgatom, hogy a csendbe mi zsong — — —

Minden kérdésre válasz e csend?
nyugtalan sóvárgásra felelet?
s ha a lélek ily álmodva pihent:
a régi küzdelem ujra jöhet?
s ha ujra sikongva hajszol az élet
s minden egy rémes szomoru talány:
áthajlik a multból majd e fa lombja
s vigaszul átcsendül e csalogány? — — —

KÉT ÉLET

A nevetők

Vannak elhervadt halott emberek,
kik már nem sirnak, nem sóhajtanak,
kik már nem várnak, már nem küzdenek,
kik magukat temetve bolyganak,
itt bolyganak.

Elmult tőlük irigység, gyülölet:
mért tülekedne, ki mit sem akar;
aki legszomorubb: mindég nevet,
mert a nevetés mindent eltakar:
jól eltakar.

Hű barátok és vidám cimborák,
nevetésük visszhangot keltve cseng:
másoknak töltik az öröm borát
s a szivükben halotti néma csend,
nagy néma csend.

S olykor a vad vidám zaj közepett
összecsendül két hazug nevetés,
és két ember, ki örökké nevet,
ijedten elnémulva összenéz,
csak összenéz — — —

Álarc nélkül

Könnyes könyörgő szememmel lebontom
lelkednek minden leplét észrevétlen,
kettes magányban, alkonyi sötétben,
át köznapi szón s panasztalan gondon
a lelked lelke kitárul nekem.

S kezed nehéz, amint kezembe tartom:
hosszu éveknek fáradtságát érzem
ezen a kedves, merész, büszke kézen
s melegségében ott van a sok alkony,
mikor ráhajtottad égő fejed.

Nevetésedből a szivemre hullnak
vigasztalanul sötét árnyu esték;
vágyak, mik a boldogságot keresték,
derüs hangodra holtan ráborulnak
s gyászpompába vonják minden szavad.

Szemed együtt mélyül az alkonyattal
és a homlokod lassan elsötétül
jövendő évek gyászos sejtelmétül
s együtt csókolom meg az ajakaddal
a legbúsabb lemondás mosolyát — — —

Alkony

Ugy fáj nekem a te csöndes szavad,
mert én is már nagyon fáradt vagyok,
nem értek mást, csak a fáradt beszédet,
halk szineket és hervadt illatot.

S ugy fáj nekem a te bús mosolyod,
mert szivből én sem nevetek soha
és már tudom, hogy csak a lemondásnak
lehet ily szomoru szép mosolya.

S ugy fáj nekem a fáradt hallgatásod,
mert már én is tudom, hogy mit jelent,
mikor a halk panaszt is visszafojtja
ez a reménytelen alkonyi csend — — —

Hervadás

A mi szerelmünk hervadt őszbe késett,
dérré fagyott az álmok harmata
s nem melegithet csókod, ölelésed.

Ajkunkról forró hangokban nem árad
szerelmes szók szilaj zuhataga,
könnyünk elapadt és mosolyunk fáradt.

Szivünk egymásra fényt, derüt nem hinthet,
mindaz, amit egymásnak adhatunk:
pár meleg szó s átható, mély tekintet — — —

— — És jaj nekünk, ha olykor visszajárnak
s ránk törnek kisértőn és perzselőn
forró sugári a haldokló nyárnak — — —

Tragédia

Te is tudod és én is érzem,
hogy lelkünk összeforrt egészen
s mint két sötét, vészhozó szellem,
küzdünk magunk és egymás ellen.

Nem tudom, lelkem kiért retteg:
magamon sirok vagy feletted?
Akárki győz e küzdelemben:
el vagyunk veszve mind a ketten — — —

A Halál kapuja

Más-más úton — (mindkettőnké oly gyászos!) —
közeledünk a Halál kapujához
s én úgy szeretnék menni: kéz a kézbe,
hogy együtt érnénk a kapu elébe — — —

Igy: tőle távol törtetek vakon,
lihegve, sírva sötét utakon,
hogy a kaput előttem el ne érje
s a küszöböt nélkülem át ne lépje — — —

Ősz utóján

Ami hervasztón átsóhajt a légen
ezen a fáradt, dermedő vidéken:
talán a mi lelkünknek bánata.

Haldokló lombok zizzenő avarja
a mi léptünknek nyomait takarja:
nekünk sírokkal tele ez a hely.

Valahová a messzeségbe vágyom,
hol nem hullt könnyem, hol nem halt meg álmom,
ahol nem éltem tavaszt és nyarat.

Oh jer mosolygó, ismeretlen tájra,
ahol az ősz, ahol a gyász se fájna,
ahol a multból nem él semmi sem.

Jer, meneküljünk! — — — lásd itt szerte várnak
intő, ijesztő, fenyegető árnyak:
itten multunknak a jövője vár! — — —

Búcsuzás

Panasztalanul és vádtalanul,
reménytelenül és vágytalanul
nyujtunk egymásnak búcsura kezet.

Búcsuszó hangos zokogása
ilyen halálosan nem fájna,
mint fáj e sápadt nyugalom.

Vesző csatát soha még szebben,
soha büszkébben, nemesebben
nem harcolt végig senki sem.

S mégis: bár inkább gyáván, kérve,
jajongva néznénk a jövő elébe
és tudnánk még remélni.

Két élet

Az évek jöttek és az évek szálltak,
gyermekmesék titkos álmokká váltak,
szavak fakadtak s nem volt, aki értse,
virágok nyiltak s nem volt, aki féltse,
mosolyt és könnyet mennyit pazaroltunk
és mindég, mindenütt egyedül voltunk,
  én itt — te ott.

Az évek jönnek és az évek szállnak,
remények tünnek, álmok visszajárnak,
szemünk szomorubban néz a távolba,
s a hangunk, mintha egyre halkabb volna,
és egyre hazugabb lesz a nevetésünk,
de azért élünk, azért mégis élünk,
  én itt — te ott.

S majd évek jönnek és majd évek szállnak,
barna hajszálak galambőszre válnak,
a nagy árnyékok még nagyobbra nőnek:
útja sötét az egyedül menőnek,
útja hosszu annak, kit nem vár semmi,
de egyszer majd fogunk mi is pihenni:
  én itt — te ott.

AZ ÚTON

Az Úton

Emberek jönnek és emberek mennek.
s olykor egy szempár a szemembe néz
és szavai még a fülembe csengnek,
bár maga már a messzeségbe vész
  s emberek jönnek és emberek mennek.

Van, akit soha-soha nem feledtem
és eltünt mégis az örök Úton,
van, akit soká visszasír a lelkem
és megállitani még sem tudom,
  s van, akit soha-soha nem feledtem.

Sok szivbe' vagyok én is halvány emlék,
mit szertefoszt egy tavaszalkonyat:
ha utunk elvált, mért is ne feledném
az én szememet, az én szavamat? — — —
  sok szivbe' vagyok én is halvány emlék.

Azokat várom, kik elmentek régen
s felém csak uj arc, uj szempár tekint,
mosolyuk, könnyük oly idegen nékem
s mire ismerném: eltünnek megint
  s azokat várom, kik elmentek régen — — —

Anyám

Mélységes csönd. Az alkony szürkesége
belopta árnyát mindkettőnk szivébe
és nézem hosszan, szótlanul anyámat,
mignem szememre fátyolt sző a bánat.

Leolvasom borongó homlokárul,
mit gyöngéd lelke nékem el nem árul,
egy élet titkos búja, szenvedése
mind meg van irva bánatos szemébe.

Álmatlan éjek és sok gyászos óra,
ezer remény, mi soh sem vált valóra,
küzdelmes, súlyos évek minden gondja
beolvadt egy lemondó bús mosolyba.

Mit gyermekszivem egykor meg nem értett,
most látok sok-sok elmosódott képet
és bánatos emlékeimnek árja
mind több és több csodás fényt vet anyámra.

Mélységes csönd. Immár leszállt az este,
mi jó, hogy könnyes arcomat befedte:
tudom, anyámnak mondhatatlan fájna,
ha sejtené, hogy sorsán sir leánya — — —

Szobámban

Ugy szeretem most a szobámat,
ha téli alkony borul rája
s az utcán égő lámpa fénye
aranycsipkét ver a falára.

A puha meleg mély homályban
a régi butorok oly szépek
s a halvány fényben megragyognak
falon a kicsi barna képek.

Zárt könyvsorokból régi versek
röpülnek szét halk zeneszóval
s megyünk, megyünk álomszigetre
ütemre ringató hajóval.

Mig valaki ajtónyitással
váratlan a varázst megrontja
és hangos szóval, lámpafénnyel
belép hozzám a holnap gondja — — —

Arckép az Iróasztalon

— Alkony —

Szemben ül velem s nézi: mit csinálok — — —
élőbb szemeket még soha se láttam,
szemembe néz és én magamba szállok:
mély szemeiben magamra találtam.

Szeretnék rá nem nézni s nem lehet,
szemembe néz és szeme csupa lélek,
soha nem láttam áthatóbb szemet,
szemembe néz s én gondolkozni félek.

Szeretnék sirni, de most nem lehet,
szemembe néz és még belől sem sírok,
soha nem láttam biztatóbb szemet,
szemembe néz és már nyugodtan írok.

Szeretnék felállani s nem lehet,
nem akarja, hogy elmenjek és sirjak,
nem láttam még parancsolóbb szemet:
szemembe néz s diktálja, hogy mit irjak — — —

Macza

I.

Hajtsd az ölembe kis szöszke fejed,
fáradt vagyok, ne kivánj most mesét,
szomoru vagyok, most fáj a beszéd,
csak hajtsd az ölembe kis szöszke fejed.

Ne néz rám most komoly gyermekszemeddel,
fáradt vagyok s tán könnyes a szemem,
soha ne értsd meg, hogy mi fáj nékem,
ne nézz rám most komoly gyermekszemeddel.

Tedd a kezembe kis könnyü kezed,
hadd érezzem, hogy nem vagyok magam,
fáradt vagyok s minden oly céltalan,
csak tedd a kezembe kis könnyü kezed — — —

II.

Cziróka-Maróka, Nefeletsvirág,
aranyos haju kicsike ember,
nézd: tágul, nő köröttünk a világ,
ez itt már az óperenciás tenger,
ide fénylik a csodapalota,
sárkány áll őrt mindegyik ajtaján,
egy iramlás és elérjük talán,
de nélküled be nem jutok soha.

Fogd hát a kezem, én magamba félek,
engem már csak a te hited röpit,
meseországba egyedül sosem érek,
de tán elvisznek a te szárnyaid,
a sok gyönyörüséget én már nem látom,
de visszfényüket tükrözi szemed,
előttem mélység és szakadék tátong
és mindent elborit egy régi gyász,
de játszva megment kis gyermekkezed,
mert minden gyermekre egy angyal vigyázz — — —

— — — Nem csak meseországba, csodapalotába,
itt, itt az én csöndes alkonyi szobámba,
most már egyedül itten is félek:
valahogy elszakadt tőlem az élet,
megállt a jelen, megingott a mult,
s előttem minden út ködbe borult,
a nagy sötétben csak szemed világol
s ha a te könnyü kis gyermek kezed
meseországba visz e magányból,
meseországból, csodapalotából
tán még az életbe vissza vezet — — —

Lemondás

I.

Ha kedvesed azt mondja, hogy szeret,
ne kérdd: játék-e, tovatünő álom?
ne kivánj esküt és igéretet:
örök szerelem nincsen a világon.

A pillanat virágzó álmait
ragadd meg, hogy köddé ne váljon
az illat s szin, mi percre mámorit:
örök szerelem nincsen a világon.

Aztán felejtsd el szinét, illatát:
mért merengnél hervadt virágon?
mit érne szemrehányás, könny és vád:
örök szerelem ugy sincs a világon — — —

II.

Nem vagyok többé tikkadt, szomju vándor,
aki még megváltó csodára vár:
a Szerelem távol tündér honából
nem int, nem hiv egyetlen fénysugár.

Mert nem enyém a szivek örök álma,
a véghetetlen, törhetetlen hit:
mielőtt a szent föld előttem állna,
megismertem szomoru titkait,

S a perc bibor virága sem nyit nékem,
mert bimbójában hervadtan lehull,
mihelyt egy szellő átsóhajt a légen
örök álmok fehér virágirul — — —

Hazafelé

— Egy drezdai est —

Idegen képek függnek a falon,
idegen zaj az altató dalom,
fejemet idegen párnára hajtom.

Robogva jöttem száz városon át,
holnap majd itten látok száz csodát
s holnapután ki tudja hol leszek már.

Álltam a tenger hullámos szegélyén,
voltam futó árny nagy templomok mélyén
s ősi kastélyok képes csarnokában.

Nagy idők fénye-árnya hullt le rám
s idegen arcok percnyi mosolyán
az én éltem is visszatükröződött.

Kis város csöndjét, nagy város zaját,
Spree sötét tükrét, Themse moraját,
viszem magammal a Duna partjára.

És mind e képek, mosolyok, szavak,
szobrok és házak, kertek és tavak
hogy férnek majd be csöndes kis szobámba? — — —

A Boldogság

Örült hajszában, lázas lihegéssel
törtet utána roppant ember ár;
évezred ezredév után enyész el,
a szomoru jelen jöttére vár
s a távol jövőt neve fénybe vonja,
álmától is már rózsás lesz a lég,
őt várja minden lélek tikkadt szomja —
s nem látta soha senki még.

Hisz benne rendületlenül, vakon
az is, ki minden istent megtagad,
uralkodik végtelen tájakon,
ledönt és támaszt birodalmakat,
élte örök, miként örök az Élet
s ha minden isten meg lesz halva rég:
ő élni fog, mig él halandó lélek —
s nem látta soha senki még.

Vér és millió bűn tapad nevéhez,
mert ő a hivó cél és ő a vég,
imádja minden, mi a földön érez,
rabszolgája a jövő nemzedék,
övé az öröklét s a tünő évek,
az övé minden üdv és minden kincs,
a mindenség, a küzdés és az élet
érette van, s ő maga: nincs! — — —

Haláltánc-ének

Nem a lemondó, a fáradt Halál,
táncba az Élet, az Élet ragad:
bárki légy, zsákmányul, prédául vár
s kábulva hullsz a karjába magad.

S átölel forrón és el nem ereszt
bár könyörögve is kérsz pihenőt:
mind vadabb, lázasabb táncokba kezd
s kifosztja, kiszívja minden erőd.

Lelkedből lopja szemének tüzét,
véred piroslik biborajakán
és a te lelked a csókján kiég
és a te ajkad halotthalavány.

És ha kiszívta szived-lelkedet:
hervadtan hűlő testeden át,
multakba süppedő sirod felett,
táncol ujjongva dalolva tovább — — —

ALKONYOK ÉS ÉJEK

Ősz

Alkonyi szellő tárt ablakon át
hozza a mezők hervadt illatát
valahonnan idegen messzeségből.

Arcomat a kezembe temetem:
magam se tudom, mért fáj ugy nekem,
hogy az utolsó rózsák haldokolnak.

Hervadt rózsákért, amiket letéptem,
utakért, hol avar boritja léptem,
amiket járva meglepett az ősz?

Vagy a rózsákért, miket soh se láttam,
hervadt mezőkért, ahol sohse jártam,
ahol a tavasz elszállt nélkülem — — —

Őszi este

Deres avaron, hervadt őszi este,
elmult tavaszok nyomait keresve,
lelkemet belepték az őszi ködök — — —

— — — Hány ezer ősz volt és hány millió ember
zckogott már ily fojtó gyötrelemmel,
amikor jött a nagy őszi bánat?

Mért jön még annyi ősz és még annyi lélek,
mert ismétlődik milljószor az élet,
ha az őszi ködbe minden belehal? — — —

S ki e ködben, ki ez őszben jártam,
milliók bánatára rátaláltam:
hogy menjek én egy uj tavasz elébe? — — —

Sylvester

Sylvester éj, multaknak éje,
távol jövőknek halk zenéje,
be jó most sirni, sirni — — —

Nem kérdni, hogy mi érhet, várhat,
nem tudni, hogy öröm vagy bánat
csal-e könnyet szemünkbe — — —

Be jó, hogy a jövőt nem látni,
hogy lehet hinni, lehet várni
s reménytelent remélni — — —

S be jó, hogy lehet mit se várni,
búsan, büszkén egyedül állni
és lehet elfeledni — — —

Holdfényen

Ragyog a hó, ragyog a hold
s az utcák mélyen alszanak;
a hold előttem megy az égen,
tekintetével rám tapad
és követem a fehér éjben — — —

Ragyog a hó, ragyog a hold
s távol világokról regél
a fáradt földi embereknek
s uj álmoktól rajzik az éj
és ismeretlen vágyak kelnek — — —

Ragyog a hó, ragyog a hold
s a nagy fehér csend hivogat:
szeretnék menni, menni, menni,
elhagyni várost és utat
s Álomországban felébredni — — —

Alkonyatkor

Nappal az élet kábitó zajában,
mint egy gép járjuk céltalan utunkat
s egyszerre megállit az alkonyi csend
s a csendben megérezzük önmagunkat.

Alkonyatkor erősebbek a vágyak
és szomorubb, akinek fáj az élet
és csupa gyász, kit úgy talál az alkony,
hogy a szivében uj remény nem éled.

Alkonyatkor megnyilnak a mélységek
és megnyulnak az ijesztő nagy árnyak
és eljönnek a zokogó kérdések
és százszor jaj annak, aki fáradt.

Alkonyatkor már nem lehet hazudni,
mert a szem mintha csak befelé látna
és csak a maga hangját hallja a lélek
és nincs erő már a nagy öncsalásra — — —

— — — Alkonyatkor ne hagyjatok magamra! — — —

Orgona virágok

Kertünkben bimbóznak az orgona bokrok — — —
— — — én már nem tépek többé orgonát,
nekem ne adjatok orgonacsokrot.

Valaki egyszer egy orgonaággal
nekem adta az egész nagy tavaszt,
s a lelkem tele lett egyszerre virággal — — —

Most nem rügyeznek bennem tavaszi vágyak,
nem ujulok az ujuló tavasszal
s nem nekem bimbóznak az orgonaágak.

Nem nekem nyilnak a kis lila kelyhek,
nehéz illatu fürtjük most másoknak érlel
keserün édes, hervadó szerelmet — — —

Éj

Egyetlen csillag sincs a felhős égen
s oly tikkadt, bágyasztó az éji lég;
halálos csönd; pihenni tért már régen
a fáradt nép, csak én virasztok még.

S a néma éj egy zord eszmévé válik:
hogy lassan-lassan minden éjbe vész,
hogy céltalan vergődünk mindhalálig — — —
— — — s a lelkem csupa fojtó csüggedés.

Ugy érzem, mintha az alvó világban
egyetlen sziv dobogna: az enyém,
s tébolyfakasztó ihlet látományban
e meddő harcot csak én érzeném.

Reménytelen létünknek minden gyásza
mérhetlen súllyal lassan rám szakad
s e szivfagyasztó, rettentő magányba
évezred hosszu minden pillanat — — —

Séta a holdfényen

Nagy tiszta csöndben, csillagfényes éjen
a holdsugarak halkan mesélnek:
sok félős titka és sok fájós titka
van az éjnek, a csillagos éjnek.

Csillagos éjben holdfény alatt járni,
mikor a fák s virágok alszanak
és szivdobogva egy csodára várni,
csak nagyon erős lelkeknek szabad.

Holdfény alatt, jegenyefák árnyában
sziven talál rontó éji varázs
s egyszerre százszor fájóbb lesz az élet
és százszor fájóbb lesz az elmulás — — —

Nyári éj

Álomszerü fényét hinti a hold — — —
varázslatos csöndbe merült a berek,
a kósza szél is álomra hajolt,
fü szála se ing, levél se remeg,
mozdulatlanul állnak a fák — — —

Most minden küzdés, élet elpihent,
most meghalt az öröm és a bánat,
csak illat van és hő, holdfény és csend
és mozdulatlan, nagy, néma árnyak
s szikrázó csillaggal hintve az ég — — —

Állok az álmodó nagy fák alatt
nehéz csöndü, kábitó éjszakában
s elhagy minden emberi gondolat,
úgy érzem: gyökeret ver a lábam
s a fák sejtelmes álmát álmodom — — —

AZ ÉLETEN KIVÜL

Menekülés

Nem volt élet, amit én éltem
s mégis halálosan fáradt vagyok;
nem kérek semmit, nem várok semmit,
már csak pihenni hagyjatok,
  csupán pihenni!

Menekülni sugaras csendbe,
hol a lelkemről minden gyász lehull,
igy talán még lehetne élni:
gondok nélkül és vágytalanul
  és gyásztalanul.

Emlékek nélkül, érzéstelenül,
gondolattalan csendbe temetve,
az életet, amit nem éltem
s mindent, mindenkit elfeledve,
  örökre elfeledve! — — —

Csigaházban

Hideg, áthatlan, láthatatlan
kis házikóm körém van nőve
s reménytelen, némán magamban
fogva vagyok örök időre — — —

— — — Nehéz, nagy viharokat álltam,
lelkem mélyéig dideregtem,
menedékül, félholtra váltan,
házikóm akkor épitettem.

Azután néha még kijöttem,
de most már szellőtől is félek,
házikóm rejtekébe szöktem
s önmagamba sülyedve élek.

Hozzám többé nem jöhet senki:
házikóm fala utját állja
s többé már én sem léphetek ki
egy meleg szóra, kézfogásra.

Hideg, áthatlan, láthatatlan
kis házikóm körülfog védve
és én ott állok az ablakban
s vágyva nézek a messzeségbe — — —

Hattyudal

Nem hiszem többé,
hogy lelkemen ezt a szomoru avart
virággal borithatja még az élet
s még meg fogom irni valaha a dalt,
amiben én majd mindörökre élek.

Nem hiszem többé,
hogy lesz még mosoly, amit én fakasztok
és lenne könny, amit lecsókolhatnék,
hogy lesz még rózsa, amit én szakasztok
és enyhitő csepp valahol akad még.

Nem hiszem többé,
hogy heve nem lesz a nap sugarának
és szomorubb lenne maga az árnyék
és a virágok mind lehullanának,
hogyha közöttük többé én nem járnék.

Nem hiszem többé,
hogy fájó ür maradna a világon
s lassubb lenne az élet szivverése,
ha megszakadna egy szomoru álom
s egy fáradt álmodó pihenni térne.

S nem hiszem többé,
hogy valahol él egy szomoru ember,
akinek én, csak én lehetnék a párja,
ki álmodó hervadó szerelemmel
reám egy élten át hiába várna — — —

Sorstalanul

I.

Én nem remélek és nem feledek:
az életem mindég kezdetlen és készen;
én nem gyülölök és nem szeretek,
nekem nincs helyem s nincs semmibe részem
sem az idegenben, sem itthon.

Az én utam sehová nem vezet,
semmit nem hiszek és semmit nem várok:
valamikor a lelkem elveszett
és azóta lélektelenül járok
s ez az én nagy, szomoru titkom — — —

II.

Ki az életet nem éli, csak nézi:
embersorsokból hogy szinesül s épül,
egy alkonyatkor fáradtan úgy érzi,
hogy a maga sorsa kihullt a kezébül
és sorstalanul oly magasra érhet,
ahol a rút is fájdalommá szépül — — —

A hallgatás

Belefáradtam a magánosságba
és a nagy csöndességből utra keltem,
hogy megtanuljak magamról beszélni;
visszhangos szóra vágyódott a lelkem,
amitől megszólal a hallgatás.

És jártam ott, ahol mosolyg az élet
s bús titkuk nincs a ragyogó szemeknek
és a nevetőkkel nevettem én is:
mit is beszéltem volna, hol nevetnek?
és egyre mélyebb lett a hallgatás — — —

S hulltak szivemre fáradt bús szavak
csöndes szobákban, tanyáin a gondnak
s én vigasztaltam és sirattam őket:
mért szóltam volna, hol úgy is zokognak?
és egyre mélyebb lett a hallgatás — — —

És nevetek és sírok és beszélek,
ha nevetnek, beszélnek, sírnak mások;
szemembe csillannak, szavamba csengnek
idegen örömek, idegen gyászok,
és egyre mélyebb lesz a hallgatás — — —

Senki szigetén

Senki szigetén örök a csend:
itten csak a hajótöröttek élnek,
szelek szárnyán olykor a távoli partról
jön egy-egy vágyó, életteli ének
de azt itt már meg nem érhetik úgy sem.

Senki szigetére örvényes az út,
körötte mindég vad viharok járnak
s halálos éjeken ide sodor a tenger
sok holteleven, fáradt emberárnyat,
kiknek nem élni már sokkal könnyebb lenne.

Senki szigetén laknak azok,
akiket nem fűz másokhoz az élet:
akit vágy nem vezet, kötelesség nem köt,
céltalan utján végül idetéved
s itt várja a Halál fekete hajóját.

Senki szigetének lakója vagyok,
és már az elvesztett világ sem fáj itt:
kit meg nem ment a Halál idejében,
lassan megmerevül és kővé válik
Senki szigetén az örökös csendben — — —

Temetés

Hét koporsóba zártam el a lelkem,
rá gondból és gyászból szőtt szemfedőt tettem
s a hét koporsó hét kulcsát a multnak
feneketlen tavába vetettem.

Hét koporsó fedele súlyosul rá
a lét és a nemlét közti határon
s remegve kérdezem fölébe hajolva:
ez a nagy csend most halál-e vagy álom?

Hét koporsóba temettem a lelkem
és még mindég nem jön az örök béke:
vagyok a lelkemnek halottan is fájó,
kövülten is könnyező siremléke — — —

Az én utam

Én csak a magam útján mehetek;
más utakon talán szép az élet,
más utakon tán könnyü elérni,
amit én már soha el nem érek,
  de csak a magam útján mehetek.

Nem kérdem már, ez út hová vezet,
mit érne nekem, hogyha messze mennék?
én önmagamnak a sorsa vagyok
s nekem mindegy, ha álom, vagy ha emlék
  és mindegy, hogy utam hová vezet.

Talán legjobb lenne most már megállni
és nézni, mint megy el mellettem az élet,
nézni vágytalanul, szótlanul tétlen,
nem is mint ember: mint egy látó lélek,
  legjobb lenne nekem most már megállni — — —

Sírvers

Nem szöktem meg gyáván a sorstól:
végig küzdöttem veszendő csatám,
most már szeretnék megpihenni.

Többé nem várhat itten semmi:
sem küzdelem, sem fájdalom
s amim volt: mindent szerteszórtam.

Mért tovább élni ilyen holtan?
fényt nem látnak kisírt szemek,
fáradt kéz nem tép már virágot.

Van, ki nálam magasbra hágott,
messzebb látott és többet élt
s talán elérte álomváram:

de senki nem halottabb nálam — — —

TARTALOM

AZ ÚTON

ALKONYOK ÉS ÉJEK

AZ ÉLETEN KIVÜL

— MAGYAR KÖLTŐK VIII. —

PETERDI ANDOR

A PACSIRTA ÉNEKEL

UJ VERSEK

MODERN KÖNYVTÁR

150. sz.

BUDAPEST

ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMD. RÉSZVÉNYT. KIADÁSA

Költeni annyi, mint itélőszéket tartani önmagunk fölött.

(IBSEN)

A MODERN KÖNYVTÁR SZERKESZTŐSÉGE
VII. KER., RÁKÓCZI-UT 54. (ATHENAEUM)
TELEFON: 64—9'

A PACSIRTA ÉNEKEL

Pacsirta dal mellett

Pacsirta dalol a kéklő magasban:
Hallod-e édes?
Harmatos pázsiton lessük az alkonyt,
Milyen regényes.
Bogarak zümmögnek, pillangók szállnak,
Fecskék cikkáznak.
— Hallod-e lelkem mogorva bugását
A távoli gyárnak?

Pacsirta dala s a gyár tülkölése,
— Hallga csak édes!
A lelkem fölfigyel, valami készül,
Tán vihart érez.
A gyár felől fekete felhőket látok.
— Jaj fiam félek.
— Simulj csak hozzám kicsi feleségem
Nincs mitől félned.

Azok a felhők más tájra szállnak,
Hisz azok népek,
Haza vonulnak, elnyütt az arcuk
S pihenni térnek.
— Elnyütt az arcuk, de a szemükben
Villámot látok,
Ki tudja, holnap tán föl is gyujtják
Ezt a világot!

Jöjj feleségem, tépjünk egy-két szál
Piros virágot.

Lepihenek . . .

Lepihenek egy százados tölgy alján,
Kemény törzséhez támasztom fejem,
És hallgatom a föld lágy pihegését,
És elnézem a madárhadakat
A sarjadó vetéseken.

Valami ismeretlen, néma bánat
Fátylával elfödi a szivemet,
És busan figyelem a méla tájat,
A szálló galambot kéklő ég alatt,
A patakot, a hegyeket.

Ó minden él! Ős halhatatlan lelke
A mindenségnek, bennem is ragyog.
Az én két könnyes, szomoru szemem,
Ha megnyitom, ott láthatjátok benn
Parányi pontban a napot.

Nekem anyám a föld s édes testvérem
E tölgy, mely alatt ugy elpihenek,
S fáj látnom egy-egy letépett virágot,
Fáj látnom egy eltiport bogarat,
Fáj látnom egy fázó ebet.

Mert mindnyájunknak egy a táplálója,
Mert mindnyájunknak kiszabva az ut,
És gyorsan pereg le a homokóra,
És mindig közelebb kerül a távol,
S egyszer mindenki odajut.

Nekem a tölgy sug szép őszi meséket,
Nekem az alkony busan integet,
És hozzám simul szeliden az állat,
És nekem dalol a vándormadár,
Ó nem vagyunk idegenek.

A kaszálón

A kaszálón egy nagy boglya tövében
Hűvös árnyékon levetem magam.
Fülembe muzsikálgat a meleg szél
Altató, csöndes, bus dallama van.

És szivom a föld mámoros illatját,
Keringő fecskék szelik az eget,
S most én az élet kincses fejedelme:
A gondnak, bánatnak keztyűt vetek.

A szépségeket ki veszi el tőlem
Mit elém hord ez a kis pillanat,
Hogy el tudom ugy ez eget bámulni
S illatos árnyban lesni madarat.

Barna kenyéren élek hej, gyakorta
Kristályos kutviz az én italom,
De nem tud senkisem ugy eltünődni
Egy szálló lepkén, égő csillagon.

Nem tud ugy senki a rétre borulni
S szemmel követni vándor bogarat
Mint én, amikor csókolgat az alkony
Itt a kaszálón, a boglya alatt.

A buzaföldeken

Falunk alatt a buzaföldeken
Barangolok. Messzi az alkonyat.
Kristályos kéklő tenger fönt az ég,
Arny nem födi a távol halmokat.

Hullámzik, hajlong a nagy buzaföld,
Ölelkeznek a szép kalászfejek,
Halkan suhan a selymes nyári szél
A ringó vetésszőnyegek felett.

S elhallgatom lágy suttogó szavát:
»Delelő pontján fönt lángol a nap,
Jönnek a zengő, nagy acélkaszák,
S gyilkos erővel rátok rontanak.«

És összeborzad minden kis kalász,
És lelkem fölsir: oly egy a sorunk.
Az aratóval — jaj, hogy ez a rend —
Mi is előbb-utóbb találkozunk.

S a buzaágyba, mint pajkos suhanc
Behempergek. Alattam pipacsok,
S lesem az alkonyodó ég alatt,
A felszökő esthajnal csillagot.

A csonka madár

Elnézem, hogy röpködöd a kéklő magasban
A madár, a madár, a szabad madár.
Záporban, fagyban, villámló zivatarban:
Mit neki fészek, rög és határ,
Ha valahol tavaszra jár.

Az Alpesek csucsain látjuk ma szállni,
Holnap a tenger viharával röpül,
S a prairi mezőkre tér meg pihenni
S ott gubbaszt és dalol egyedül
De inség elől menekül.

Ó, ugy fáj a lelkem, ha röpülni látom
A madarat, nyomoru t kunyhóm felett,
Jaj, nekem a tavaszt itten kell bevárnom,
S gyujtanom rőzsetüzeket,
Türni havat, fagyot, szelet.

Mért akad a madárnak mindenhol fészke,
S mért jut a madárnak mindenütt falat
És nekem alig csak kunyhóra, kenyérre,
Még ha a nagy munka alatt
A két karom le is szakad.

Tőlem az időt is elrabolják mások,
Meleg, napos tájon nem sütkérezek,
Nem láthatok szivárványt, délibábot,
Sem erdőt, sem szálló felleget,
Csak hajnalt s csillagos eget.

Elnézem, hogy röpköd a kéklő magasban
A madár, a madár, a szabad madár;
De engem fogva tart fényben és viharban
A gond, a fészek, a rög, határ:
A lelkem, jaj csonka madár!...

Egy nyári délután

Itt gubasztok a távolba merülve
Egy illatos szénakazal alatt
Pajtás kutyám hozzám simul szeliden
S a rétekre forrón letüz a nap.

A menybolt mint egy végtelen üveglap
Hajlik fölém: kéklő átlátható
S egy hófehér galamb uszik a légben
Mint oceánon egy messzi hajó.

A termőföld kockái déli fényben
Zöldelnek ott a távol dombokon.
Se szél, se hang, a bus mélázó lelkem
A természettel oly édes rokon.

S tán azért kivánkozom ide gyakran,
Ide vezet a melankoliám
S pajtás kutyámmal ugy pihenünk itten
Mint a pillangók nagy vihar után.

Hárman vagyunk

Hárman vagyunk már, édes feleségem,
Nőtt a családunk és nagyobb a gond.
Ó, nem hagyott ránk senki örökségül
Se házikót, se földet, se vagyont.

Ugy jöttünk össze ezen a világon,
Akár két szürke kis csapzott veréb.
S fészekrakásra — messzire vonulva —
Szemeltük ki e kunyhó ereszét.

A palotákat messze elkerültük,
A tornyos város hideg volt nekünk.
Zöldelő tájak s szabad égbolt nélkül,
Tudom rövid lett vó'n az életünk.

Te ott születtél a Bakony tövében,
.Engem a Vágnál dajkált az anyám,
Hogy tudtunk volna alkonyodást látni
Keresztül a bérházak ablakán.

Itt látjuk a tavasz bolondos jöttét,
Mikor a bimbók mind kihajtanak
Itt ég a nyár, — az ősz bánatos, csöndes,
S a tél fehér az ablakunk alatt.

S mire megnő parányi kis legényünk
Homokban hancurozunk majd vele,
És eltagadjuk előtte, ha kérdi
Az országutat a város fele.

Üzent a tavasz

I.

A kunyhókba beüzent a tavasz:

»Nyissátok meg már az ablakokat,
Ahol zárva, nyissatok kaput.
Megcsókolom harmatos szemekkel
A tanyát meg a falut.

Megcsókolom és meg is ölelem,
Megáldom és életre hivom,
És megtöltöm a tarisznyátokat,
Megtöltöm, ahogy csak birom.

Adok gyümölcsöt és adok kalászt,
Adok bort és szines madarat,
Adok illatos vadvirágokat
És a vizekbe sok halat.

A hajnalnak arany köntöst adok,
Az alkonynak szép bibortalárt
És zöldre festem a szőlőhegyet,
Az erdőt, mezőt, a határt.

Bimbóznak már a rózsafák,
Az orgonák is mind kihajtanak
És Délről hivom kunyhótok alá
A fecske-hadakat.

Örüljetek, hogy megint itt vagyok,
Örüljetek, hogy hozok életet,
Örüljetek, hogy elkergettem már
Az inséges telet.

Mért nem nyilnak hát meg az ablakok,
Mért nem nyitjátok ki hát a kaput?
Hisz jó lélekkel hozzátok vezet
Az igazság, az ut«.

II.

»Hozzánk vezet az igazság, az ut,
— Igy szól az ablak mögött egy alak —
Hej, mindig várunk rád, hogy mikor jössz
A faluvégi kis tanyák alatt.

Mert minden jóval megrakodva jössz el
Széppé teszed a mi bus életünk
Hiszünk te benned, földünket munkáljuk
Kapálunk, gyomlálunk kint és vetünk.

De jaj nekünk, ha tul vagy a határon,
Tarisznyánk megint csak üres marad,
Ha mi vetünk és te érlelsz kedvünkért
Hátad mögött tudd meg, hogy más arat.

Csak gondból, munkából jut ki a részünk,
Más szüretel fönt a szőllőhegyen.
Miért örüljünk hát annak, hogy te itt vagy
Ha nem segitsz rajtunk, szegényeken.

III.

És a tavasznak elborult a képe
Felhők takarták be a nagy eget
A paraszt tudta, hogy a tavasz arca
Kemény és gyilkos vihart rejteget.

A villám nyila cikkázott, kanyargott
Az ég nagy lánggal kigyult itt-amott
S egy földrengető dörgéssel a ménkü
Az uraság kastélyába csapott.

Vihar után kinyiltak sorra, rendre,
A tanyai ablakok és kapuk
És a tavasz mosolygó derüs arccal
Megcsókolta a szegény kis falut.

Ó korán volna még...

Ó, korán volna még, nagyon korán
A szürkeségbe veszve elpihenni.
Szines mezőkön s nagy hegyek fokán
Akarok még szállani, menni.

Ne temessetek még el engemet
Amért csak ritkán adok hirt magamról,
Kis kunyhóm tája, ahol pihenek,
Azért még visszacseng a daltól.

S mikor szobámban a mécses kigyul
S kint álmodik az erdő rengetegje:
Szárnyam kibontom, arcom kipirul
És csillagok közt járok messze.

A földi börtönt, a zordon rögöt
Akkor csak szédítő magasból látom,
Széles világok táján röpködök
Csöndes, magányos éjszakákon.

S hajnalra mikor már a kakasok
A napot üdvözlik rikoltó szóval:
A számotokra egy bus dalt hozok
A leszálló álomhajóval.

AZ ÉN FALUM

Az én falum

I.

Vissza, csak vissza, még látni akarom;
A folyót, a hidat, a szőlőhegyet,
Az almafavirágos domboldalon
Fölkeresem a bádogfeszületet.
Nem korhadt-e még el a barna kereszt,
Óvja-e a tájat, áll-e még amott,
Nem döntögette le a szeles fergeteg
Egy éjszakán, mióta elvagyok?

Vissza csak vissza, röpitsen a vonat,
A pillanat egy hosszu óra nekem,
Hadd lássam a kerteket, kazalokat,
Ahol sok gyerek játszott velem.
Ugy reszket a lelkem, ugy fáj a szivem
És vágtat a vasmén, visz, haza ragad,
S tán föl sem ismeri majd senkisem
A hazaszálló vándormadarat.

Vissza, csak vissza, ugy vágyom a falut,
Az erdőt, nádast és a patakot,
Gyermekkorom sirjához visz ez az ut,
Én már csak a fejfája vagyok.
Le fogok borulni és megcsókolom
Az ut porát, mely a falumba vezet
És siró szóval majd kérni fogom,
Adjon egy kis békés nyugvó helyet.

II.

Senki se vár, egy ismerőst sem látok,
Két lámpa ég az állomás előtt,
A vonatból törődötten kiszállok,
S szivom az illatos, friss levegőt.

Csilingelnek a kis jelző harangok,
A vonat füttyent és száguld tova,
És én lassu léptekkel a faluba tartok,
Nem tudom kihez, minek és hová.

Itt minden zug oly ismerős volt nékem,
Az állomás, az utcák, a terek,
És becéztek és elmókáztok vélem,
A falubéli jámbor öregek.

És most ki ismerné meg már az arcom,
Fakó szint öltött a pozsgás gyerek,
Ki itt lebzselt és horgászott a parton,
Napnyugtáig mig beesteledett.

A vadludakat el-elhessegettük,
Kagylóval, kavicscsal a füzes alatt,
Akár a macskák, a bátyámmal együtt,
Ugy üztük, kergettük a madarat.

Azóta már hej, kint pihen ő régen,
Sirja behorpadt, sirja, jeltelen,
Bár megálmodná lent a sirfenéken,
Hogy gondolatban itt járt most velem.

III.

Fáradtan nyitok be a vendéglőbe
Megvacsorálok s rendelek szobát,
S ugy érzem, mintha most ülném meg itten
Messze szállt ifjuságom bus torát.

Előttem bor meg friss illatos étel,
S nem izlik semmi, nem kell a falat.
És hallgatom: hogy az öreg toronyban
A harangok már tizet konganak.

Fizetek s indulok a kis szobába,
Az udvar csöndes én lepihenek
S a szoba ablakából ugy elnézem
Falum fölött a csillagos eget,

Szememre hej csak nem hajlik az álom,
És ezer emlék, fön virraszt velem,
S a mesetündér gyémántos topánban
Itt táncol, ugrál fáradt szivemen.

A két kezem egymásba kulcsolódik,
Igy imádkozott velem az anyám,
És hosszu harminc esztendő multával
Gyermekké lettem ujra e tanyán.

Kint csatangolok, kint a zöld mezőkön,
Hol méta járta késő alkonyig,
S lelkem csapong folyón és erdő által,
És ürge öntésről elálmodik.

Az éjfélt is már régen elütötték,
Hallom az őr bus távoli dalát,
A szempilláim fáradtan lehullnak
Édes szülőfalum: jóéjszakát.

IV.

Ez a ház, ez a kert, ráismerek
Olyan mint volt, a fakó szineket
A kapuról lemosta a sok zápor,
S a bádog glória is leesett
A ház előtti bus kis Máriáról.

A kertben hátul ruhát tereget,
Egy kis cseléd, s két pöttönnyi gyerek,
Ugy megriad, mikor feléjük intek,
Hogy megható gyors futásnak ered
S szepegve sirnak: »Jaj ne bántson minket.«

Ugy szeretném, ha jönne valaki,
Szeretném, sirva, bugva mondani:
Nézd itt születtem, itt ebben a házban,
Innen szakadtam oda ki,
Ahol csak harc, harc, pusztulás van.

Ez hát itt az én legszükebb hazám,
A mindenem, a dajkáló anyám,
A lelkem örök vigasztaló álma:
Kis vályog viskó, melynek udvarán
Ugy járok, mint a menyországban.

V.

Viharmadár volt az én ifju lelkem,
Ott szárnyalt a villámló ég alatt,
Karipdiszeken volt a pihenése,
Ha elzugott a vihar, a harag.

Eszmék és gondolatok fergetegje,
Ó Uram, ami engem kergetett,
Szelid ösvényen én sohasem jártam,
Csaltak a csucsok, járatlan hegyek.

Május napjában nem sütkéreszhettem,
Grönlandba vezetett a zord utam,
Eltévedt bárány volt mindenha a lelkem,
És vadonokban kóborol Uram.

Testvéreimtől ugy el távolodtam,
Hogy rájuk már sehol sem akadok,
A végtelen a roppant világürben,
Járnak igy párjavesztett csillagok

Sehol sincs nyugvásom, pihenésem,
Mint Jákob kőre hajtom meg fejem,
De jaj, az álom nem hajlik szememre,
Hiába várom, hiába lesem.

S egyszer, ha elkövetkezik az óra,
Hogy mikor lesz, Uram, csak te tudod,
Egy falusi kis jámbor temetőbe,
Mint egy kiégett csillag lefutok.

SZOMORUSÁG

Mért sirsz anyuskám...

Mért sirsz anyuskám, mondd meg mi bajod?
És mindig sirsz, ha kérek kenyeret.
Ne sirj anyukám, meglásd ezután
Majd mindig jó leszek.

Nem sirok, hogyha nem adsz vacsorát,
Nem sirok, hogyha nem lesz majd ebéd,
Nem sirok, hogyha enni látom is
A bótos gyerekét.

Mért mondod mindig édes anyukám,
Hogy ver az Isten, bánt olyan nagyon,
Mond anyukám, mért mondtad tegnap is:
Csak már verne agyon.

Hisz nem vagy te rossz, nem káromkodol,
Csak néha sirsz és azért ver talán?
Egy kicsit sirni akkor sem szabad,
Ha éhes vagy anyám?

A bótosgyerek anyja sohse sir,
Amikor látom mindig csak nevet,
Ugy-e anyácskám az Istenke is
Csak krajzlerost szeret.

Ne sirj anyám, majd ha én megnövök,
Merész leszek, erős lesz a kezem,
Meglásd, hogy akkor érted mit teszek:
Azt istent megverem!

Öklömnyi ember...

Öklömnyi ember, hat hetes fiacskám:
Nagy dolog történt tegnap teveled,
Anyád először dajkált lent az utcán
S a nap körülcsókolta a szemed.

Ő, a világok tápláló ősanyja,
Arcodba kukkant, megsimogatott.
És mintha szellemnyelvek szóltak volna:
Fiam, tanuld szeretni a napot.

Mert ő a mindenség világossága,
Szétkergeti a homály árnyait,
Ő ad nekünk gyümölcsöt és kalácsot,
Eltart bennünket, nevel és tanit.

Mindenkinek jut a szeretetéből,
Mindnyájunknak ad fényt és kenyeret,
S azért érleli csak kint a szabadban
A roppant buza s rozs vetéseket.

Tudom, ha megnősz, kérdezed majd tőlem:
»Apám, ha mindenkinek ád a nap
Mért vannak hát itt olyan proletárok
Akiknek néha alig jut falat?«

Mért vannak koldusok és mért szegények,
S mért vannak dusak, gazdagok?
Én arra fiam ki dehogy tanitlak,
Majd megtudod, ha nem is akarod.

— Ugy-e apám, becsapják a napot?«

Kis anyukom...

Kis anyukom, lám, hogy perdül az év,
Karácsony járja, a világ örül.
Apró lángocskák hunyorgatnak ki
Az ablakok mögül.
Csak nálunk ég a petróleum lámpa,
Mint más közönséges napon.
Te pólyát varrsz a jövendő csöppségnek,
Én meg itt Voltaire-t olvasom.

Kis anyukom, lám, hogy perdül az év,
Egy karácsonnyal vénebb a világ.
A kunyhókban jámbor parasztszivek
Üdvözlik Máriát.
Kérges kezek egymásba kulcsolódnak,
A magasba száll bus tekintetük,
Ők most talán a megváltóhoz szólnak:
Legyen hajlékuk, kenyerük.

Kis anyukom, lám, hogy perdül az év,
És tavaly óta mi sem változott,
A mindenségben a mi csillagunk,
Ó mindig csak forog.
Hiába várjuk egy fiát az Urnak
Ha fáj az éhség, a nyomor, a kin,
Csak tehetetlen aranymását látjuk
A templomok oltárain.

Kis anyukom, lám, hogy perdül az év,
Karácsony járja a földünk felett,
Megölték a jóság hirdetőjét
Alig hogy született.
S azért látsz kivert és éhező testvért,
Ha kitekintesz most az ablakon,
Varrd, varrd a pólyát szegény csöppségünknek
S én Voltaire-t tovább olvasom.

Reggel korán

Reggel korán elnyel a város
Ott van a pénz, ott a kenyér.
Mindegy, az ut, ha térdig sáros
Megyek, ha föl sem vesz szekér:
Kell a kenyér.

Ruhám foltos és cipőm talpán
Keresztül járhat az egér;
Mégis megyek fáradtan, balgán,
Ha zápor áztat, fojt a dér:
Kell a kenyér.

Igy jár el a tavasz fölöttem,
Igy jár el a nyár és a tél,
Lassan a fekete hajamba
Belévegyül pár szál fehér
S nem lesz kenyér.

Hiába volt az erős izmom,
Hiába tört acélt, vasat,
A kamrám öreg napjaimra
Az éhség tanyája maradt
S nem lesz kenyér.

Hiába égett agyvelőmben
A tüzes akarat; a hit,
Hogy megérem egy szebb jövendő
Kiharcolt, fényes napjait:
Nem lesz kenyér.

Haj, kell kenyér s érte cserébe
Minden szépséget megadok
Mit anyám a lelkembe plántált,
Nem vagyok ember: gép vagyok!
Kell a kenyér.

Altató

Aludj fiam, aludj, kint harsog a vihar,
Az éj sötétjét villám tépi fel.
Csitt kicsikém, ugy fáj minden tagom,
Ha sirsz, nem alhatom,
Anyádnak is pihenni kell.

Aludj fiam, aludj. Az óramutató
Éjfélt mutat és ma korán kelek,
A fejem zug és nehéz szempillámon
Ott virraszt az álom.
(Kint démonok hasitják az eget.)

Aludj fiam, aludj, ne bántson a vihar,
A lelkem is viharzik néhanap,
Elül ott kint a kaján, zord harag
Rövid idő alatt,
S reggelre nyoma sem marad.

Bár bennem is elülne valahára
Az emésztő, a gyilkos fergeteg,
Birmáni erdő megindulna ott
Hol lelkemmel vagyok,
Mert vele oly vihart vetek.

Aludj fiam, aludj. Szép a te altatód.
(A jég beverte már az ablakot)
A förgeteg most megcsókol fiam,
Óh én édes fiam
Már rád is leltek viharok.

Ne sirj, fiam, látod, hajnalra fordul
S még nem is hunyhattam le a szemem,
Aludj fiam, hajcsicsi csöpp virágom:
Egy-kettő-három:
Aludjunk már, aludjunk gyermekem.

Proletárgyerekek

(Alfons Petcold)

Harminc fény-éhes ablak, nagy hosszu sorba mind,
És onnan ki-ki halljuk, a but, nyomort, a kint.
Csöpp sápadt gyermekarcok is kitekintenek,
És keserün vádolnak azok a kis szemek.
És mi legyünk az uj századnak bimbózó reménye.
»És mi legyünk az uj századnak bimbózó reménye,
Apáink még ott éheznek a munkaasztal mellett,
És szemünk láttán sorvadoznak el az anyamellek
Tüdőnk levegőt szomjaz és nincs friss kenyerünk,
Korai pusztulás a bus jussunk nekünk.
S utcánkon tul oly gazdag a világ odakint«.

Harminc fény-éhes ablak nagy hosszu sorban int,
Vádolva, s a város szégyenét orditja mind!

Babavárás

Siró lakóra vár a kicsi bölcső,
Ma-holnap itt lesz már csöpp magzatom;
Mi vár reá e széles, nagy világban:
Harc, kinlódás, gond, bu és fájdalom.

Csak szegénységet örökölhet tőlem,
A jussa csak bus kenyérharc lehet.
Szegény anyától, proletár apától
Az inség karjaiban született.

Lesz-é majd tejre, lesz-é tüzelőre,
Amikor első sirását meghallhatom,
S tán forradalmi dalt dudolok néki,
Mikor dajkálva el-elaltatom.

Ó hogyha tudnék beléje csókolni,
Egy büszke harcos lelket és szivet.
Ne tudjon meghajolni a világon
Istennek, császárnak és senkinek.

Ne lehessen halandó rabszolgája,
Apja sem volt az, inkább éhezett
És szegénységben, nagy nyomoruságban,
Saskánt röpülte át az életet.

Én eljövendő parányi csöppségem,
Mire megnősz, nagy harcok várnak rád:
Ó ne legyen rabszolgalélek apja,
A te apád, a te büszke apád!

Jaj a szivemnek

Jaj a szivemnek, szeptember lovag
Vágtat az ország rétjei fölött,
És tüdeje már fujja is fölénk
A hajnali és alkonyi ködöt.

Mint annyiszor, most is elmult a nyár.
Megint csak koldus szegényen hagyott.
Én üres kamrám, hadd csukom be már
Az ajtót és a nyitott ablakot.

Már ugy sem hozhatunk be valamit,
Mit fütyörésszen itt a szél nekünk.
A határban, a termő földeken
Néhány szál vadvirág mit még lelünk.

Mert learatták már a gabonát.
A szőlővenyigék is kopaszak;
Az aratásból egy árva kalász,
S a szüretből egy fürtünk sem maradt.

Felejtsük, párom, ezt a bus nyarat.

Tele van gyásszal

Tele van gyászszal, fájó bubánattal
Az én meleg, bus, proletár szivem,
Tele van könnyel, váddal, haraggal,
Hogy mért, ne kérdje soha senki sem.

A megalázás minden gyötrő kinja
Üzött bennünket századokon át;
Ki sirassa, ha én meg nem siratom
A lelkem sok-sok martyr rokonát.

Valahol mindig szenved egy csapatja,
Tudja azt tenger, bánya meg hegy,
Az ő szenvedésükkel az én szenvedésem,
Együtt fogant és velük született.

Amikor tele van gyászszal a lelkem,
Megszületnek a lázadó dalok,
S az éj csendjében, bus mécsesek mellett,
Siró testvéreket siratok.

Kis fiam édes...

Kis fiam édes, tipegő csöpp jószág,
Szivemhez szól a gügyögő szavad,
A te világod még csak meseország
S hős vagy, ha állsz a nagy asztal alatt.

Hős vagy, ha néha lép egyet a lábad,
Hős vagy, ha elbuksz a szőnyeg felett:
Mind hős az, aki szegény proletárnak,
Vagy poéta fiának született.

Parányi öklöd, amint el-el nézem,
Dönget majd egykor páncélkapukat;
Gulivert látom benned kis csöppségem,
Ki most kezded meg az életutat.

Harcok viharja, kin és köny és bánat
Lesnek reád én csöppnyi hős fiam;
Azt az utat, amelyet te jársz majd,
Azt mi megjártuk már mindannyian.

Kis fiam édes, tipegő csöpp jószág,
Előtted sziklás, hegycsucsos az ut,
A te világod még csak meseország,
Mig át nem léped egyszer a kaput.

Vihar

Áldott a vihar,
Gyujtson a kék villám, harsogjon a szél,
S ameddig a távolba csak elláthatok
Reszkessen az erdő s a vadja, ha fél.
A porfellegek csapjanak az égig,
S a tikkadt távolból tüz nyilaival
Vágtasson nyargalva a tájakon végig
A vihar.

Áldott a vihar,
Döntse le utjában az ős tölgyeket,
Fujja be homokkal a régi utat,
Lássak kigyulni roppant tüzeket,
Üszökre hamvadni alvó falukat,
Minden ami korhadt, minden, ami vén
Égjen mint a fáklya gerendáival,
S kacagjon a Mult vad falánk tüzén,
A vihar.

Áldott a vihar,
Utána kiderülnek a bus tájak,
A kéklő égen a nap fölragyog,
S látjuk szinét a szálló szivárványnak,
Fölsirnak mélabus pásztordalok,
A friss mezőkön bárányok csapatban,
S a patakokban bő lesz az ital,
Ó dusan ontott sorvadó kutakba
A vihar.

Áldott a vihar,
A csöndes parttól elviszi a gályám,
S a tengerfölött mint szálló sasok,
Megyek az ifjuság gyors vitorláján;
Csalnak uj vágyak, szent magaslatok,
S mire kikötök, az én szép hazámra
Uj tavaszt hirdet a pacsirta dal,
Május szökik a kárpátok aljára
Virágaival.

Áldott a vihar!

Még néhány stáció

Még néhány stáció, aztán megállok,
Mint egy megromlott, elavult vonat,
Mely belefáradt már a vágtatásba,
Mire bejárta a világokat.

Mesemezőkön jártam, vesztegeltem,
Álmok fütöttek s ugy mentem tovább,
Föl a csucsokra, völgyek mélységébe,
Mindig előre, váltig csak tovább.

Kis pásztorfiuk bámultak utánam,
Mig el nem nyelt a távol messzeség,
És bus szemeim villogtak, tüzeltek,
Ha beköszöntött az éji sötét.

Ó csodaföldek, már de messze vagytok,
Mögöttem mind a szép szőlőhegyek,
Az őszi tájból, — ó hogy igy kell járnom —
Immár a hómezők elé megyek.

Ott jelzik az utolsó stációmat,
S vissza már onnan nem fordulhatok,
És vak szemekkel, még füttyöt sem fujva,
Köszöntöm ott majd a hideg napot.

Az én nyaram után

Hadd mondok még egy bus istenhozzádot,
Utánad, én eliramló nyaram.
Már nem csavargom össze a világot
Bolygóként egyedül és társtalan.

Szebben ragyogott rám az eged kékje,
S nem csábitottak távoli hegyek.
És napod langyos, augusztusi fénye
Táncolt a kertes kis tanyám felett.

Záporesők és viharok nem értek,
S nem kergettek a szeles éjszakák,
Csak ablakomon át ha fütyürészett,
Hallgattam el a szél kaján dalát.

És szemeim megnyiltak, többet láttak,
És szivem vidámabban zakatolt,
És jobban örültem az orgonáknak,
És körülöttem minden csak dalolt.

A tavalyi redők mind elsimultak,
Az arcomon, a barna arcomon,
S a bánat csillagai ó nem hulltak
Bus szemeimből ugy éjfélkoron.

A hajnalok csókokkal költögettek
S igy altattak el az alkonyatok
És rózsafátyolt vontak szemeimre
A sugaras, a nyári nappalok.

Isten veled, nyaram, teljesülésem,
Hozzám már ugy sem térsz meg, ég veled.
Veled száll minden nagy gyönyörüségem,
Mit föl nem ér álom, se képzelet!

Ugy-e Anyukom

Ugy-e Anyukom,
Mit nekünk gyémánt és arany hegyek,
Ha kicsi fiunk buzakék szeme
Pajkosan ránk nevet.
Mi boldogok vagyunk, ugy-e nagyon,
Ha kicsi fiunk tipegve gügyög
A kerek asztalon.
S nincsen se gondunk, nincsen se bajunk,
Ha kicsi fiunkkal ugy estetájt
Mókázunk, mulatunk.

Ugy-e Anyukom,
A zöld mezőn, a kéklő ég alatt
A kis fiunk már lesi, követi
A szálló madarat.
A szegénységünk nem fáj minekünk,
Mert kis fiunkkal áldottabbak mi
Már nem is lehetünk.
A mások selyme nem fáj teneked.
Hisz mindent pótol, mindent minekünk
A csöpp Miklós gyerek.
Ugy-e anyukom?

Kelet pusztáin...

Kelet pusztáin gyilkolnak az ágyuk,
És füstbe fulnak az arab regék,
Rablóhadak és öldöklő vad hordák
Szaggatják széjjel Izlám nemzetét.
És vérpiros a sivatag homokja
S temetetlen rajt a sok ifju halott:
Szent Róma fölkent, dicső fejedelme
De meggyaláztad ezt a századot.

Hadd mondom el a halotti beszédet,
Mindazokért, kik ott elvérzenek,
Kelet pusztáin zeng a harci ének
És vérben gázolnak az ütegek.
Drága a föld, s ember jut érte bőven,
Az anyák szülnek dusan anyagot;
Szent Róma fölkent, dicső fejedelme,
De meggyaláztad ezt a századot.

Egy szál tevének tiz ember az ára.
Egy fegyverért jó száz legény kevés,
Mért is ne volna sánc mögött hátul
A hadvezér oly vakmerő, merész.
A csapatok a tüzben ha elhullnak,
Jönnek hadakkal uj hajórajok:
Szent Róma fölkent, dicső fejedelme,
De meggyaláztad ezt a századot.

Siró anyák, most már ti is tudjátok,
Hogy minek szültök édes csecsemőt,
Növelni kell a trón szent birodalmát,
A hadakat: a nemzeti erőt.
Mely hogyha kell, tudja majd leigázn
Keletet, délt s a messzi északot:
Szent Róma fölkent, dicső fejedelme,
De meggyaláztad ezt a századot.

Bénuljon meg bár a hon minden ifjt
Zokogjanak anyák és özvegyek,
De a trón makulátlan büszke fénye
Ugy kivánja, hogy győzzön a sereg.
Lengjen a zászló az idegen tájon,
S nyerjen a földből egy talpalatot,
Szent Róma fölkent, dicső fejedelme,
De meggyaláztad ezt a századot.

De föllázad még a szunnyadó tenger,
S kitörnek az elfojtott kráterek,
És megboszulják, ó, de megboszulják
A harcban elesett vitézeket.
S lehuny a napja trónnak, fegyvereknek
És koronának, mely ma még ragyog:
Szent Róma dicső fölkent fejedelme,
Te meggyaláztad ezt a századot!

Jeltelen sir...

Jeltelen sir ott künn a temetőben,
Bátyám nyugszik ott, három éve már,
A sirhant táján, szegények sorában,
Senkise lépked, senkise jár.

Pázsit nem boritja az ő siri ágyát
És nem jelöli márvány a nevét,
Valamikor be nagyon megkönyezték
A mélabus keleti énekét.

A szive telve volt régi dalokkal,
Lelkében zengett száz ős fájdalom,
És ugy énekelt a megkönyezésig
A kis templomban minden szombaton.

S egyszer elnémult, szivét kidalolta,
Könyét elsirta, és eltávozott,
Azóta a kis vágmenti templomban
Elnémultak a bus héber dalok.

S nincs, aki járjon oda imádkozni,
S az énekese rég a sirba' már,
Oda nem járnak, rá alig találnak,
Csak én, és néha egy vándor-madár.

Lehunyom a szemem...

Lehunyom a szemem és a képzelet,
Messze röpit: csalja a kelet.
S ott járok, ahol — mese már talán —
Élt és elporladt az ősapám.

Zöldül-e fü a porai felett,
Vagy széjjelszórták száguldó szelek,
És porszemenként az egész világ
Birja a zsidók első ősfiát?

Tengeren innen és tengeren tul,
Hol a nap fölkél és hol alkonyul
Mindenütt örök nyomokat hagyott —
Én is egy parányi porszeme vagyok.

Mert egyszer minden véget ér...

Mert egyszer minden, minden véget ér,
A kin, a jaj, a köny, a bánat,
Fecske, pacsirta elszáll és a dér
Lepi a kertet és tájat;

Mért legyek hitetlen, gonosz, pogány,
Mért ne szeressem a világot?
Ősszel a kopár tarlók során
S tavasszal virágos mezőkön járok.

Nincs ellenségem, mert az én szivem
Kiengesztel zsoltáros szóval,
Ez az én bibliai ős hitem:
Ölelkezni a rosszal, jóval.

Kezessé válik a pusztai vad,
A párduc, kigyó és szelindek;
Mért ne tápláljuk hát mi is
Szelidséggel a lelkeinket.

Itt lent az erdők, fönt a csillagok
Az ékességünk, mig itt járunk.
S a följajduló mélabus dalok:
Vigasztalnak, mig porrá válunk.

Tépünk pár almát és szüretelünk,
Szedünk egy-két marék virágot,
Jön néhány ünnep, sirunk, nevetünk
És elpazarlunk néhány álmot.

És ezzel minden, minden véget ér,
A kin, a jaj, a köny, a bánat,
Utunk aztán a fordulóhoz ér
Es meghozzák uti ruhánkat.

Mert egyszer minden, minden véget ér...

Kiss Józsefnek

Reb Mayer Litvák levele a mennyországból

A kalamárist ide-ide nékem,
Még bajt hozhat rám lantos unokám,
E héber ákumból félre ne értsen,
Az alvilági hitetlen pogány.
Nagy riadalmat keltettek az égen
— Hogy nem tudtam ezt idejekorán, —
A legendák, mik hiremet regélik;
Elmondom sorra elejétől végig.

Te aranyszáju földi hegedőse
A csinyjeimnek, mit tettél velem?
Én a szerelmek és kalandok hőse,
Hogy lelepleztél, ugy szégyenkezem.
Nem néz ma rám egyetlen égi nő se,
Mint hogyha volnék holmi idegen,
S olyanok hozzám, mint a kőbálványok,
Féllábbal már a mennyből is kint állok.

A bolyongásba lelkem belefáradt,
Nem csalnak már uj tájak, uj vizek,
Békés lakója én a mennyországnak,
Nem bomlanak már értem a szivek.
Itt is hajh tul vagyok nagyon a nyárnak
És megfakult számomra a liget,
Melegszem már az alkony tüze mellett,
Az ölelésre, csókra én nem kellek.

A tekintélyem már elhegedülték,
Elhegedülted öcskös unokám,
Mint mondám, bennem csak esteli tüz ég,
És nem hevülök a mámor borán.
A te korodban, hejh, vigan fütyülnék,
S mint eliramlott vén idők során,
Fujnám a nótát, ugy mint egykor régen:
Valahol Varsó vagy Krim közelében.

De hogy levelem rövidebbre fogjam,
Mert gyertyagyujtáshoz szólitanak,
Gyorsan siklik az árkuson a tollam,
József fiacskám, türtőztesd magad.
Minden stancádnál a szivem megdobban,
Lélegzetem is majd hogy elakad,
Ha minden földi titkomat kitárod,
A mennyből a pokolba vitorlázok.

Tudd meg, mostanság sok szó esik rólad,
A mennyország tárgyaló asztalán:
Az Akadémia, Nyugat s a Holnap,
Micsoda brans ez, ird meg szaporán.
Lesz velük dolga bőven a pokolnak,
Ha átkerülnek izzó kapuján,
De szót se! hogy levelem erről hirt ad:
Ugy kell nekik, a balgák minek irnak.

Az itélőszék szigoru ám itten,
Rossz poétáknak nincsen kegyelem,
A kritikusok élén áll az isten,
S egyedül nem dönthet még Dante sem.
Édes fiam, én óh soha sem hittem,
Hogy egyfajtából való vagy velem,
A glóriások mind, mind magasztalnak,
Ha valahol egy versedre akadnak.

Ott ülsz majd velük egy rangba, egy sorba,
A büszkeség boldoggá tesz nagyon,
Nagyságodon óh nem eshetik csorba,
Hogy Miczrajim volt szülő ugarom.
Nem nézik azt, hogy kinek mi a sorja,
A lélek fénye itt a hatalom;
Lehet darócban vagy arany talárban,
Az itt az ur, ki sirni tud dalában.

A péntek napja már aláhanyatlik,
Bucsuznom kell legendás unokám,
Nem irtam földi életemben annyit,
Mint neked most, és olyan szaporán.
S hallom — bocsá' — hogy nem keversz már paklit,
S többet dalolsz és lepihensz korán;
A mennyet neked mindezért megnyitják:
Maradtam nagyapád

Reb Mayer Litvák

— IDEGEN KÖLTŐK II. —

HEINRICH HEINE
ATTA TROLL

— NYÁRÉJI ÁLOM —

KARINTHY FRIGYES FORDITÁSA

BUDAPEST
ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMD. RÉSZVÉNYT. KIADÁSA

Költeni annyi, mint itélőszéket tartani önmagunk fölött.

(IBSEN)

A FORDITÓ ELŐSZAVA

Atta Troll a legnagyobb, az egyetlen irodalmi szatira. Nem kommentár és nem is értékelés, ha a forditó szükségét érzi, hogy nehány szót hozzátegyen ahoz az előhanghoz, amit Heine 1846 decemberében bigyesztett Atta Troll elé: (a »nyáréji álom« akkor jelent meg könyvalakban) s melyet teljes egészében ide csatolunk Atta Troll első magyar forditásához is. Ezt a nagyon furcsa verset nem lehet magyarázni. Ismerhetjük az időket, melyek anyagot és szint adtak a hetyke és fürge, rimtelen négysoroknak és ismerhetjük Heine akkori életének pörgő, nyikorgó fogaskerekét, mellyel ütköződve és zihálva, kegyetlenül karmolt bele amaz időknek gépezetébe. Mindebből megérthetünk egynéhány tendenciát. A költő Párisban él, az eszméknek abban az éles és sorvasztó levegőjében, mely nélkül elfulladna s melyet nem nélkülözhet. Németország határáról szigoruan és keményen néz vissza arcába a konzervativ patriotizmus tilalomfája. A Rajna egy éles és kérlelhetetlen vonás, szigoru tanárok huzták keresztül a francia esprit boldog, daloló dolgozatán, mely a gondolatszabadságról beszél. Figyelem és fegyelem. A költészet legszebb hivatása, ha szolgálatába szegődik a mindenkori politikáknak s nemes lemondást csöpögtet az ifju szivekbe. Nyugalom és a butaság. Odaát alszik Németország és a zsiros torkok horkolását idáig hallani. Jó hangos, egészséges horkolás, nem valószinü, hogy fölébred a nagy alvó nehány vidám és keserü skálára, amit egy

álmatlan ember a fülébe fütyürész. Akár taplót is dughatna bele. A füttyszó épen azért bátor és éles és van valami különös torz melódia is benne: nini, ez a szentségtelen és álomrabló legény, nem a »Wacht am Rhein«-t fújja, polkatempóra? S még hozzá egy klaszszikus és méltóságteljes költeménynek, a Freiligrath »Mohrenfürst«-jének a szövegére — de nini, mit mivelt a nagyszerü és áhitatos sorokkal: — a »fehér felhőkből kigördülő fekete hold« helyett »fekete hasat« mond, ami a Mohrenfürst fehér ingéből kidagad, mert nagyon megnőtt a hasa a német sörökön. Ohó, nyilvánvalóan csúfolódik ez az izgága legény és torzképet akar faragni mindenből, ami a nagy német alvónak szent: hazából, vallásból, királyból, hüségből és Freiligrathból. Most már értjük: a dörmögő Atta Troll tehát szimbolum s a német konzervativizmus szobrát mintázta benne medve formára a gyorskezü szatir. Ach úgy, irodalmi szatira? érdekes műfaj. Skatulyába vele.

Az irodalomtörténet, mely a korszellem s a költő egyéni életének kettős összetevőjéből indulna, valami pozitiv magyarázattal szeretné elintézni ennek a munkának a meghatározását — az irodalomtörténet többet nem adhat nekünk. S mégis érezzük, valamit, a legfontosabbat, fel nem fogtunk az egészből. Zavaros és látszólag összefüggéstelen gondolatok és leirások sziporkázó kataraktája ömlik — semmi összefüggés, semmi koncepció: még csak konzekvencia se — s mégis, valami sajátságos egység tartja izgalmas feszülésben érdeklődésünket. Nem, ez az egység nem egyszerüen rombolni vágyó szatira és keserü guny: hiszen még az se bizonyos: végigviszi-e magát a szerzőt diabólikus főlénye szatiráján: néha ugy rémlik legalább, mintha maga is elérzékenyülne épen azon a szentimentalizmuson, amelyet kifiguráz. »Örület, mely bölcseket mond, bölcseség, mely

összecsuklik« — és kacagás, mely megsiratja magát. Megfricskázunk egy orrot, aztán megsimogatjuk. De hiszen ez a Heine maga se tudja, mit akar — törne ki végre a bajlódó esztétikus, müfajszerüség szempontjából vizsgálván Atta Trollt — előbb kékre meg zöldre pofozza Freiligrathot, aztán azt irja róla előszavában, hogy kitünő költőnek tartja őt. Gyáva ez az ember, vagy gyönge és zavaros itéletü?

De, akik nem aggodalmaskodnak s az összefüggéseket nem a müben, hanem a költőben és annak lirájában keresik: azokat megsegiti e rakoncátlan és féktelen, logikátlan fickándozással szemben elképzelő intuiciójuk. Azok csöndesen és egyszerüen megérzik: hogy nem is a politika és nem a vallás és nem a király és még csak nem is Freiligrath a fontos itt és nem épen arról van szó, hogy megostorozzuk s kifigurázzuk a német konzervativizmust. Freiligrath egészen nyugodt lehet, nem bánom, lehet nagy költő is, ha elismerésem nélkül nem tud megélni csontváza odalent a sirban. Más baj van itt. Egy véres és szorongó csata hadonászik a rohanó verssorok medrében: ehez a csatához semmi köze Németország politikájának. Heine itt, ezekben a versekben végzi ki zokogva és kegyetlenül egykori szerelmesét: a romantikát. Kivégzi, megfojtja és megsiratja: te kékszemü és kék ködökben uszó, kit véres és drága ifju szivünkkel szerettünk, kiért meg is kellett volna halni százszor, nézd, kivégezlek most és megöllek, mert elárultál engem és odadobtad magad a tehetségtelen, sváb költők karjaiba és Kerner szuszogó száját megcsókoltad. Megöllek és sirva nézek bele megtörő szemeidbe, a hütlenekbe s titkos vágy remeg a szivemben: hátha föltámadsz még egyszer és ugy lesz minden, mint régen volt. Nézd, kegyetlen mosolyt kell ajkamra erőszakolnom, mert hideg és haragos szellemem közeledik már:

megcsókollak hát utoljára s ugy teszek, mintha guny volna ez a csók is.

Ah, tán a romantikának
Legutolsó hangja lészen:
Tüzben és csaták zajában
El fog veszni nemsokára.

És most előttünk áll, és most egységbe olvad össze, megsokszorozódva a lira hármas tükrében, ez a kaleidoszkop, melyet egy összezuzott romantika üvegcserepeivel dobáltak tele: éles és metsző cserepek, valamikor lágy, törékeny váza alkatrészei. December van és karácsony közeledik: — Heine Párisban ül és egyszer eszébe jutnak a nehézszagu német karácsonyfák. Ezek a fák nem maséból készülnek, mint amazok itt, a boulevardok tükörablakában — ködös és nyirkos bérctömegek tetején, rengeteg erdők alusznak: komor, alvó fenyvesek szegélyéből törték ki ezeket a fákat. Ezekben az erdőkben mohos sziklák meredeznek, a lyukakon keresztül fütyül a szél — és a lyukakból szakállas törpék dugják ki fejüket. Piros galócagombákon pici kis tündérek ülnek — nem a hellén mitosz szimbolikus najádjai: német tündérek, a nagyszakállu, marcona, felhőkoszorus, a komor és villogó szemü Wotán teremtette őket ködből és rejtelmekből.

Hol kék virágok illatoznak
S mindennek oly csudás a képe:
Hol halk melódiák susognak
Az alvó rengeteg fülébe, —

Rég elfelejtett gyermekálmok
Kisérteties világa rémlik: —
S zöldfényü felhők látogatják
Az ingovány hives vidékit.

De mind ennek meg kell halnia és el kell pusztulnia: mert feljött a nap és tüz és csatazaj dübörög át a német hegyeken. Az önön kardjába dülő romantika: Atta Troll, holtan, sőt leveleken fekszik. Most pedig itt következik Heine előszava.

Budapest, 1912. május hava

Karinthy Frigyes

AZ IRÓ ELŐSZAVA

Atta Troll az 1841-ik év késő őszében született: töredékekben az »Elegante Welt« hasábjain jelent meg, mikor Laube barátom ismét átvette ennek a lapnak a szerkesztését. Az egész munka anyagát e folyóirat szükös viszonyaihoz kellett mérnem, csak azokat a fejezeteket irtam meg, amiket ők leadhatnak s ezek is több változáson mentek keresztül. Akkor az volt a szándékom, hogy később kiegészitem és kiadom az egészet, de mindig csak a dicséretes szándéknál maradtam s csak ugy, mint más nagy müvei a német szellemnek, mint a kölni dóm, a schellingi isten, a porosz alkotmány stb. Atta Troll sem készült el soha. Ilyen tökéletlen állapotban adom most át a nagyközönségnek, oly kénySzernek engedve, mely — igazán mondhatom — nem belülről fakadt.

Mondom, Atta Trollt 1841 késő őszén irtam. Oly időben, mikor a nagy hajtóvadászat, melyet sok szinben pompázó elleneim inditottak, még nem tombolta ki magát egészen. Nagy vadászat volt és sohasem értettem meg, hogy honnan szedte Németország azt a sok rohadt almát, ami akkoriban a fejemnek repült. Áldott ország ez a mi hazánk: narancs meg citrom ugyan nem terem nálunk, a babér is nagygörbén kapaszkodik csak ki a földből, de a rohadt-alma termelés igazán örvendetes fejlődésnek indult. E hajtóvadászat alkalmából, hol koronát s főt kellett vala vesztenem, egyiket se vesztém el s a lehetetlen vádak, melyekkel ellenem ingerelték

a tömeget, szánalmasan elhangzottak azóta, anélkül, hogy le kellett volna aláznom magam a védekezésig. Az idő elégtételt adott nekem s a német kormányok, ezt hálásan kell elismernem, mindent megtettek érdekemben. Az elfogatási parancsokat, melyek a német határ minden állomásán epedve várták a költő hazatértét, az elfogatási parancsokat hüségesen és rendesen megujitották minden évben, szent karácsony ünnepén, mikor azok a drága kis lámpáskák pislognak a karácsonyfácskákon. Miután a német országutak közbiztonsága rám nézve sérelmessé vált volna ekként és hovatovább — kénytelen vagyok karácsonyomat idegenben ünnepelni s valószinü, hogy idegenben fejezendem be napjaimat is. Az igazság és világosság nemes bajnokai, akik engem szolgasággal és árulással vádoltak, közben nagy biztonság érzésével járkálnak a hazában, akár, mint jó állásu államhivatalnokok, akár, mint klubbok törzsvendégei, hazafias torkukat vidáman üditve Rajna atyó tüzvörös boraival.

Nem ok nélkül hangsulyoztam kétszer is azt az időt, amikor Atta Troll született. Abban az időben az ugynevezett politikai költészet élte virágját. A muzsák szigoru rendeletet kaptak, hogy lépjenek be önkéteseknek állami szolgálatba: esetleg, mint a keresztény-germán lobogó mosogatónői kapnak alkalmazást. A német bárdok berkeiben ama terméketlen pátosz, ama hiu lelkesedés hangja zendült fel, mely halálmegvetéssel rohant bele a mindennapiságok tengerébe. Mindig arra az amerikai matrózra kellett gondolnom, aki annyira tudott lelkesedni Jackson generálisért, hogy egyszer az árbóckosárból a vizbe vetette magát, kiáltva torkaszakadtából: »Jackson generálisért halok meg!« Igen bizony, bár nekünk németeknek a hadi flottánk még csak készülőben van, matrózunk már akkor volt sok, akik meghaltak Jackson generálisért, versben és prózában. Abban

az időben nagyon megszégyenitő adomány volt a talentum, mert könnyen a jellemtelenség gyanujába keverte az embert. Ezeréves fejtörés után végre megtalálta volt fegyverét a tiszteletreméltó tehetségtelenség, minden rakoncátlan fia ellen a géniusznak: megtalálta a különbséget tehetség és jellem között. A nagy tömegnek direkte hizelgett, mikor hallotta, hogy a derék emberek rendszerint nagyon rossz muzsikusok, viszont azonban a jó muzsikusok rendszerint egyáltalában nem derék emberek: másrészről a világban a derékség a fődolog és nem a muzsika. Nagyon jól emlékszem abból az időből egy szerzőre, aki különös érdemet formált belőle, hogy nem tud irni: — pudvás stilusáért ezüst emlékkelyhet kapott cserébe.

A nagy istenekre! akkoriban volt rá ok, képviselni a szellemnek törvénycikkekbe nem foglalt jogait. S mivel életem legnagyobb üzletének mindig ezt a képviseletet tekintettem, nem téveszthettem szem elől célomat ama verseknél sem, melyeknek egész hangja s minden gondolata óvást jelentett a néptribunok garázdálkodása ellen. S csakugyan, már az első töredékek, melyek Atta Trollból napvilágot láttak, felkavarták az én jellemhőseim epéjét, azokét a rómaiakét, akik aztán nemcsak irodalmi, de társadalmi visszaéléssel, sőt a legszentebb emberi eszmék kigunyolásával is megvádoltak. Ami irásom müvészi esztétikai értékelését illeti: szivesen szolgáltattam ki minden hozzáértőnek, mintahogy ma is teszem — a magam örömére irtam, amaz iskolának tücsökszerü, álmodozó modorában, hol legszebb ifjuságom évei lefolytak s ahol a végén én náspángoltam el a tanitó bácsit. Ebből a szempontból talán elitélendő versem. De hazudsz, Brutus, s te is hazudsz, Cassius és még te is hazudsz, Asinus, ha azt fogjátok rám, hogy gunyom azokat az eszméket illetné, miket az emberi faj legnagy-

szerübb eredményeinek tudok s melyekért magam annyit verekedtem s gyötrődtem. Ó nem. Épen, mert ezek az eszmék a legragyogóbb tisztaságban s nagyságban lebegtek a költő szemei előtt: épen azért fogta el őt oly ellenállhatatlanul a nevetés kényszere, látván, micsoda durva, nehézkes és ferde modorban tudta felfogni ezeket az eszméket a korlátolt atyafiság. S a költő ilyenkor az eszmék tréfásan felöltött medvebőrét figurázza ki. Vannak furcsa vágásu tükrök, melyekből maga Apolló is lehetetlen karrikatura képében néz vissza ránk s nevetésre ingerel. A torzképen nevetünk akkor s nem az istenen.

Még egy szót. Kell-e külön emlitenem, hogy ama freiligrathi költemény paródiája, mely Atta Troll soraiból néha vidáman mutatja fogait s egyuttal humoros aláfestést ad az egész münek — semmiképen sem jelentheti a költő lebecsülését? Freiligrathot sokra tartom, különösen most, s a legjelentékenyebbek közé számitom azok közt, kik a juliusi forradalom óta Németországban feltüntek. Első kötete későn került kezembe, épen akkor, mikor Atta Trollt irtam. Talán épen akkori hangulatom az oka, hogy a »Mohrenfürst« olyan humorosan hatott rám. Ezt a verset általában a legsikerültebbek közé számitják. Azoknak az olvasóknak, akik magát a verset nem ismerik — s mégis csak fel kell tennem, hogy Kinában és Japánban lehetnek ilyenek, de még Szenegáliában is — azoknak megjegyzem, hogy a mór királynak, ki a költemény elején, mint valamely holdfogyatkozás lép ki a fehér sátor alól — hogy a mór királynak fekete szeretője is van, kinek sötét arcába fehér strucctollak hajlanak. De elhagyja szeretőjét, csatába száll, hol koponyákkal beaggatott dobok pörögnek — de ach! Waterloo lesz a csatából s a mór herceget eladják ám a fehéreknek. Ezek Európába hurcolják a nemes sze-

recsent s itt egy vándorló menazséria szolgálatában látjuk őt viszont, hol is előadások alkalmával a török dob kezelésével bizatik meg kegyetlen alkalmazói által. S ott áll most ime, sötéten s komoran, a cirkusz kapujában és dobol, de dobolás közben egykori nagyságára gondol, eszébe jut, hogy egykor abszolut monarcha volt a távol, távol hazában, s hogy oroszlánt hajtott és tigriseket —:

„S nedves lőn szeme: a tompa bőrfedelet
Ugy verte, hogy a dob zugva megrepedett.“

Kelt Paris, 1846 decemberében.

Heinrich Heine

„Aus dem weissen Zelte hervor
Trat der schlachtgerüstete, fürstliche Mohr
So tritt aus weissen Wolken Thor
Der Mond, der verfinsterte, dunkle, hervor.“
Freiligrath.*

I. FEJEZET.

Egymás fölé ágaskodni
Látszó kék hegyek tövében:
Robogó zuhatagoknak
Ringató danája mellett:

Fekszik lent a völgy ölében
Cauterets. Szép, cifra házak,
Balkonokkal: kacagó, szép
Hölgyek állnak mindenütt.

Szivből jövő kacagással
Néznek a piac középre,
Ahol medve ur, s a nőstény
Táncolnak a dudaszóra.

* Freiligrathnak a „Mohrenfürst“ cimü versében fordul elő ez a passzus. Heinet, aki Párisból hadat üzent az egész romantikus iskolának: e versszak dagálya és nagyképü képzavara annyira mulattatja, hogy folytonosan visszatér rá: az egész iskola bukásának, csúfos csődjének mintegy szimbolumát látja benne és olyan vehemenciával, a gúny és szatira olyan áradatával megy neki, mintha épen ez a versszak volna oka minden bajnak. Ez a versszak az a pont, melyen keresztül Heine kifent tollal átdöfi a korlátolt német dagály léggömbjét; és ez az a pont, amelyből ki akarja forgatni a XIX. század korhadt romanticizmusát rozsdás sarkaiból. Fordító.

Atta Troll és hitvestársa,
Névszerint a barna Mumma:
Ők a táncosok — s a népség
Hahotázva nézi táncuk.

Merev, komoly grandezzával
Táncol Atta Troll, a büszke —
Élettársából azonban
Ez a méltóság hiányzik.

Néha szinte ugy tünik fel,
Mintha kankánt járna lába;
S hátsó részét disztelenül
Emelgeti a magasba.

Még a hős táncoltatóban
Is — (ki lábát tartja láncon)
Visszatetszést szülni látszik
A tánc immoralitása.

S néha korbácsával egyet
Végigvág a medvehátan:
És a barna Mumma bömböl,
S visszarengnek a hegyek.

Ez a medvetáncoltató
Hat Madonnát hord kalapján
Mik az ellenség-golyótól
És tetüktől védik őt meg.

Válla mellől hosszu, barna
Bő lebernyeg lóg a földig.
Egykor oltárteritő volt:
Most alatta bicska, pisztoly.

Ifju éviben barát volt,
Aztán rablókapitány lett:
Egyesitni ezt a kettőt
Végre Don Carloshoz állt be.

Mikor Don Carlos világgá
Ment az egész társasággal,
És a legtöbb palatinus
Tisztes munkát vett magára:

(Schnapptranszky ur szerkesztő lett)
Akkor a mi táncoltatónk
Jobb hijján utazni vitte
Atta Trollt és b. nejét.

És a vásárok zajában
Táncoltatja mind a kettőt
Cauteretsnek piacán, a
Láncon táncol Atta Troll!

Atta Troll, ki egykor, mint a
Rengetegnek büszke hőse
Fönt a bérctetőn tanyázott:
Táncol csőcselék előtt!

És még hozzá hitvány pénzért
Táncol ő: ki egykor, egykor
Rémületkeltő, magasztos
Méltóságban élt a bércen!

Ifjuságára, ha gondol
S az elveszett uralomra:
Büszke lelke Atta Trollnak
Akkor mozdul keserűt.

S néz sötéten, mintha ő vón
Freiligrathnak »Mohrenfürst«-je
S mint ahogy rosszul dobolt az,
Rosszul táncol ez bujában.

Ám részvét helyt mindenütt csak
Kacagást hall. Juliette is
Erkélyén kacagva nézi
Ezt a gyászos medve-táncot.

Juliette-nek kebelében
Nincsen érzés: francia nő,
Külsejének él, — talán mert
Ez a külső oly varázsos!

Pillantása, mint a háló,
Melynek bűvös szövetében
Szivünk, ez a kis halacska
Vergődik és táncikál.

II. FEJEZET.

Mint egy freiligrathi büszke
Mór herceg, gerjedt szivével
Ugy lesujt a dobra, hogy az
Vad robajjal szerterippen:

Ez szivünkre s dobhártyánkra
Egykép megható hatású.
Ámde képzeljünk egy medvét
Aki láncait letépi!

Muzsika és hahotázás
Megszünik. Rémült futással
Széled a nép a piacról
És a hölgyek sáppadoznak.

Ugy van, rabláncát letépte
S kiszabaditá a lábát
Atta Troll. Vad ugrásokban
Fut a szűk utcákon át.

Előzékenyen bocsátnak
Neki utat — fel a hegyre —
Onnan egyszer visszanéz még
S elfödi a rengeteg.

Egyedül maradt a téren
Most a barna Mumma és a
Táncoltató. Ez dühödten
Vágja földhöz most kalapját:

Rátoporzékol dühében,
Kitépve a madonnákat
És lebernyegét lerántva
Átkozódik s jajveszékel.

S emleget hálátlanságot,
Mert hisz Atta Trollal mindig
Ugy bánt, mint legjobb barátja
És kiképzé őt a táncban.

Mindent csak neki köszönhet!
Életét is! Mert hisz egyszer
Tiz tallért igértek, ugy ám,
Bundájáért Atta Trollnak.

Végre szegény barna Mummán
Ki a néma bút jelezve,
Hátsó talpaira állott,
S a dühöngőt kérlelé:

Mummán tölti ki haragját
Kétszeresen — s verni kezdi,
Elnevezve őt Mumosnak
És Pulánának dühében.

Mindez egy gyönyörü langyos
Nyári délután esett meg:
S ó! csudás szép volt az éj is,
Mely e délutánt követte.

Mert az éj felét ott fönt, az
Erkélyen töltöttem én el —
Juliette állt oldalamnál
És a csillagokat nézte.

»Ah, a csillagok!« — sóhajtott
»Legszebbek Párisba mégis:
Mikor téli éjszakákon
Tükröznek az utcasárban.«

III. FEJEZET.

Nyári éjszakának álma!
Céltalan dalom, miként a
Szerelem és mint az élet
A teremtő s a teremtés!

Regeország utja mentén
Halk galoppban — ténferegve,
Majd ügetve — ugy csattangol
Ez a mén, a paripám.

Ah! nem hasznos és erényes
Ménje ő a polgárságnak:
S nem csataló, mely a pártharc
Utján ágaskodva tombol.

Kápa, kengyel: mind aranyból,
Szép fehér a szőre, ugy ám, —
Gyöngyfüzér a sima kantár,
— És vigan hagyom: repüljön:

Hordj, amerre tartja kedved,
Hosszu, keskeny hegyiúton,
Hol felém mered az édes
Esztelenség szakadéka!

Csöndes völgyeken keresztül
És a fenyvesek honába
Gyökeréből fenyveseknek
Dől az ősi monda-forrás.

Azt hadd igyam: — szemeimet
Nedvesitve, — ó, be vágyom
Hű vizedre, tiszta tóviz,
Mely látóvá tesz s tudóvá!

Fut a vakság! Pillantásom
Lát a sziklaüregekbe
Barlangjába Atta Trollnak
És beszédjét is megértem.

Különös! Oly ismerősen
Hangzik ez a medve-szólás!
Nem hallottam én hasonló
Hangokat már otthon is?

IV. FEJEZET.

Ronceval, magasztos völgy te!
Ezt a nevet hogyha hallom,
Reszket és virul szivembe
Az emlékek kék virága.

Századok ködébe süllyedt
Álomország túl ragyogva
És a szellemek szemének
Pillantása rámvilágol.

Csatadal szól. Szaracénok
És a frankok kardja csattog
És zokogva, elhalóan
Róland kürtje kér segélyt.

Odalent, egy szakadékban
Eltakarva sürüjétől
Óriási tölgycsoportnak:
Atta Troll lakása áll.

Itt pihen most — hű családja
Hű körében. — Fáradalmit
Itt merengi vissza némán,
Fáradalmit és szökését.

Ó viszontlátás varázsa!
Ott, a barlangban találta
Gyermekét mind: négy leányt
És a két fiut, egészben.

Szép, viruló medve-szüzek
Szende, ángol szőkesége —
Barnák a fiuk, — csak egyik
Az Egyfülü, fekete.

Kedvence volt a mamának
S ez fülét, amikor egyszer
Játszadoztak — leharapta,
Persze, csupa szeretetből.

Nagyon zseniális ifjú,
Ügyes a gimnasztikában,
Olyan bukfencet tud vetni,
Mint akár egy tornamester.

Szép, szabad, szelid, szivélyes,
Gyűlöl mindenféle szappant
E modern lukszust, a mosdást,
Megveti teljes szivéből.

Pompás füles, annyi biztos
Hogyha mászkál a sudár fán,
Mely a sziklafal tövében
Mély nyilásból fölfelé tör,

Mely a barlangig nyulik fel,
Barlangig, hol éjjelente
Hűsülésre a rokonság
Összeül a hős apával.

Szivesen mesél ilyenkor
Az öreg, hogy a világban
Mennyi várost, mennyi embert
Látott — s miken ment keresztül.

Mint Laertesz hősi népe;
Annyiban máskép csupán, hogy
Néki felesége is volt:
A fekete Penelope.

Beszél Atta Troll egyuttal
A kolosszális sikerről,
Mit müvészi tánca által
Ő elért az emberek közt.

Biztosit, hogy ifju és agg
Ujjongva csodálta táncát,
Ha táncolt a piacokon
A dudának hangja mellett.

És különösen a hölgyek,
Akik pedig tárgyhoz-értők:
Örjöngtek és tapsikáltak
Kacsingattak is feléje.

Ó a müvész hiusága!
Örömmel gondol a korra
Troll, mikor a közönségnek
Tehetségét bemutatta.

S üzve, hajtva, izgalomban
Szinte ég, hogy bizonyítná
Hogy ő nem hitvány dilettáns
Hogy valóban nagy, mint táncos:

Egyszer aztán csak felugrik
És hátsó talpára állva,
Eltáncolja, mint egyébkor
Kedvenc táncát, a gavotte-ot.

Néma szájuk nagyratátva
Nézik a bocsok, mi furcsa,
Apjuk jobbra-balra ugrál
Csodásan a holdsugárban.

V. FEJEZET.

Barlangjában elmerengve
Elmerengve nyalja talpát
Nyalja talpát Atta Troll,
Nyalja, s igy dörmög magában:

»Mumma, Mumma, barna gyöngy te,
Kit az élet tengeréből
Kihalásztam — tenger élet,
Visszanyelted tőlem ujra!

»Vajh sohsem látlak viszont már
Vagy talán csak túl a síron,
Hol a földsalaktól menten
Száll magasztos szellem-árnyad?

»Ach! csak egyszer még! Szeretném
Nyalni drága szép pofáját,
Mummámnak, mely édes, édes,
Mintha méz meg ámbra volna!

»Egyszer szivhatnám be még csak
Illatod, — e sajátságos
Illatot, mely, mint a rózsa
Nékem oly kedves varázsú.

»Ach! de Mummám ott zokog most
Láncaiban ama fajnak
Mely magát e büszke névvel
»Ember« (Homo) — felruházta.

»Ördög és pokol! Az ember
Ez arisztokrata népség
Az egész állatvilágra
Büszkén, gőgösen tekint le!

»Elrabolva nő, s a gyermek
Megkötözve, összeverve
És megölve árva népünk —
S még a hullánk is kezükben!

»És ezt ők jogosnak vélik
Ily gazságot elkövetni
Még a medvékkel, velünk is
»Emberi« jog, igy beszélik.

»Emberi jog! Emberi jog!
Hát ki adta azt tinéktek?
A természet nem tehette,
Az természetes, szerintem.

»Emberi jog! Néktek ezt a
Privilégjumot ki adta?
Nem tehette azt az ész sem,
Mert az nem oly esztelen.

»Emberek, hát jobbak vagytok,
Mint mi, merthogy sütve-főzve
Költitek el azt az étket?
Nos, mi nyersen, nyersen esszük;

»De a végeredmény mégis
Ugyanaz: — nem az evés, az
Nem tesz naggyá — az a nemes,
Ki nemesen érez és tesz!!

»Emberek, talán ti többek
Volnátok a tudományban?
Művészetben, tudományban?
Mi sem estünk ám fejünkre!

»Nincsenek-e tudós kutyák
És lovak, kik úgy számolnak,
Mint a fináncok? S a nyulak
Nem tapsolnak a fülükkel?

»És a hidrosztatikában
Nem tüntette-é magát ki
Annyi hód? No és a klisztért
Nem a gólyának köszönjük?

»Hát a szamarak nem irnak
Kritikákat? És a majmok?
Van-e nagyobb mimikus, mint
Balavia, ez a macska?

»Nem dalolnak a pacsirták?
Freiligrath tán nem poéta?
— S oroszlánt ki zengte jobban,
Mint földije, a teve?

»A táncban még én magam is
Vittem annyira, mint Rammer;
Az irásban — jobban ir ő,
Mint én táncolok, a medve?

»Emberek, tehát miért is
Volnátok ti többek akkor?
Egyenes a fejetek, de
Bent az eszmék csúszva-másznak.

»Emberek, talán azért, mert
Bőrötök, e furcsa hártya
Sima bőr? Ez előnyt meg kell
Osztanotok a kigyóval.

»Emberek, kétlábu kigyók
Már tudom, miért viseltek
Nadrágot — e külszövetben
Él a kígyómeztelenség!

»Őrizkedjetek, fiúk a
Szőrtelen fenevadaktól:
Rá ne nézzetek, leányok
Ha nadrág van valakin.«

Nem folytathatom valóban,
Ezt a vakmerő beszédet,
Melyben emberekkel szembe —
Szemtelenkedik egy állat,

Végre én magam se volnék
Medve, én nem recitálom
Szavait, ránk nézve mellyek
Végre is sértők lehetnek.

Ugy van, én ember vagyok, s több
Mint a többi lény a földön:
Születésem szent előnyit,
Nem felejtem el soha.

S a vadakkal hadakozva
Ó ember! érted csatázom
Szent jogoknak meséjén, a
Büszke, bátor küzdelemben!

VI. FEJEZET.

De talántán mégse lesz kár
Hogyha tudjuk, mi magasztos
Állatok, hogy ott a mélybe
Hogy csevegnek általában.

Mert ott lent, a siralomnak
Tartományán, a homályos
Állatszférákban tanyázik
A nyomor, a gőg, s a bosszú.

Ami természettanilag
És szokás szerint megállott
Századokon át — miattam
Vakmerően rombadöntik.

A véntől a fiatalok
Megtanulják eme tévtant
Mit minálunk a kultura
És humanitás betiltott.

»Gyermekek!« igy dörmög Atta
Mialatt a puszta földön
Nyugtalanul forgolódik
»Fiúk! a jövő miénk!«

»Gondolkodnék, minden állat,
Minden medve ugy, miként én
Egyesült erővel mi a
Zsarnokságot leigáznók!

»Ha a ló koalizálna
A vakonddal — ha a marhát
Átölelné megbocsátó
Ormánnyal az elefánt.*

»Medve, farkas, kecske, láma:
Bármi szinbe, bőrbe, szőrbe:
A közös célt áhitozná
És a győzelem miénk!

»Egység, egység! ez a legfőbb
Egyelőre. Míg egyenkint
Leigáznak — egyesülve
Levernők a zsarnokot!

* Mindez a német hegemonikus törekvésekre céloz. *Ford.*

»Egység, egység! és mi győzünk
S dől az aljas monopolnak
Regimentje! — Alapitsunk
Egy szabad állatvilágot.

»Egyenlőség az alapja
Államunknak: minden állat
Vallásától és szagától
Eltekintve lesz egyenlő.

»Egyenlőség! Minden szamár
Pályázhat nagy hivatalra!
Ellentétben az oroszlán
Vihet malomba zsákot.

»Mi a kutyát illeti, az
Persze, kissé szolgalélek
Mert az ember századokon
Át kutyául bánt szegénnyel.

»De mi szabad államunkban
Régi jogát változatlan
Visszaadjuk — és ő meg fog
Nemesedni nemsokára.

»Ugy van és még a zsidók is
Polgárjogban részesülnek
S törvényesen egyenlővé
Tétetnek az állatokkal!

»Csak a tánc a piacokon
Ez tilos lesz a zsidóknak —
(E kivételt meg kell tennem
Művészetem érdekében.

»Mert a stilérzék, s a mozgás
Plasztikája: ez hiányzik
A zsidókban — a közönség
Izlését elrontanák.«)

VII. FEJEZET.

Komoran, komor lakásán
Ül övéi hű körében
Atta Troll, az antiember
S dörmög csattogó fogakkal:

»Emberek, ravasz gazok ti!
Mosolyogjatok csak! Ettől
És igátoktól felold majd
Minket ama felkelő nap.

»Mindig sértett, bántott engem
Ez a rángás, mely az ajkak
Vékony vonalán vonaglik
Oly savanykásédesen.

»Mikor fehér arcukon ez
Átkozott rángásra néztem:
Felfordult gyomromban minden
Béldarab a borzalomtul.

»Mindig mosolyognak. Ott is,
Hol a helyzet komolyságot
Tételez fel: ünnepélyes
Percein a szerelemnek.

»Mindig mosolyognak. Még a
Táncban is. S lerántják persze
Eme szent művészet régi
Kultuszát a ronda sárba.

»Mert a tánc az ősidőkben
Szertartása volt a hitnek
Oltár körül keringett
A papoknak szent csoportja.

»A szövetségláda mellett
Dávid ugy táncolt nem egyszer.
A tánc istentisztelet volt:
Imádsága volt a lábnak.

»Mindig igy fogtam fel én a
Táncot, hogyha táncolék is
Künt a vásárok zajában,
Hol a népség ünnepelt.

»Ez a tetszés, hisz bevallom
Néha jól esett szivemnek —
Ellenünktől is gyönyör a
Csodálatot kicsikarni.

»De még akkor is röhögtek!
Kissé megjavitni őket —
Képtelen a tánc is, én is,
Mindig frivolak maradnak.«

VIII. FEJEZET.

Sok munkás polgár a földön
Roszszagu: mig a királyok
Lévnyalói illatoznak
Ámbra és levendulától.

Vannak tiszta, szüzi lelkek
Akik zöldszappanszaguak:
Mig más romlott, léha fráter
Rózsaolajt ken magára.

Hát ne fintorgasd az orrod
Olvasóm: — ha Atta Trollnak
Barlangjában nem leled fel
Arábia légkörét.

Légy velem e sürü ködben
Mely a puha földbül árad
Hol a hősünk gyermekéhez
Mintha felhőbül beszélne.

»Gyermekem, legifjabb ága
Életemnek — ó hegyezd most
Füllebbentyüd, azt az egyet
S pár komoly szót szivj be most.

»Föl ne vedd az emberállat
Felfogását, — mert az téged —
Megront — minden emberek közt
Nem találsz egy rendes embert.

»Még a németek, kik egykor
Ősidőkben, komaságban
Éltek élő őseinkkel
Most már ők is elfajultak.

»Istent és hitet tagadnak
Prédikálnak ateizmust: —
Gyermekem, őrizd meg, őrizd
Lelkiüdvöd a gonosztul!«

»Csak ne legyél ateista
Ilyen medveszörny, ki nem fél
Istentől — igen, egy isten
Teremtette a világot!«

»Nap és hold és csillagok
Minden lelkes, farkas állat
Meg a farkatlanok — mindez
Visszfénye ama nagy fénynek.

»Mind a mélység, föld s a tenger
Dicsőségét visszhangozzák
S minden földi kreatura
Nagyságának ugy adózik.

»Még a kis ezüst tetü is
A tisztelendő szakállán
Ő is része a világnak
Ő is dicsdalt zeng urához.

»Fönt a csillagok honában
Az aranyló trónus öblén
Büszke fönség fénykörében
Ül egy szörnyü jegesmedve.

»Arculatján néma összhang
És a tettek néma gondja —
Jogarával int csak egyet
És a szférák zengedeznek.

»Ragyogó és makulátlan
Hermelinje — és fején
Diadémok koronája
Villog minden üdvön által.

»Lábainál ott hevernek
Medveszentek, — kik a földön
Egyre türtek — mancsaikban
Mártirságuk pálma ága.

»Néha aztán fel-fel ugrik
Egyikük a szentlélektől
Hajtva mintegy — s lám! keringve
Ünnepélyes táncot járnak.

Táncot, hol a kegy sugára
Pótolja a tehetséget
És az üdvtől tiszta lelkük
A bőriből majd kiugrik.

Én szegény, érdemtelen Troll!
Része leszek egykor én is
Emez üdvnek — átmegyek-e
Országodba, tiszta üdv?

»Mennyek tiszta mámorában
Táncolok-e csillagok közt
Pálmaággal, glóriában
Zsámolyodnál, alkotóm?«

IX. FEJEZET.

Mint egy vérvörös nyelv, mit a
Barna freiligrath-i herceg
Zord dühében csufolódva
Nyujt ki szája üregéből:

Ugy merül ki a fekete
Felhőkből a hold. S a távol
Vak ködében fáradhatlan
Döngenek a vizesések.

Kedvenc sziklacsucsa szélén
Ott áll Atta Troll magába,
Ott áll s hosszan belebőgi
A viharba és sötétbe.

»Igen, én vagyok a medve,
Én vagyok a barna Mackó,
Kit ti Morgónak, Talpasnak
S tudja Isten, hogy neveztek.

»Igen, én vagyok a medve
A faragatlan vadállat
Az esetlen hustömeg és
Gunyotoknak régi tárgya:

»Élceitek céltáblája
Az vagyok, a szörny, amellyel
Gyermeket rémit a dajka,
Illetlen, rossz gyermeket.

»Rémmeséknek tréfatárgya
Figurája, az vagyok
Én hangosan lekiáltom
Nektek, gőgös emberek!

»Halljátok, én medve vagyok
S nem szégyellem, sőt még büszke
Is vagyok rá, mintha volnék
Mózesz Mendelssohn utóda.«

X. FEJEZET.

Két sötét alak — morogva
És mezitláb törve utat
A bozótba — szeli át a
Fenyveseknek éjszakáját.

Atta Troll és fiacskája
A kis Egyfülü. S az erdő
Egy világosabb helyén, az
Áldozatkőnél megállnak.

»Ez a kő itt« — dörmög Atta
»Oltár ez — hol a druidák
A babonák rut korában
Embereket áldozának.

»Ó mi förtelmes gonoszság!
Rágondolva, minden szála
Bundámnak feláll — az Isten
Dicsét vérrel öntözik!

»Most már felvilágosultabb
Lett az ember — buzgóságból
Magas égi érdekből nem
Ölne embert semmiképen.

»Nem, most már nem fanatizmus,
Jámbor ábránd, esztelenség:
Ámde önzés és önérdek
Hajtja őt a gyilkolásra.

»Földi jók után veszetten
Tülekednek, tolakodnak
S tart a verekedés egyre
S mindegyik magának lop csak.

»És a földi jók egésze
Egyesek zsákmánya lészen
És ezek aztán tulajdon-
Jogról mernek még beszélni!

»Tulajdonjog! És tulajdon!
Ó tolvajság! Ó hazugság!
Ily badar gonoszság is csak
Emberagyban főhetett ki.

»Tulajdonost a természet
Nem teremtett, zsebek nélkül,
Zsebtelen bundába jöttünk
Mi e földre mind, kik élünk.

»Senkinek nem volt e kis zsák,
Hogy világrajött, a testén
Vagy a külső hámszövetben, —
Tolvajságát eltakarni.

»Csak e síma lény, az ember,
Aki magát más szövettel
Felruházta — csak az ember
Látta el magát zsebekkel.

»Zseb! Természetellenes szó!
Mint maga a jogbitorlás,
(És lopás minden tulajdon!)
Mert zsebtolvaj minden ember.

»Gyülölöm az embert. És te
Örököld ez átkos átkot;
Itt az oltárnál megesküdj:
Gyülöld őket, gyermekem!

»Ellensége légy, halálos,
Ellensége légy, örökké,
Mindhalálig, e gazoknak:
Esküdj, esküdj, gyermekem!«

— És az ifju esküdött, mint
Egykor Hannibál. A hold meg
Sárga fényt vetett a kőre,
Hol a két mizantrop állott.

Később megtudjuk, vajjon az
Ifju medve hü maradt-e
Esküjéhez — hősi lantunk
Más époszba zengi ezt el.

Atta Trollt meg, ami nézi,
Őt is elhagyjuk, hogy aztán
Annál jobban rátaláljunk:
Puskacsővel mégpedig.

XI. FEJEZET.

Álomittas bajadérként
Néz a sok hegy — dideregve
A fehér ködingbe, mit a
Reggeli szél csöndbe lenget.

Ámde gyorsan felvidulnak
Ha a nap letörli végső
Takarójuk s beragyogja
Szépségüket, a mezetlent.

Kora hajnalban vidáman
Indulék el leskaróval
Medvevadászatra. Délbe
Pont d'Espagne-hoz érkezénk el.

Igy nevezik ama hidat
Frankhonból Hispániába,
Mely a barbárokhoz visz, kik
Ezer évvel elmaradtak.

Ezer évvel elmaradtak.
A modern világfolyástól;
Az én barbárim — keletre —
Csak százzal maradtak el.

Kelletlen, habozva hagytam
El Frankhon, »daltelt mezői«-t
A szabadság honát és az
Asszonyát, akit imádok.

A spanyol hid közepén egy
Spanyol koldus ült. Szeméből
S rongyaiból a ruhának
Nyomoruság leskelődött.

Vén, kiszáradt mandolinját
Verte vékony, véres ujja,
Recsegő, gunyos, hamis hang
Süvöltött a mandolinból.

Néha áthajolt a hidon
Kacagott s a mélybe nézett
Majd vadabbul rázta fáját
És dalolta, mint alább:

»Szivem kellő közepében
Áll egy arany asztal, épen
Az arany asztal körében
Áll négy arany szék is szépen.

»Az arany széken csücsülnek
Apró hölgyikék — chitonba,
Aranynyillal — kártya járja —
Ámde egyre Klára nyer csak.«

»Egyre nyer, s nevet magában
Ach, szivembe, Klára, mindig
Nyerni fogsz, örökké nyerni
Hisz tartod a tromfokat.«

Elhaladva, én magamhoz
Igy beszéltem: Furcsa, itt e
Hidon, mely Hispániába
Visz — az őrültség dalolgat.

E bolond fickó talántán
Eszmecsere két világ közt
Vagy csupán saját fajának
Őrült cimtáblája volna?

Este holtfáradtan értünk,
A siralmas Posadába
Hol az Ollea Potrida
Párolog piszkos csuporban.

Ottan garbauros-t is ettünk,
Nagy s nehéz, miként a bomba,
Még a németek se birják:
Gombócország fiai.

És a konyha egy sarokja
Volt az ágy Rossz bogarakkal
Paprikázva — ach! az ember
Legveszettebb vérszopója.

Ezer elefánt dühénél
Rosszabb egy poloska mérge,
Hogyha ellened csatázik,
Mászva tiszta lepedődön.

Kell nyugodtan csipni hagyni
Magad — ez gonosz. De rosszabb
Hogy szétnyomod — a büze
Kinoz egész éjszakán át.

S igy legszörnyübb e földön:
Küzködés a férgek ellen,
Kik büzükkel védekeznek:
Párbajunk a poloskával.

XII. FEJEZET.

Hogy rajongnak a poéták!
Még a szelidebbje is. Dalolva
Szólnak: a természet, az egy
Temploma a Teremtőnek.

Templom az, egy szörnyü templom:
Nap és hold és csillagok, mint
A Nagyurnak szent dicsére
Lámpák égnek boltozatján.

Nos, hisz ugy van, jó barátim!
Ámde valljuk be — e templom
Lépcsőzetje szörnyü görbe,
Átkozott rossz egy garádics.

Ez a föl és levonulás
Hegykapaszkodás, sziklákon
Átvetődés, kifárasztja
Ez a lelket és a lábat.

Laskaro megy oldalamnál
Halovány és hosszu, mint a
Gyertyaszál s a szája néma —
A boszorkány holt fia.

Ugy van, azt beszéli róla
A világ, hogy ő sem él már
És hogy anyja, az Uráka,
Varázslattal tartja még.

Ó, ez a komisz garádics!
Hogy a sziklákba botolva
Nem törtem nyakam ki százszor,
Azt ma sem fogom fel ésszel.

Hogy bőgtek a vizesések!
Hogy szelte a szél a fákat!
Hirtelen kitörtek még a
Felhők is, — be csuf idő volt.

Lac-de-Gobe mellett találtunk
A halászkunyhóba' menhelyt
És pisztrángot paprikásan,
Ami kitünően izlett.

A karosszékben fehéren
S betegen feküdt a révész,
Mig két bájos unokája,
Ó, két angyal, ápolá.

Kövér angyalok, de szépek
Mintha Rubens vászna szülte
Volna őket — aranyfürtök,
Egészséges, tiszta szempár.

Gödröcskék a cinóberben
Bennük fészkel a hamisság.
Tagjaik puhák, erősek:
Félelem és vágy szülői.

Kedves és szives leánykák,
Mennyit tudnak elfecsegni
Arról, hogy a bácsikának
Milyen ital kellene?

Egyik főtt hárs-levelekből
Készült teát nyujt feléje,
Mig a másik ezerjófü
Virágfőzetet ajánlgat.

»Egyik se kell — igy fakad ki
Végre aztán bosszusan:«
»Bort ide a vendégemnek,
Had' szolgáljak jobb itallal!«

Hogy bor volt-e az valóban,
Mit ott Lac-de-Gobe-ban ittam:
Nem tudom. Braunschweigba' tán
Gyógylikőrnek hittem volna.

Bakbőrből, jó feketéből
Volt a kulacs — furcsa szaggal.
De az öreg vigan itta
És beszédes is lett tőle.

Csempészekről, banditákról
Régi dolgokat mesélt el
(Itt a Pyrenneusokban
Szabadon tanyáznak ők.)

De még régibb dolgokat is
Elbeszélt — többek között a
Medvék s óriások szörnyü
Harcait az ősidőkben.

A medvék és óriások
E hegyeknek birtokáért
Itt csatáztak, mielőtt még
Emberek is éltek itt.

Persze, mikor jött az ember,
Óriások elfutottak —
Megijedtek, mert kevés ész
Fő ám ilyen nagy fejekbe.

Azt is mondják: ez a népség
Aztán a tengerhez ért el
S látva, hogy az égbolt hogysmint
Tükröződik a habokban:

Azt hitték: a tenger nem más,
Mint az ég: — s belérohantak,
Bizva bizton Istenükben
S benne vesztek egytől-egyig.

A medvéket meg azóta
Egyre üldözi az ember
És apasztja: — egyre csökken
Számuk itt a rengetegben.

»Igy ad egyik — az öreg szólt
Másiknak helyet a földön;
Az emberi fajt bizonynyal
Törpék népe váltja föl majd.«

»Apró és okos, kicsiny nép,
A hegyekbe rég tanyáznak,
Ahol sok arany s ezüst van
És ők gyüjtik, egyre-másra.«

»Hogy kukucskálnak ravaszdin
A lukakból kis fejükkel
Gyakran láttam, holdas éjjel
És remegtem a jövőtől.«

»Lesz-e csöppeknek hatalma!
Jaj, én félek, unokáink,
Mint a buta óriások,
A viz-égbe rontanak.«

XIII. FEJEZET.

A fekete sziklakatlan
Közepén a tó sötétlik,
Halvány csillagok remegnek
Fönt az égen: Éj van és csönd.

Csönd van és éj. Evezőknek
Titokzatos, halk neszével
Fut a sajka. A révészi
Tisztet átvették a lányok.

Jól eveznek. A homályból
Néha kivillan tövéig
Meztelen karuk fehéren
És a kék szemek ragyognak.

Oldalamnál Laskaro ül
Hangtalan és haloványan,
S rajtam átborzong a néma
Gondolat: halott az ember?

Vagy talán már én se élek
És most a kisértetekkel
Ringatózom át e vizen
Az árnyékok hüs honába?

És a tó, ez tán a Lethe
Habja már? És Proserpina
Charon isten szerepében
Szolganőit bizta rám?

Nem, még nem haltam én, s ki
Nem aludtam — és szivemben
Forr és ujjong, majd kitör
Lángoló tüz lobogása.

E leánykák — a lapátot
Hajtogatva, kik nevetve
Gyöngyöző habok vizével,
Néha enyelegve szórnak —

E derék fehércselédek
Valóban nem kisértetes
Pokolbeli szobalányok
S nem Proserpina cselédi.

És hogy földi mivoltukról
Meggyőzzem magam egészen:
Egyuttal, hogy önmagam is
Érzékemről biztositsam:

A piros kis gödröcskékre
Szoritottam ajkamat;
S a következést levontam:
Csókolózom, ergo: élek.

Partraérve, még egy csókot
Adtam aztán mindegyiknek —
Csak ily értékben hagyták az
Átviteldijt megfizetni.

XIV. FEJEZET.

Arany háttérből kacagnak
A violaszin hegyormok
Lejtőjükön egy falucska
Lóg merészen, mint a fészek.

Odaérve, ugy találtam,
Hogy az öregek kimentek,
Csak az apróság maradt ott,
Mely még nem tud messzi járni.

Kedves pockok, csöpp leányok
Kis fejét a csuklya födte
Csiripelve folyt közöttük
Vig menyasszonyosdi-játék.

Nem zavarta jöttöm őket
És én láttam, a szerelmes
Egérherceg hogy letérdel
Cicakirálylány elébe.

Szegény herceg! Eljegyezték
Őt a széppel. Az dorombol,
És — bekapja. S igy a játék
Holt egér: most véget ér.

Majd egész nap a picinykék
Közt maradtam. Elcsevegtünk.
Ők akarták tudni, persze,
Ki vagyok s mi járaton?

S szóltam én: »Nos, a hazám, az
Németország. Ott születtem.
Ottan nagyon sok a medve
És én medvehajtó lettem.

»Gyakran huztam ám le medve-
Bőrét nagy fülön keresztül;
Közbe engem is vidáman
Megtéptek a medve-talpak.

»Ámde folyton csatarászni
Faragatlan talpasokkal
Egyre-másra — hát meguntam
Végre aztán, idejöttem.

»Idejöttem a hegyekbe:
Szebb vadászat itt kecsegtet!
Most kipróbálni erőmet
Atta Troll bőrén szeretném.

»Szép vidék ez, meg kell adni.
Méltó hozzám. Ach! hazámba'
Résztvevék sok küzdelembe',
Hol szégyeltem győzedelmem.«

Mikor bucsut vettem aztán,
A gyermekhad táncba kezdett
Közbe-közbe s ezt danolták:
»Giroflinó, Giroflette.«

Végre egy pöttön legényke
Elém állott nagy merészen:
Bókot vágott, hármat, négyet
És igy kezdett énekelni:

»Ha a király szembejön,
Akkor két bók jár neki,
Ha királynő szembejön,
Három bók is jár neki.

»De ha maga ördög ur
Szarvas-talpas jön nekem:
Bókot vágok hármat, négyet:
Giroflinó, Giroflette.«

»Giroflinó, Giroflette«
Zengte vissza vad zsivajjal
A piciny had, s közbe-közbe
Forgatagba járt a tánc.

Mialatt a völgybe szálltam,
Kedvesen zengett utánam
Egyre, mint madárcsicsergés:
»Giroflinó, Giroflette.«

XV. FEJEZET.

Óriási sziklatömbök
Torzalakba töredezve
Rámmerednek. Csodaszörnyek:
Megkövültek ősidőkben.

Zug a hegyipatak távol —
A lyukakban bőg a szélvész —
Kérlelhetlen, átkozott hang
Koncertje a rémületnek.

Tompa egyedülvalóság —
Varjusereg ül sötéten
A viharvert tölgyek ágán
Csatakoznak szárnyaikkal.

Oldalamnál Laskaro megy
Csöndbe', némán — ugy kisér el
Haloványan és sötéten,
Mint halál a tébolyultat.

Csúf, kiszáradott vidék ez!
Átok ül felette? Nékem
Ugy tünik fel: ama fának
Gyökeréből vér szivárog.

Kunyhó áll a fa tövében,
Szégyenkezve rejti testét
Földbe félig: — félve néz rád
A szalmafedél fölötte.

Lakói a kalibának
Kagolák: a maradéka
Ama fajnak, mely nyomorgó
Életét e ködben élte.

Bagnères-ben, a dóm falában
Van egy keskeny, rácsos ajtó:
Azt beszélik, ez az ajtó
Volt csupán a kagoláké.

Zárva volt előttük akkor
Minden más templombejárat:
S ők lopózva jöttek el, az
Istenházát látogatni.

Ott, alacsony zsámolyán ült
A kagola és könyörgött
S mint a pestist, elkerülte
Minden jámbor és hivő lény.

De a századok beszentelt
Gyertyafénye egyre lángol
És a középkori árnyak
Futnak átható tüzétől.

Laskaró kivül maradt, míg
Én beléptem az alacsony
Kalibába. Megszoritám
Testvérem kezét, ki bent ült.

Megcsókoltam gyermekét is,
Mely az anyja kebelébe
Kapaszkodva, szivta tépte —
Olyan volt, mint egy beteg pók.

XVI. FEJEZET.

Messziről, ha nézed őket
Ugy ragyognak büszke bércek,
Fejedelmi koszoruban,
Nap tüzétől ittasulva.

De közelről eltünik e
Pompa mind. És mint a többi
Földi nagyság: mást mutatnak
Ők is más világitásba.

Mely bibornak tünt, s aranynak:
Hó biz az, csak hó közelről.
Hó szegény, mely oly butául
Unatkozik a magányban.

Fönt, a hegytetőn, kivettem,
Hogy sercegett a szegény hó
És az érzéketlen szélnek
Panaszolva nyomorát.

»Ó, mi lassan mul — sóhajtott
Itt a pusztán minden óra
Végtelenbe dermedezve
Áll a megfagyott Idő.

»Én szegény hó! Büszke bércen
Itt nyomorgok — bár zuhantam
Vón', a völgybe, völgybe vissza,
Hol virágok nyilának.

»Eljutottam volna bizton
Kis patakba, s habba törve
Most a legszebb lány fürödne
Bennem, s csókolnám szivét.

»Vagy beértem volna majd az
Óceánba: hol a gyöngyök
Társul vettek volna, s mostan
Koronákat ékesitnék.«

Hogy e sercegést megértém,
Szóltam én: »Kedves hó, kétlem,
Hogy ott lent a völgybe' ilyen
Fényes sors várt volna téged.«

»Vigasztalódj. Ott a mélyben
Ritkaság a gyöngy, valóban.
S hátha pont egy pocsolyába
Esett volna uraságod?«

Mialatt én ily modorban
Társalogtam hó komával:
Durranás szólt — és a légből
Barna keselyü csapott le.

Tréfa volt csak Laskarótól,
Vadász tréfa. De az arca,
Az merev volt, s ünnepélyes:
Csak a puska füstje szállt.

A madár farkából némán
Kihuzott egy barna tollat
Sapkájába tüzte be —
S ment tovább és mentem én is.

Szinte félős volt e látvány
Amint árnyéka a tollal
A fehér hópusztaságon
Mozgott hosszan és sötéten.

XVII. FEJEZET.

Van itt egy völgy, hosszu, keskeny:
A »Kisértet-völgye« az;
Szédületesen merednek
Kétoldalt a barna bércek.

Itt, a szörnyü meredélyen,
Néz a völgybe, mint az őrszem,
Az Uraka kalibája:
Ide jöttünk Laskaróval.

Anyjával tanácskozott itt,
Titokzatos jel-beszéddel:
Atta Trollt hogyan lehetne
Előcsalni és megölni.

Mert nyomába jártunk akkor,
Jó nyomon. És mód se volna
Menekülni. — Megszámlálva
Napjaid, ó Atta Troll.

Hogy az öreg, az Uraka,
Valóban ama boszorka
Kitünőség lenne — mint a
Pyrenneusokba' mondják:

Azt nem tudnám eldönteni: —
Annyi áll: roppant gyanus a
Külseje. És még gyanusabb
Nézése vörös szemének.

Kancsal és gonosz tekintet:
S azt mondják: ha a szemével
Egy tehénre néz — azontul
Ez a tehén nem tejel már.

Sőt beszélik: hogy kiszáradt
Tenyerével megsimítva,
Disznót ölt és leteritett
És ledöntött ökröket.

Ilyen kihágásokért őt
Néha be is panaszolták
A békebirónál — ám ez
Voltaireanista lévén:

(Ily modern, rideg világjós
Hit és lelki mélység hijján.)
Szóval elkergette szépen
A panaszkodókat aztán.

Hivatalból Uraka
Tiszta üzletéből él meg,
Mert kitünő madarakat
S hegyi növényeket árul.

Tele volt e terményekkel
Kalibája. Fült a lég az
Angyalfű, ördögtalp és más
Maszlagok nehéz szagától.

Egész sas-sorozatokból
Állt kiállitás a lécen,
Kifeszitett szárny-pecekkel
És a csőrük rengeteg.

A növények szaga volt-e,
Mely oly kábitóan hatott rám?
Csodálatosan éreztem
Magamat, e madarak közt.

Elvarázsolt emberek tán?
Szörnyü bübáj tartja fogva
Kifeszitett szárny-pecekkel
Kócbapréselt madarak.

Mereven és szenvedően
Várakozva rámmerednek
S néha titkon, szinte félve
A boszorkát kémlelik.

Ez meg ott motoz, babirkál
Laskarónak oldalán;
Kandallónak rőt tüzében
Főznek ólmot és golyót.

Sors-golyókat öntögetnek
Atta Trollnak életére...
Hogy remegtek a tűz-árnyak
A boszorka ráncos arcán!

Hangtalan és szüntelen
Rágcsál keskeny ajakával
Vagy tán a druida-áldozat
Azt motyogja a golyókhoz?

Néha vigyorog s fiára
Bólogat. De mozdulatlan
És meredten áll amaz;
A halál beszédesebb tán.

Borzalomtól fülledezve
Tátogtam a levegőre
És az ablakhoz kerülve
Néztem néma völgybe le.

Amit akkor láttam ottan,
Éjnek évadján — leirom.
Hű modorban, részletezve
S lehetőleg csinosan.

XVIII. FEJEZET.

S mindez telihold-szakában
Szent Jánosnak éjszakáján:
Hazajáró szellem-árnyak
A kisértetvölgyön át!

Az Uraka ablakában,
Mintha páholyomban ülnék,
Ugy tekintém az egészet,
Ezt a furcsa menetet.

De valóban jó helyem volt,
Elsőrangu zsöllyeszék;
Tiszta, teljes áttekintés
Hazajáró szellemekről.

Ostorpattogás, nyerités!
Lovak, kutyák dobogása!
Kürtrivalgás, vad kacaj —
Hogy dübörgött át a völgyön!

Elül vágtatott lihegve
Kergetett, királyi vad:
Büszke gímvad, szörnyü vadkan
És nyomába mind a hajtók.

Most vadászok jöttek aztán
Más vidékről, más korokból:
Igy, teszem föl, Nimród mester
Tizedik Károllyal együtt.

Fehér diszes paripákon
Jöttek ők. Nyomukba rögtön
Csatlósoknak dus csoportja
Fáklyafénnyel bandukolt.

Némelyik komor mezében
Ismerősnek tünt. Az ottan
Dús, aranypáncélu hős, nem
Artus király volna ép?

És Ogier, dán hatalmas,
Nem e csillogó, smaragdszin
Átvetőt viselte — melyben
Ugy nézett ki, mint a béka?

Arc után az Eszme hősit
Is megismerém azonnal:
Megismertem Farkasunkat
Szemei derült tüzéről.

Hengslenbergtől átkozottan
Nem nyugodhat most a sirba
És pogányok közt vadászik,
Szenvedélyét visszaélve.

Ajka tiszta mosolyáról
Vilmost is felismerém:
Kit a puritánok szintén
Elátkoztak — most a bünös

Kisérheti a vadászok
Csapatát sötét lovával:
Mellette egy kis szamáron
Hajt egy ember — s oh Teremtőm!

Fáradt, könyörgő szeméről,
Aggodalmáról s az éji
Sipkájáról felismertem
Barátunkat, Horn Ferencet.

Merthogy Shakespeare-t kommentálta
Egykoron — most a szegénynek
Siron túl kell őt kisérni
A vadászat vad zajában.

Ah, a csöndes, jó Ferencnek
Lovagolni kell, ki járni
Is alig mert, ki csupán a
Kérvényekben tünt ki egykor.

Hát kétségbe nem esik majd
Minden aggszűz, hogyha hallja,
Hogy a Franciból vadász lett,
Kit ők ugy kényeztetének?

Hogyha néha a galopp tart,
A nagy Vilmos hátra pillant
Gunyosan — s a kommentátor
Szamarát nógatja búsan.

Hölgyeket is volt szerencsém
Látni a menetbe ott:
Főleg szép nimfák valának,
Karcsu, ifju termetek.

A mént lovagolva ülték
Mitoszi mezetlenségben,
De hajuk, a sűrű fürtök,
Bő köpenyként hullt le rájuk.

Fürteikben koszoru:
S visszavetve karcsu testük
Egy merész és szép vonalba —
Összecsuklott a nyereg.

Mellettük egy pár begombolt
Várkisasszony is haladt:
Oldalt ültek a nyeregben —
Kötve csuklójukra sólyom.

Ezeket parodizálva
Mintegy, vézna, vén gebéken,
Jött seregbe tarka-barka
Cicomázott nőszemély.

Kedves arcuk volt ezeknek,
Kicsit szemtelen egyuttal:
Kifestett pofácskájukkal
Bolondosan kiabáltak.

Hogy dübörgött át a völgyön!
Kürtrivalgás, vad kacaj —
Lovak, kutyák dobogása,
Ostorpattogás, nyerités! —

XIX. FEJEZET.

De a sereg közepében
— Szépség hármas lóheréje —
Három asszony jött ügetve:
Nem felejtem el soha.

Ismerős volt mind a három,
Jött az első — fején félhold:
Büszkén, istennői, tiszta
Nyugalommal, mint a szentkép.

Tunikája visszahajtott
Váll s kebel félig takarva;
Fáklyafény s a hold sugára
Lengte lágyan termetét.

Arc fehér, mint gyönge márvány,
S mint a márvány, mozdulatlan:
Szörnyü tiszta arcvonások
Nemes és komoly merevség.

De a fekete szemekben
Szivremegtető, vakitó
Szinte félős fény világolt:
Mely a lelket átragyogja.

Hogy megváltozott Diana!
Ki haragvó szenvedélyben
Egykor Aktäont vadászta
S a kutyáknak dobta végül.

Ezt vezekli most törődve
Előkelő társaságban,
Viharozva paripáján
Éjszakák felhőin át.

Későn bár, annál vadabbul
Ébredt fel a vágy szivében
És szemeiben kigyulladt
A pokoltüz, szörnyü lánggal.

Szánja most a szép időt, hol
Szebbek voltak a legények:
Tán a mennyiség pótolja
Nála most a minőséget.

Mellette más szép üget:
Vonásai nem szigorú
Görögen szabályosak — de
Kelta báj simítja végig.

Abunda volt ő, a tündér,
Ó, de könnyen rátaláltam
Mosolyáról s a bolondos
Szivből jövő kacagásról.

Arca rózsás, majd kicsattan
Félig nyilt a szívre-metszett
Rózsaszáj — vakitva villog
A fogacskák gyöngyfüzére.

Rajta könnyü, kék lepel lóg
Mit a szél hiába kapdos —
Legszebb álmaimba' sem volt
Ily vállal találkozásom.

Sokba nem került, bizonnyal,
Hogy le nem vetettem akkor
Magamat — ez ajkakért
És kitörjem nyakamat.

Ah! ő csak nevette volna
Hogyha ott lenn véresen a
Lábához esem — ah, ugy van:
Ismerem e kacagást.

Hát a harmadik nő, aki
Ugy felinditá a szíved:
Ördögi kisértet volt-e
Ő is, mint a többiek?

Angyal volt-e, ördög volt-e?
Nem tudom. Az asszonyoknál
Nem bizonyos: hol szünik meg
Az angyal — s hol jő az ördôg.

Égő, rózsás, lázas arcán
A Kelet varázsa lángolt:
Ruhái Seherezáde
Csodapompáit regélték.

Szelid, gránit-ajka volt és
Kissé hajlott liljom-orra
Az oázok pálmafái
Hajlogatták termetét.

Paripája hófehér volt,
Kengyelét két mór vezette:
Ott döbögtek lassu trappban
Hercegnői oldalán.

Mert hercegnő volt valóban,
Királynője Indiának.
A Heródes szép neje:
János szent fejét akarta.

Ép e szörnyü tetteért is
Kárhozott el. Mint kisértet,
A vadászat vad zajában:
Büszke ménje lépeget.

Kezében még mindig ott van
Az edény, János fejével,
S ő csókolja azt, valóban:
Lám, valóban, s mily vadul.

Mert egykor szerette Jánost
Nincs bár bent a bibliában,
De a nép beszéli véres
Szerelmét Heródiásnak.

Máskép érthetetlen volna
Vágyad, drága hölgy, a titkos:
Fogja nő — fejét kivánni
Férfinek, kit nem szeret?

Haragudott kedvesére
Kicsikét — s fejét vetette,
De mikor a tálon azt a
Kedves főt meglátta, akkor

Zokogott, táncolt és meghalt
Vad szerelmi őrületben —
(Pleonazmus! A szerelem
Nem őrültség már magában?)

Éjjelenkint hordja folyton
Ezt a véres főt magával,
Szellemek közt, paripák közt
És vad asszonyi szeszélyből.

Néha a fejet a légbe
Dobja gyermekes kacajjal
S ügyesen a levegőből
Visszakapja, mint a lapdát.

Mikor alattam haladt el,
Fölnézett rám, intett egyet
Kacéran és epedően,
Hogy a lelkem összerezzent.

Háromszor haladt el aztán
A csapat, és elmenőbe
Háromszor intett felém az
Édes, drága szép kisértet.

Egész éjjel forgolódtam
Fáradt és nehéz tagokkal
Szalmazsákon — mert toll-ágyat
Jó Uraka nem adott.

És töprengtem: mit jelenthet
Az a bólintás, a titkos:
Oly göngéden vaj' miért is
Néztél rám, Heródiás?

XX. FEJEZET.

Napfölkelte. Sok arany nyil
Röpűl a fehér ködökre.
Melyek vérező sebekkel
Aranyakba olvadoznak.

Végre teljes vereségük,
Jön a nap, a győzedelmes,
Izzó glóriával lép ki
A hegyeknek oldalából.

Kora hajnalban leszálltunk
Laskaróval a hegyekből
És mialatt Laskaró a
Medvenyomokat vadászta,

Én a gondolataimmal
Öltem az időt. De ettől
Fáradt lettem végre is, sőt
Kissé bánatos egyuttal.

Fáradtan és bánatosan
A puha moh-padra ültem:
Bükkfa százados tövében
Melyből ama forrás árad —

Melynek csöndes csevegése
Ugy hatott rám, oly bizsergőn
S elmult nemsokára minden
Gondom és gondolkodásom.

S ekkor őrült vágy lepett meg
Álom és halál után és
Ama három asszony árnya
Visszatért és rámhajolt.

Ó ti édes, drága nők ti!
Kiket elüzött a hajnal:
Mondjátok, hol van hazátok?
Mondjátok, most hol lehettek?

Romja közt vén templomoknak,
Valahol Romagna mellett,
(Ugy beszélik) él Diána,
Rejtve Krisztus nappalátul.

Szép Abunda is nagyon fél
Nazarénus emberektől,
Nappalát igy Avalunban
Biztos helyen tölti ő el.

Ez a hely elrejtve fekszik
Távol tengerek ködében,
A romantikában: igy csak
A regemén éri el.

A gond oda nem vetődik
Nem köt ott ki gőzhajó sem,
Kiváncsi filiszterekkel,
Akik örökké pipálnak.

Soha el nem éri bamba
Hangja a harangütésnek,
Ez a bim-bum, bús, unalmas,
Mit a villik ugy gyülölnek.

S itt zavartalan kedéllyel
S örök ifjuságban élve:
Itt a rezidenciája
A szép, szőke Abundának.

Nevetgélve jár alá s fel
Napraforgók árnyékában,
Enyelgő kiséretével
A kacagó, vig Abunda.

Ámde te, Heródiás,
Mondd, te hol vagy? — Ah, tudom már,
Holtan fekszel, eltemetve,
Jeruzsálem városánál.

Nappal holtmerev tagokkal
Alszol márványkripta mélyén.
Ámde éjfélben felébreszt
Lódobogás és nyerités.

S követed a vad csoportot,
Abunda s Diána mellett
A vidám vadászokkal, kik
Gyülölik a kint, keresztet.

Istennőknek társasága
Vágtathatnék éjjelente
Véletek bár! — Oldaladnál
Száguldnék, Heródiás.

Mert én csak téged szeretlek,
Jobban, mint dél istennőjét,
Jobban, mint észak leányát.
Szeretlek, te holt zsidónő.

Ugy van, szeretlek. Megérzem
Lelkem kéjes reszketésén,
Szeress hát, légy kedvesem, te
Szép asszony, Heródiás!

Szeress hát, légy kedvesem
Hajitsd el tálastul azt a
Véres tökfejet, — nagyobb lesz
A gyönyör, mit én kinálok.

Ép az a lovag vagyok, ki
Neked kell. — Én azt nem bánom,
Hogy halott és kárhozott vagy;
Nincs bennem előitélet.

Fogadj lovagodnak el és
Szolgálód leszek, bizonnyal,
Hordom a palástodat
És szeszélyeid gyönyörrel.

Minden éjjel oldaladnál
Vágtatnék a vad csapattal,
És enyelgünk majd s nevetünk,
Hogyha bolondot beszélek.

Megröviditem idődet
Éjjelente. Ámde nappal
Elszállt kedvem, — s lovagod
Sirodon fog ülni sirva.

Igen, nappal sirva ülök
A királyi kripta mellett,
Kedvesem sirhantja szélén
Jeruzsálem városánál.

Vén zsidók, ha arramennek,
Bizton azt hiszik: a templom
Romlásáért gyászolok és
Jeruzsálem városáért.

XXI. FEJEZET.

Argonauták — jármü nélkül,
Kik hegyekben gyalogolnak,
S az arany gyapju helyett csak
Hitvány medvebőrt vadászva:

Szegény ördögök vagyunk mi,
Ach, modern formáju hősök!
S klasszikus poéta minket
Meg nem énekel soha.

S mégis sok nagy veszedelmen
Átjutottunk. Milyen eső
Zudult ránk a szakadékban,
Hol nincs egy fa, egy fiakker.

Felhőszakadás, valóban!
Dézsaszámra dült nyakunkba
Jázont bizonyára meg nem
Fürdették Kollchiszban igy:

»Egy esernyőt! Harminchárom
Királykát egy esernyőért!
Kiabáltam — s dült a zápor
Szavaimra feldühödve.

Holtfáradtan, összeázva,
Mint leöntött pudli kölykök,
A boszorkánykalibába
Késő éjjel érkezénk meg.

Sárga tüzü kandallónál
Ült Uraka: nagy, kihizott
Mopszliját fésülte épen,
Aztán elkergette onnan,

Hogy velünk foglalkozzék. Az
Agyamat is megvetette;
Leszedte espardilláim,
E kényelmetlen cipőket,

Segitett vetkőzni: még a
Nadrágomat is lehuzta,
Hün tapadt rám és erősen,
Mint szerelmes kis nadály.

»Pongyolát, hé! Harminchárom
Királykát egy tiszta, száraz
Pongyoláért!« — és az ingem
Gőzölögve folyt le rólam.

Dideregve és vacogva
Álltam ott egy darabig;
Tüz hevében ámolyogva
Végre lefeküdtem ott.

Nem aludtam. Pislogatva,
Egyre Urakára néztem;
Ép leszedte a fiáról
A ruhát. A felső teste

Az ölében. Oldalánál
Állt a mopszli, hátsó talpán,
Körme közt egy fazekacskát
Tartogatott ügyesen.

Pirosas kenőcs, amelyből
A boszorka mártogatva
Laskarónak bordacsontját
Dörzsölé és kenegette.

És mig kente s dörzsölé,
Bölcsődalt dudolt magában
Orrhangon: e közbe furcsán
Hangzott a tüz percegése.

Mint egy hulla: fásultan és
Sárgán feküdt az ölébe
Laskaró: és a szemében
Ájult bánatok meredtek.

Valóban halott ez ember?
Kit az anyai szeretet,
A legerősebb boszorka,
Balzsammal tart élve, ébren.

Csodás félálom, a lázban
Ólommá meredt tagokkal
Lekötözve — mig az érzék
Szörnyü ébrenlétet él,

Hogy borzongott át a szélnek
Mérges süvitése rajtam,
Átkos lelkek bus nyögése
Hörgött ismerős szavakban.

De a kitömött sasoknak
Hosszu sora szörnyü szintén,
Mely fejem fölött sötéten,
Sorakozva kémkedett.

Lassan, rémesen lebegtek
És fölém hajolt a szárnyuk,
S hosszu, hosszu csőrük olyan
Volt, akár egy ember orra.

Ach! hol láttam ezt az orrot
És mikor? Hamburgba volt-e
Vagy Frankfurtba, a köruton?
Kinos, lázas tépelődés.

Végre elnyomott egészen
Álmom — s félig-félig élek,
Fantazmák helyét erős és
Tiszta álom foglalá el.

Azt álmodtam, hogy a kunyhó,
Széles bálterembe szökkent
S boltiveknek öble mélyén
Csillárok ragyogtak égve.

Láthatatlan zenekartól
»Ördög Róbert« áriája
Az apácák éji táncát
Körülöttem felidézte.

Végre is kitárulának
Mind az ajtók s a terembe
Ünnepélyes, hosszu sorban
Jött csodás vendégek árja.

Csupa medve és kisértet,
Minden egyenesen járó
Medve mellett egy kisértet,
Hosszu, porszinü lepelben.

Most keringős és kuferces
Táncra kezdtek forgatagba,
Furcsa, furcsa egy bolond kép!
Nevetséges és ijesztő.

Mert a mackók tompa talpa
Szörnyü munkát járt a padlón,
Mig a fehér, ködalakok
Oly lihegve forgolódtak.

Ezek aztán elragadták
A nehézkes bestiákat
Kiknek lihegése még a
Zenekart is tulharsogta.

Néha meg a forgatagban
Egy-egy medve leragadta
Társa szürke fejfödőjét,
S egy halálfő tünt fel akkor.

Majd süvöltve szólaltak meg
A harsonák, cimbalommal,
És a dobok menydörögtek
És galoppba tört a tánc.

Ezt már nem álmodtam végig
Mert egy ügyetlen, nehézkes
Medve tyukszememre lépett:
Egy jajszó — s felébredék.

XXII. FEJEZET.

Phőbus a naptaligában
Lánglovait verte épen,
S égi utjának immáron
Csaknem felét végezi el.

Mialatt én ugy feküdtem,
S medvékről és szellemekről
(kik egymással forgolódtak)
Álmodtam vad arabeszket.

Dél lett, mire felébredtem,
S magam egyedül találtam;
Laskaró, s szállásadónőm
Korán vadászatra ment.

A kunyhóban csak a mopszli
Maradott. Egy lábas mellett
Egyenesen állt a tüznél,
Körmei közt a kanállal.

Láttam, érti ám a módját,
Ha a leves forrt, sietve
Megkeverte, lehabozta
Kanalával az egészet.

De mi ez? Varázslat játszik
Vélem? Vagy a láz kerülget
Nem merek hinni saját két
Fülemnek — beszél a mopszli!

Beszél: s még hozzá kedélyes
Sváb kiejtés hordja nyelvét —
Gondolatokba merülve
Mondja a következőket:

»Ó én árva, sváb poéta!
Idegenben, elhagyatva,
Mopszliként kell élnem itt,
A boszorka lábasánál.

»Mily hitvány gyalázatosság
A varázslat! Sorsom ó mi
Rémitő. Embernek lenni
Hüvelyében egy kutyának!

»Bár maradtam vón' hazámba
Hü iskolatársaim közt:
Nincs varázslatos hatalmuk,
Nem büvölnek senkit el.

»Bár maradtam volna otthon
Mayer Károlynál s az édes
Hazai virágocskák közt,
S a jámbor metélt-levesnél.

»Lassan öl meg itt a honvágy
Bárcsak látnám azt a füstöt,
Mely kéménybül száll, ha lent
Stukkertben főznek galuskát.«

Hallva ezt: mély meghatottság
Ragadott meg: fekhelyemről
Felugortam, odamentem
S szóltam szives szánalommal:

»Nemes lantos! Hogy kerültél
E varázskunyhóba, mondd meg
S oly kegyetlenül miért
Változtattak át kutyává?

»Ah!« — kiáltott most örömmel;
»Igy nem francia tehát ön?
Igy hát német és megérté
Az én csöndes monológom.«

»Kedves földi, ach be szép volt,
Hogy Kölle, a számtanácsos,
Mikor sör mellett, pipázva,
A kocsmába diskuráltunk:

»Egyre-másra hajtogatta:
Csak utazva nyerjük el
Ama müveltséget, melyet
Ő hozott az idegenből.

»S hogy lerázzam ezt a terhet
És mint Kölle, a magasabb
Világfibb modort, utazva,
Idegenbe megszerezzem:

»Bucsut vettem a hazátul
És tanulmányutamon
A Pyreneushoz értem,
Kunyhójába Urakának.

»Hoztam ajánlólevelet
Kernertől: nem gondolám meg,
Hogy ez utóbbi, boszorkány-
Körökkel él jó viszonyba.

»Jól fogadott Uraka,
De rémületemre, ez a
Barátsága végre bünös
Vonzódássá nőtt szivében.

»Igen, a hervadt kebelben
Undok láng csapott fel egyszer
S kéjelgett Uraka benne
S el akart csábitani.

»De én szólék: asszonyom, ach
Megbocsásson: nem tartozom
A frivol Goetheistákhoz,
Tagja a sváb iskolának.

»Erkölcsösség a mi muzsánk
És e muzsa dus szövetből
Alsónadrágot hord — ó csak
Az erényemhez ne nyuljon.

»Más költőknek szellemük van,
Képzetük: — másokban ismét
Szenvedély — de az erénnyel
Mi birunk, a sváb poéták.

»Ez egyetlen földi kincsünk
Ne rabolja el utolsó
Erkölcsi koldus-kabátom,
Mely ürességem takarja.

»Igy szólék: de ő mosolygott
Gúnyosan, majd a sarokból
Elővett egy görbe pálcát
S megérinté testemet.

»Hideg, kellemetlen érzés
Futott rajtam át, mikéntha
Libabőr lett volna — ámde
Nem libabőr volt az, kérem,

»Sokkal inkább kutyabőr volt:
És ez átkos óra óta
Átváltoztam, amint látni
Tetszik, egy mopszli-kutyává.«

Szegény ördög! Nem volt képes
Folytatni a zokogástól
S oly erősen zokogott, hogy
Könnyei csak úgy ömöltek.

»Hallja csak« — mondottam én:
»Nem menthetném én ki szörnyű
Sorsából, hogy a poézis
S emberiség visszanyerje?«

Ő azonban lemondóan
Legyintett lábával egyet:
Sóhajtott kétségbeesve:
S végre így szólt: »Ach hiába!

»Mindaddig igy maradok, a
Kutyabőrbe börtönözve,
Míg egy hajadon kegyelme
Meg nem ment a kárhozattól.

»Igen, csak egy tiszta szűz, kit
Férfi még nem érintett, s a
Következő követelést
Állja ki: — menthet meg engem;

»Eme tiszta szűznek el kell
Olvasni Szilveszter éjjel,
Pfitzer Gusztáv költeményit —
— Anélkül, hogy elaludnék.

»Hogyha ébren tud maradni,
S nem merül ki szép szeme:
Akkor a varázs eloszlott —
Meg vagyok mopsztalanítva!

»Ah, ez esetben, feleltem,
Nem vállalhatom, valóban
A megmentést, — mert először
Tiszta hajadon se volnék:

»Másodszor annál kevésbbé
Lennék képes elolvasni
Pfitzer Gusztáv költeményit
Anélkül, hogy elaludnám.«

XXIII. FEJEZET.

A boszorkaság honából
Ismét le a völgybe szállunk
És a pozitív világban
Találunk tehát talajt.

El, kisértetárnyak! Éji
Csodarémek! Lázas álmok!
Foglalkozzunk már ezentúl
Józanul csak Atta Trollal.

Barlangjában, gyermekei
Hű körében, alszik éppen:
(Igazak álmát alussza)
Végre horkol és fölérez.

Egyfülű guggol megette
És fejét vakarja, mint egy
Költő, hogyha rím hibázik:
(Mennyivel könnyebb nekem.)

Álmodozva ott feküsznek,
Mint négylábú liljomocskák,
Hátukon feküsznek tiszta
Szép leánykák, medve-szűzek.

Vajh' mi gyöngéd álom éled
Feslő kebelében ép
E medveszűzeknek? — nyirkos
Pillantásuk oly homályos.

Különösen a legifjabb
Meghatott. Ó, mert szivében
Édes ingert érez immár:
Érzi Kupidó nyilát.

Ugy van, az a kis nyilacska
Általjárta bunda-szőrét,
Mikor Ő-t meglátta — ó jaj!
És akit szeret, az — ember!!

Ember! — A neve Schnapplanszky,
Mikor volt a retiráda
Akkor látta futni őt
Egy gyönyörű nyári reggel.

Hősi balsors meginditj' a
Női szívet — s hősünk arcán
Akkor is, mint mindig, szörnyű,
Sárga pénzzavar borongott.

Egész teljes hadipénze,
(Ezüstgaras, harminchárom)
Mit Hispániába szerzett,
Esparderót tölti mostan.

Óráját se mentheti meg
Pampelunnába maradt, a
Zálogházban — örökség volt
És remekbe vert ezüst.

Hosszú lábakkal futott,
De futásközben tudatán
Kívül többet nyert a legszebb
Ütközetnél — egy szívet nyert.

Igen, ő szereti máris!
Boldogtalan medve-nő te!
Tudná Troll e titkot! — Egész
Félelmetesen morogna.

Mint az öreg Odoardó,
Ki Galotti Emiliát
Lebicskázta marconán,
Atta Troll is így dühöngne.

Megölné saját leányát,
Saját mancsával megölné
Inkább — semhogy karjaiban
Lássa herceg-ivadéknak.

De e pillanatba' lágy a
Hangulatja. Kedve sincsen:
»Egy virágot törni ketté
Mit a szellő borzogat.«

Ellágyulva fekszik Atta
Barlangjában, légkörében,
S borús, másvilági vágy ül
Halálsejtő keble mélyén.

»Gyermekim!« — sóhajtja és a
Szemei homályosulnak.
»Gyermekim ti — földi pályám
Kész van im — beteljesült.

»Sors s világról elmélkedve
Az imént elszenderedtem
S álmodám, hogy egy hatalmas
Tölgyfa alatt fekszem ép.

»Ágaiból eme fának
Tiszta méz csorgott le lassan,
Ép nyitott szájamba csorgott
S édes mámor töltött el.

»Kéjjel pislogatva föl,
Megpillanték fönt az ágon
Két kis medvét — de egészen
Picikéket — játszadozni.

»Gyönge, édes kis bocsok,
Rózsaszín kis bundácskával,
Válluk mentén selymesen
Ugy libegett, mint a szárnyuk.

»Igen, selymes szárnyacskákkal
Röpdöstek a picikék
S földöntúli, hajszálvékony
Tiszta hangon énekeltek:

»És amint így énekeltek,
Testem jégmerev lett akkor
És a lélek elröpült,
Egyenesen, fel az égbe!...«

Igyen szólott, remegő lágy
Hangon Atta Troll. Meg újra
Megpihent. Nagy csönd lett arra
— Egyszer aztán felfülelt;

Hallgatózni kezdett, görcsös
Mereven, — majd felugorva
Igy orditott, hallelúja:
»Gyermekek! Halljátok ezt?«

»Nem anyátok hangja ez?
Ó én ismerem egészen
Mummám édes dörmögését.
Mumma, Mumma, barna Mumma!«

S Atta Troll, eme szavakkal
Eliramlott, mint egy őrült,
Ki a barlangból, a vészbe:
— Ach! a romlás várta ott kint!

XXIV. FEJEZET.

Lent a ronceval-i völgyben,
Azon a helyen, hol egykor
Nagy Károlynak unokája
Kihörögte büszke lelkét;

Ott esett el Atta Troll
Elesett, mint ama hős, kit
Mainzi Ganelon Judásként
Itt e völgyben eladott.

Ach! a legszebb medve-erény,
A hitves szeretet-érzés
Csapda volt, melyet Uraka
Igy használt ki Atta ellen.

Barna Mumma dörmögését
Oly ügyesen adta vissza,
Hogy kicsalta vele Trollt,
Hüvös, biztos üregéből.

Vágya szárnyain futott
Át a völgyön — meg-megállva,
Orrával motozva gyöngén
Bokrokon — tán Mumma ott lesz!

Ach, Laskaró volt csak ott
Fegyverével — és a fegyver
Büszke szivét lőtte által,
Melyből vérfolyam patakzott.

A fejét megrázta párszor,
Aztán sulyosan leomlott —
Hörgött egyet... és vonaglott..,
»Mumma!«... volt végső nyögése.

Igy esett el ez a hérosz
Igy halt meg. De halhatatlan
Támad lelke egyszer újra
A költőnek énekében.

És feltámad ő a dalban,
Dicsősége örökéltű
Négylábu trocheusokban
Talpal majd a földön át.

Valhallában Punca úr
Emlékének szobrot állít
S erre lapidárisan
Véseti rá majd a város:

»Atta Troll, az iránymedve.
»Vallásos: jó hitves és férj
»A korszellem tévhitétől
»Gyökerestül, sansculotte.«

»Igen rossz táncos: nagy eszmét
»Hordott kócos kebelében:
»Néha bűzlött is kevéssé —
»Nem tehetség, de karakter.«

XXV. FEJEZET.

Harminchárom vén csoroszlya
Fejükre szorítva vén
Baszkéz-csuklya, vérbíborszin:
Állottak a falu végén.

Egy közöttük, mint Debora,
Tamburáját verve táncolt
S énekelt valami himnuszt
Laskaróról, a vadászról.

Négy ember nagy diadallal
A holt medvét hordozá,
Egyenesen ült a széken,
Mint egy beteg fürdővendég.

Mögötte, mint gyászolók,
Jöttek Laskaró s Urka
S mindakettő nagy zavarban
Köszöngetett jobbra-balra.

A szolgabiró beszédet
Mondott el a városháznál,
Hogy a menet odaért —
És beszélt sok mindenekről.

Mint például, állásáról
A világnak, meg a sajtó-
Viszonyokról, sőt a répa-
Tenyésztést is emlitette.

Lajos Fülöp tetteit
Bőven fejtegette, oldta.
Aztán a medvékre tért át
S hőstettére Atta Trollnak.

»Te Laskaró, — szólt a szónok
S háromszinű lobogóval
Izzadtságát letörölte:
»Te, Laskaró! Laskaró, te!«

»Ki Hispániát és Frankhont
Megmentetted Atta Trolltól,
Eme két hon hőse vagy te:
A pyréni Lafayette!«

Hogy Laskaró magáról ily
Nyilvánosan szólni hallott,
Kacagott a bajuszába
S örömében elpirult.

S töredezett szótagokban,
Melyek egymásba ütődtek
És hebegve köszöné meg
Ezt a nagy, nagy tisztességet.

És bámulva nézte minden
Ezt a furcsa, ferde látványt
És szorongva összesugott
Harminchárom vén csoroszlya:

»A Laskaró kacagott!
»A Laskaró elpirult'
»A Laskaró még beszélt is!
»A boszorka holt fia!«

Ugyanaznap még lenyuzták
Atta Trollt. És kicserezték
Bundáját. S száz frankba kóstált:
S megvette egy szücs egészen.

Kibélelte remekül
Szép, biborszinü selyemmel,
Aztán továbbadta ő is,
Még pedig kétszeres áron.

Harmadik kézből jutott
Juliettehez: — most a bunda
Párisban, az ágy előtt
Fekszik a hálószobában.

Ó mi gyakran álltam én
Éjjelente földi kérgén
Költeményem hősinek,
Bundaszőrén Atta Trollnak!

S néma bútól elragadva.
Schiller szavait idéztem:
»Was im Lied soll ewig leben
Muss im Leben untergehn.«

XXVI. FEJEZET.

És a Mumma? Ach, a Mumma:
Asszony ő is! Gyarlóság az
Ő neve! Ach, ach, a hölgyek
Törékenyek, mint a nádszál!

Midőn dicső hitvesétől
Őt a balsors elszakasztá,
Meg nem halt ő bánatában,
Buskomorság sem lepé meg.

Nem, ellenkezőleg, vigan
Élt tovább és ezután is
Táncolt még a közönségnek,
Sikerével kéjelegve.

Biztos állásra, életre-
Szóló hivatalra tett szert
Végre Párisban, hol őt a
Füvészkertben helyezék el.

Mikor mult vasárnap arra
Mentem épen Juliette-el,
S néki a természettanból
Mindenfélét magyaráztam:

A zsiráfról, Libanonnak
Cédrusáról, a tevékről,
Meg az arany fácánokról
És zebráról — csevegés közt.

Végre épen ott megálltunk
A barlangnál, hol a medvék
Rezidenciája van —
S mit láttunk ott, szent Teremtő!

Egy szibériai, lompos
Hófehérszin-szőrü medve
Egy, több mint gyöngéd, szerelmi
Játékot mivelt a nőstény

Medvenővel. És ki volt az?
Mumma volt, az Atta nője,
Megismertem, szemeinek
Nedves, gyöngéd csillogásán.

Ugy van, ő az! Ő, a délnek
Barna lánya! Ő, a Mumma,
Egy orosszal él itt együtt,
Barbár, északi legénnyel.

Vigyorogva szólt hozzám egy
Néger, aki állt mögöttünk:
»Van-e szebb látvány a földön,
Mint két szív szeretkezése!«

Én feleltem: »Kivel légyen
Itt szerencsém most beszélni?«
Mire ő bámulva így szólt:
»Hát egyáltalán nem ismer?

»Hisz én vagyok a Mohrenfürst,
Ki Freilighrathnál doboltam,
Akkor rosszul ment sorom, mert
Ugy el voltam izolálva.

»De itt, hol mint ápoló,
Tropikus hazám növényit
És a tigrist és oroszlánt
Gondozom — itt jó a dolgom.

»Jobban érzem itt magam, mint
Nálatok, német miséken,
Hol folyton dobolni kellett
S oly keveset kaptam enni.

»Nemrég meg is házasodtam,
Egy szőke szakácsné lett a
Párom, Elszászból, ha rája
Nézek; hazám jut eszembe.

»Lábai az elefántra
Emlékeztetnek gyakorta
S ha franciául beszél,
Mintha szólna anyanyelvem.

»Holdvilágnál érzékenyen
Zokog, mint egy krokodilus,
Mely hűsülni dugja ki
Orrát a langyos folyóbul.

»S pompás falatokkal traktál
Ez a fő. És afrikai
Régi appetitusommal,
Mint egy nigger, úgy zabálok.

»Már szép, gömbölyű hasacskát
Is szereztem — és az ingből
Ugy kilóg, mint a fekete
Hold, fehér felhőkön át.«

XXVII. FEJEZET.

(Bernhagen Ágostonnak ajánlva)

»Hogy az ördögbe szerezte
Mester, össze, ezt a furcsa
Zagyvalékot?« — így kiáltott
Az estei kardinális,

Mikor olvasta Orlandó
Dühöngéseit a versbe,
Mit Ariosta ajánlott
Ő Eminenciájának.

Ugy, Bernhagen, vén barátom,
Szinte látom ajkadon
Ugyane szókat libegni,
Ugyanazzal a mosollyal.

Olvasásközben nevetsz is
Néha — ám eközbe széles
Homlokod, komor marad:
S emlékid fölébredeznek.

»Nem úgy hangzik ez, miként az
Ifjú álmok, mit Chamissó,
Brentáno s Fouqué-vel együtt
Álmodánk sok holdas éjjel?

»Ez nem a rég elfelejtett
Erdei kápolna hangja?
S nem dalol-e közbe édes-
Ismerősen a pacsirta?«

»A fülemilék karába
Medvedörmögés vegyül el
Tompán, hosszan — erre ismét
Szellemajkak suttogása.

Őrület, mely bölcseket mond,
Bölcseség, mely összecsuklik,
Halálhörgés, mely egyszerre
Hangos kacagásba tör ki.«

Ugy barátom, régi-régi
Álomország hangja mindez,
Csak a trilla oly modern,
Mely az alaphangba harsog.

Fogsz tartózkodást találni
Mindazáltal benne itt-ott,
Kipróbált szelidségednek
Ajánlom e költeményem.

Ach! tán a romantikának
Legutolsó hangja lészen,
Tüzben és csaták zajában
El fog veszni nemsokára

Más idők és más madarak,
Más madarak, más dalocskák
Mily gágogás! Libák hangja
Kapitólium falán:

Mily csipogás! E veréb-had
Körme közt tart gyertya-lángot
És ugy tesz már, mintha Jovis
Villámnyila volna az.

Mily turbékolás! Galambok
Szerettek — s gyülölni vágynak
S Vénusz helyett most Bellona
Istennő van a soron.

Mily zugás, világriasztó,
Hisz ők a nép tavaszának
Óriás cserebogarai
Berzerk-dühtől elragadva.

Más idők és más madarak!
Más madarak, más dalocskák!
Talán tetszenének mégis,
Hogyha más fülem lehetne.

(Vége.)

— MAGYAR KÖLTŐK VI. —

GYŰJTEMÉNY GELLÉRT OSZKÁR VERSEIBŐL

MODERN KÖNYVTÁR
SZERKESZTI GÖMÖRI JENŐ
107. SZÁM
BUDAPEST
ATHENAEUM IROD. ÉS NYOMD. RÉSZVÉNYTÁRS. KIADÁSA

Költeni annyi, mint itélőszéket
tartani önmagunk fölött.

(IBSEN)

A MODERN KÖNYVTÁR

»Magyar Költők« sorozatának eddig megjelent kötetei:

Kosztolányi Dezső: A szegény kisgyermek panaszai (Magyar Költők I.) (Második kiadás) 3. szám.

Peterdi Andor: A sátor alatt (Magyar Költők II.) 10. szám.

Kosztolányi Dezső: Őszi koncert. Kártya (Magyar Költők III.) 54. szám.

Somlyó Zoltán: Az átkozott költő (Megbeszélések az istennel) (Magyar Költők IV.) (A Költő előszavával) 65. szám.

Alba Nevis uj versei: Egy szerelmes lány könyvéből (Magyar Költők V.) 94. szám.

Gellért Oszkár: Gyüjtemény verseiből (Magyar Költők VI.) 107. szám.

A MODERN KÖNYVTÁR SZERKESZTŐSÉGE:
VII. KER., RÁKÓCZI-UT 54. (ATHENAEUM)
TELEFON: 64—02

GELLÉRT OSZKÁR

1882. szeptember 10-én született, Budapesten. Ugyanitt végezte iskoláit és a jogot is. Egyideig, 1902. végétől 1904. elejéig, a »Magyar Géniusz« cimű folyóiratot szerkesztette. 1904. óta a »Pesti Hirlap« politikai cikkirója és munkatársa. 1906-ban megjelent egy politikai könyve: »A szent korona-tan hazugságai« cimen. Első verskötete 1902-ben jelent meg, »Az első stációnál« címen. További verseskönyvei: »A deltánál« (1909) és »Ofélia térdein« (1911). Nemsokára jelenik meg a »Rubens asszonya« című új verskötete. A »Nyugat«-nak alapítása óta munkatársa.

Budapest, 1912. január havában

VERONIKA.

Veronika, ha képed álmaimban
Föltünt a tépett mirtusok között:
Ugy láttalak az ő keresztje mellett,
Akinek arca vértől gyöngyözött.
Ott állottál és reszkető kezekkel
Törléd le izzadt, forró homlokát
S mentél utána tovább . . .

Nehéz az ut s oh jaj, a vég közelg már . . .
A nép morogta: „Oda van, halott!"
A vég közelg, a könnyező tanitványt
S a megtört asszonyt te vigasztalod . . .
A vég közelg, virág közt vagy kereszten
Az elmulás, hajh, mindig nyugtot ád . . .
S mentél utána tovább . . .

Körülfogott a város száz leánya
És megcsodálta titkolt bánatod.
És szállt a szó, vénasszonyok beszéde:
„A vőlegényed ugyan várhatod!
Szegény leány, szegény sziv mit akarhat?
Uj életet, föltámadást, csodát!?"
S mentél utána tovább . . .

És szólt a város annyi délceg ifja:
„Veronika, óh jöjj, óh jöjj ide!
Itt forr a vér, itt lüktet még az élet,
A szerelem a legszentebb ige!“
A szerelem? . . . Egy édes, szűzi álom,
Ha ugy tudod, hogy az övé fog át . . .
S mentél utána tovább . . .

Én láttalak. Óh milyen lélek volt az!
Én érezém, mit szíved érezett . . .
Veronika, hadd csókolom rajongva
Te tövisektől vérező kezed!
A lány te voltál s te maradsz örökké,
Ki letörölted forró homlokát,
S mentél utána tovább . . .

CSÁBITÁS.

Emlékezel mosolygó rózsaszál,
Emlékezel?
Ha jártunk együtt, hangos lett a táj,
A madár szólt az erdő rejtekén
És búgva mondta: „Légy, óh légy enyém!" ..
A madár szólt s mi hiába kerestük,
A hang űzött s nyomát se leltük estig,
Oh az a hang! . . . Te lángragyúlt szemekke
Mondtad, hogy várod, mig eljő a reggel,
Mert érzed, érzed, hogy meg kell találnod . .
S mentünk: kutatni a titkos álmot.

Emlékezel mosolygó rózsaszál,
Emlékezel?
Körülfogott a szín, az illatár
És mintha szállna feléd és felém
És mintha súgná: „Légy, óh légy enyém! . . .
És mintha csókra, ölelésre várna:
Hókebelét a liliom kitárta . . .
Minden fehér volt, minden tiszta, szűzi,
S mi éreztük, mint löki, hajtja, űzi
Egy érzelem, mely üdvöt adva büntet,
A mi vergődő, szegény szivünket.

Emlékezel mosolygó rózszaszál,
Emlékezel?
Egyszerre csönd lett, nem szólt a madár —
S mig a karom karodba füztem én,
S epedve mondtam: „Légy, óh légy enyém!...
S elédborultam átfonva a térded —
Ibolyák, szegfük, mind aludni tértek;
A liliom is harmat között fürödve
Nagy széggyenlősen húzta kelyhit össze...
S mig mi merengtünk a bús változáson:
Leszállott a nappal, hogy ne lásson...

JEGYZETEK NOVEMBER ELSEJÉN.

Ilyenkor ősszel: hulló levelen,
Fonnyadt virágon egy-egy könnyet ejtünk.
Oly jól esik, ha fáradt, gyönge lelkünk
Hű társra lel a hulló levelen.
Ábránd, minek? A nyár, az élet eltünt,
Oda a tűz, a vágyó szerelem!
Járunk az éjbe némán . . .

*

Az őszi éj: talán ez lesz a thémám.
Ez nem olyan, mint minden éjszaka,
Ez búra késztet, ócska dalra sarkal,
Az őszi éj az elmulás maga.

*

Járunk az éjbe halkal . . .
Csend mindenütt, csak messze, valahol
Egy vén kuvasz csahol.
A régi hang, mely el sosem marad;
A régi vers, a régi versalak:
„Fülmile nem szól, csöndes a táj".
Vagy:
„Gyászban az égbolt, sir a madár".
Vagy:
„Csillagos éjjel, néma vidék".
S csak a nagy isten tudja, mi még —
S a vén kuvasz, mely el sosem marad . . .

*

Járunk az éjben őszi fák alatt.
Pár fényes ablak, vetkőző alak,
Pár hókebel, pár hívó, édes ágy . . .
Pár röpke vágy . . .
S mi ostobán
Futunk egy ábrándkép után
Forró karokból hideg éjszakába,
Hiába . . .

*

Még áll az élet, vér pezseg . . .
Egy-egy lépés egy csókkal kevesebb,
Egy-egy lépés és itt az ősz legott,
Egy-egy lépés s hajh már a toll se fog,
Hajh már a toll se fog . . .
S mi dalra készti: csak a csonka pálya,
Pár ócska rím november bús haváról,
Pár kis levél a lombjavesztett ágról,
Pár gyönge glossza halottak napjára . . .

*

Pár gyönge glossza: minek ez, minek?
Hogy pillanatra bár, de éljenek?
Ma álom . . . S holnap? Fátyla foszlik,
Ma még gyönyör Holnap? Eloszlik.
Ma öntudat és gyáva holnap.
Erők születnek s összeomolnak.
Ma: csókok Aztán . . . árva éjek.
Csupa apró halál az élet.

SZERELMEK A HÓBAN.

Kinn télidő. Pelyhezve, nesztelen
Szállong a hó az éjszakában.
Elszórva, egy-egy ablakon
Pár fénysugár az éjbe száll ki
S mint férfiajk a női kebelen
Csókdosva, égve, lágyan
Siklik tovább a végtelen havon . . .
Mi űz, mi hajt, mi ördög jár velem,
Mi vágy ragad, mi húz, mi von,
Hogy kinn a téli éjszakában
Szeretnék járni nesztelen,
Szeretnék járni nesztelen? . . .

A puszta fák közt lábak friss nyoma.
Elnézem csüggeteg:
Ez itt a lányé lehetett,
Amott a másik . . . édes istenem,
Csók istene mutasd a véget,
Mutasd a célt nekem
Hova visz ez a kettős nyom, hova?!

Mutasd a célt, a véget . . .
Mikorra már a két ut egyre téved,
S mig szív sziven,
Ajk ajkon megpihen
Pihegve szól ez: „Úgy szeretlek»,
Didergve szól az: „Drága kebled
Megvéd a tél fagyában“ . . .
S mig összetapadnak: a hópihe hull
És befödi őket lágyan.

És állnak ketten hallgatagul.
S a fej s a hát fehér lesz
És hó födi a kart, a vállat . . .
S mig összetapadnak: a hópihe hull,
S csak elülre, elülre: szivük közeléhez,
Csak oda nem fér, oda nem találhat . . .
Lányok, fiúk vigyázzatok,
Vigyázzatok a hóra,
Csóknak, gyönyörnek, drága bűnnek
Ő az elárulója.

*

Árulója drága bűnnek . . .
Drága bűnök tovatűnnek,
Tovatűnnek, mint a vágyak,
Test kifárad, lélek bágyad,
Oda minden!
Fehér pihék földre érnek,
Némelyik pár percet ér meg,
Percet él meg és legottan
Ensulyától összeroppan,
Oda minden!
Akad köztük el nem olvadó is,
Mindhiába!
Összesöprik, behányják a csatornába.
Vágy is, hó is
Pár órát ha megmarad:
Hiába a cél, a hit, az akarat,
Decemberi éjszakán
Rátapos egy szivtelen leány,

A DELTÁNÁL

Tenger, tiéd vagyok.
Habod táncoljon hát a napsugárral!
Szivárványszínben játszó gyöngyszemed
Hadd kápráztasson millió szemet . . .
Ujjongj, kacagj, szeress!
Ölelje hullám hullámod magához . . .
Vagy tombolj inkább oly förtelmes árral,
Hogy millió sivító hang megátkoz,
Hogy millió szív pulyán megremeg.

Hívsz, csábítsz, elragadsz . . .
Csak sejteném, mi vonz, mi üz, mi kérlel,
Mi hajt vakon, mi ránt, mi húz feléd?
Csak sejteném a síromat elébb . . .
Mi hív? A végtelen?
A sík? . . . A mély? kavargó tengerörvény?
Szent homlokoddal, szíved lángtüzével
Láncolsz magadhoz, vonszolsz összetörvén,
Szivod velőm, szitod szivem hevét?

A delta itt, siess . . .
Csak sejteném, hol kell hajóra kelnem!
Megyek, megyek már, ó de mért, de mért?
Káprázatos, tündöklő szellemért
Vagy ajkért, mely pokol? . . .
Hideg, bénító, bölcs agyad varázsa,
Vagy buja tested esdi a szerelmem?
Én nem tudom . . . de valami elásva,
Valami, itt benn, érzem, meg nem ért.

A tenger: egy. Eredj.
Valami sír, valami visszavár még . . .
Csak szeld hajom a zöld hullámokat,
Jöjj Óceán, ki boldogságot ad!
Valami sír . . . s megáll.
Ó lány: vagyok fagyos szemed bolondja.
Ó lány: vagyok hótested mellett árnyék.
A tenger egy. Vásznad a szél kibontja . . .
Eredj! . . . s ne bánd, ha lelked fennakad.

AMIBŐL A SÓHAJ TÁMAD

Szivemnek ősi erdejét
Magas kerítés védte eddig.
Lerontom. Ó hiszem, hiszem:
Akad még tán kiváncsi szem,
Lesőn, vajh mit lát bent elébb :
Közönségest vagy . . . földfelettit?

Hát nem. Szines, tüzes reményt
Kiváncsiság sose is élessz.
Benézni, ó minek? Ne tedd.
Üres, üres a rengeteg.
Falát ledöntém az imént.
S bent? Minden ember szíve véres.

Ó volt, ó volt, hogy egykoron
Zúgó viharszél járta által
S rátámadt szörnyü tengerár,
Hogy azt hivém : most! most megáll.
De ma? Kitisztult ég s orom.
S én lenn a völgyben szürke bárddal.

Egy szürke bárd. Sok barna fa.
Sok sárga lomb. És sok, sok emlék.
Pirosló lánggal ó regélj
Pattogva fám, ha jő a tél,
Ha jő a tél ezüst hava :
S én ázva-fázva elpihenném.

Most csönd. S szivemnek erdején
Hány számüzöttem, hány halottam!
Kigyóraj, tigrishad helyett
Kiholt vadon, mi rámmered.
S ezer vad indulat helyén:
Csitt, csitt! Egy szív ver elhagyottan.

S tanul. Tanulja gyászdalát
Csak ránca már, mi kinja hajdan.
Jövőt sirat és multot ás.
Zenét hozzá vad tombolás
Emlékké foszló jajja ád
Egy tompa, elfuló sohajban.

A mult sohaja . . . Ó de nem.
Tünődni mért letünt világon?
Gyülölni mért? Szerettelek.
A szél sóhajtott. Ég veled.
Ó, hogy az én bus szellemem,
Szelid, jó szellemem megáldjon!

A FELE ÚT

Ilyen lesz még a föld is, ég is,
Ha majd találkozom veled.
Se dél, se alkony. Nyári reggel,
Az égen szürke fellegekkel:
Mint most, hogy elvesztettelek.

Ez nem a dél tüzes világa!
Ez nem a nap, amely letünt.
Szemünk előtt a tegnap árnya,
Hátunk megett a holnap álma,
S elmult: a fele életünk.

Most itt a másik. Nyári reggel.
S a homlokunkon hány redő!
A lábunk reszket, fejünk szédül,
Az úttól-e, az öregségtül?
Úgy tikkaszt, fojt a levegő . . .

Egy-egy pipacs fakult virága
Oly lankadón kér, hogy letépd,
S mig kék-eres kezed felettük:
Vajh lesz erőnk, hogy elfeledjük
A mult komor kisértetét?

Megyünk csak lejjebb, egyre lejjebb,
Egymásba fonva karjaink . . .
Vajh lesz erőnk a mának élni?
Vajh lesz-e még időnk elérni
A völgyet, melynek lombja int?

Megyünk csak lejjebb, egyre lejjebb,
A kétely árnya most fon át.
S mig könnyeink a földre hullnak,
Porköntösükben úgy gurulnak
Utánunk, gyöngyökként, tovább . . .

BABAVÁSÁR

Vannak közöttük szőkék, feketék
Emennek itt a szeme kék,
A másiké setét,
Miként az éjjel.

A hajuk barna, a hajuk arany.
S mindnek mosolygó arca van.
Mosolygó, gondtalan,
Viruló, rózsás.

A hajuk arany, a hajuk selyem . . .
S szólnak, ha nyitjukat lelem,
Imígyen : »Sze-re-lem.
Te csú-nya bá-csi !«

Babák . . . Szendén tekintenek reám.
Törékenyek, mint porcelán,
Üdék, mint szűzleány,
S ah, oly fehérek !

Versek . . . Szavuk csilingel, érezem.
Kivül : mosolyognak édesen
Ez arc, ez ajk, e szem —
S belül ? Fűrészpor.

KERESZTJEINK

Ha rámnéz a halál,
Félek: szemem belévakul.
Neked az öt seb párolgó vére
Holnapra elfakul.
Téged melenget, mi engem éget . . .
Bámulom nyitott, tátott szemekkel
A földi mindenséget.

Ha rádnéz a halál:
Lehunyod halkan a szemed.
Engem az öt seb párolgó vére
Követ és eltemet.
Piros hulláma utánam nyargal . . .
Téged csak hűsit, mitől én fázom
Csukott, vonagló ajkkal.

Táncolva lépegetsz.
Taposva, lomhán baktatok.
Szörnyű kereszt-súly nyomja a vállam,
Jaj, összeroskadok!
Neked mosolyod, mi nekem ráncom...
Te elbirod az Isten keresztjét
Egy kis arany nyakláncon.

MINDVÉGIG EGY HURON

Mindvégig egy huron.
Súlyos keresztet hord a vállam.
Szomorúbb ember van-e nálam?
Mindvégig egy huron.
Járom a csöndes Golgotát.
És nem tudom, hogy' birom ezt tovább.

Mindvégig egy huron.
Mágnesből van az én keresztem.
Tovább húz térden, ha elestem.
Mindvégig egy huron.
Vagy élő fából van talán
S nem korhad el bus életem során.

Mindvégig egy huron.
S hogy jött egy síró lány megettem:
Én a keresztet elvetettem.
Mindvégig egy huron.
Tövis helyett, kereszt helyett:
Te hajtsd vállamra koszorus fejed.

Mindvégig egy huron.
Bár a keresztet elvetettem,
Ujat, picinyt a te nyakadra vettem.
Mindvégig egy huron.
S bár mennybe visz a szerelem:
Én azt a hangot mégis kiverem!

HOMO SAPIENS

Ha orrom volna tán, mint a kutyának:
Így meg nem ősmerem saját hazámat.

Ha fülem volna, finom, mint a nyúlnak,
Titkos szidások mikor rám zudúlnak.

S ha volna, mint a sasnak, sas-szemem:
Mit látok így s mennyit kell sejtenem!

*

S mit ér, ha rózsáid szagolhatod
S nem érzesz annál szűzebb illatot.

S mit ér, ha szellő körülcirogat
S nem hallasz annál halkabb hangokat.

S magasból, messziről is élesen,
Ha nem látom, mit ér az életem.

*

Semmi. Igy átéltem tenger keservet
S csak hű tudok lenni, mint a kivert eb.

Semmi. Igy vágytam olthatatlanúl
S csak gyáva voltam, gyáva, mint a nyúl.

Napról álmodtam: bús vakságra keltem.
S csak saskarmokkal mardosom a lelkem.

TIKKASZTÓ, FOJTÓ . . .

Tikkasztó, fojtó éjszakában
A hold ezüstjét hinti szét.
Hát élni jó? Hát élni szép?
Olyan nagyon nehéz a lábam.

Nem táncol immár, csak tapos . . .
Olyan nyilt, egyszerű az élet.
Nincs benne semmi, semmi mélyebb.
Csak a halál titokzatos.

S a holnap lopva itt terem . . .
Szin ébred, szürkül, nő a kétség.
Megy a sötét, jön a Sötétség,
Élet jön: csupa sejtelem.

Hold halaványul, hűsszelű
Hajnalba hajlik . . . Csak szelíden,
Csak halkal érintsd gyönge szívem
Halál! kemény vagy s egyszerű.

MEGTÉRÉS

Élet, ne mondd, hogy már nem ismersz,
Hogy el vagyok feledve.
Egész, fiatal, szűz szerelmemet
Hozom vissza öledbe.

Hadd legyek most már végig a tied.
Hadd haljak veled gyönyörűn.
Lásd, porba hullatom, amit ő adott,
Amig vele éltem, karikagyűrűm.

Lásd, emlékét is porba temetem,
Jól eltaposom, mély sirba ásom.
Fogadj hát vissza és bocsásd meg nékem
A halállal volt csúf kacérkodásom.

A GYERMEKISTEN

„Anyád emlőjén apró emberem
Te vagy az ártatlan fehérség.
Te vagy a szinek mindensége.
Kik téged értenek, ott tartanak már,
Hogy az istent is értsék!“

Tied az élet harmatos teje.
Csak ezt tudom. Hát szívd kis állat.
Ha van igaz, örök tulajdon:
Ez a tiéd. És nincs, aki mohóbban,
Szebben szürcsölje nálad.

„A bölcseség te vagy s te vagy a báj.
Te vagy a szent tökéletesség
Ha valahol istent keresnek,
Ne fenn az égben, tarka messzeségben,
Itt lenn, benned keressék.“

Én keresem. Karmolj, harapj, szakíts,
Mutasd magad szent farkasember.
Én látlak már. Anyád emlőjén
Egy tejcsöpp mellett egy vércsöpp piroslik
Sikoltó sejtelemmel . . .

A TULSÓ SZOBÁBAN

Aludj fiam. Kis ágyad mellől
Most föl kell állnom.
Most jön az én másik, az én nyomorult álmom.
A te pihegésed fölváltja egy másik
S milyen más zene!
Dicsőség álma vár s réztányér-csöngés közt
Jön már felém,
Jön már: a hiuság istene.

Aludj fiam. Egyedül hagylak
Most az anyáddal.
Most kelek birokra egy bűnös, régi vágyggyal.
Van már puha fészkem, s hirkolduló lantom
Mégis fölveszem?!
Dicsőség álma vár a tulsó szobában:
Ajtót nyitok.
És aztán behuzom csöndesen.

Aludj fiam. A boldogságom —
Gügyögsz? hiába! —
Most bele kell kiáltnom a siket világba.
Piacra mindennel, legszentebb titkommal
Vivni rongy csatát.
Dicsőség álma vár: ébren kell maradnom.
Aludj fiam!
Most csal meg először az apád.

A HÁROM KERESZTFA

»Nem én! Azért se fogom abbahagyni.
Közös erdőből vágtak volna vagy mi!«

— »Fitymál a drága! Csupa gőg a lelkem!
Pedig ha sejtené: é n kit viseltem!«

»Viseltünk, testvér. Igy mondd. Ne feledd,
Egy rangon állok mindig teveled.«

— »A te Urad se volt kisebb, az ám!
S csak mi szeretjük egymást igazán!«

»S kivágtak: véle! Pedig mennyi hajtás
Élt még mibennünk, emlékszel-e pajtás?«

— »S őbenne élet de milyen kevés!
Csak ugy lézengett már a csenevész.«

»S most vélünk ő az, ki nem társalog!
Tán mintha nem vón éppenugy halott!«

— »Hallgat. Nem szól. Lenézi a beszédem?
Mert több vénasszony sírt az ő tövében?!«

»Hallgat. Nem szól. S azért nem nyílik ajka:
Mert lánykarok kúsztak ölelve rajta?«

— »Mit bánom én, hizelgőn ki fon át!
Hogy simogatták? Nem látom nyomát!«

»Felőlem is akárki sírhatott:
Eső lemossa a könnyharmatot.«

Otromba szóval, hogy se vége-hossza,
A két keresztfa társát igy kinozza.

Gyötrik tovább és várják a hatást.
S kapnak cserébe titkos hallgatást.

Gyötrik tovább, uj szitkokat keresve.
És a középső csendes, mint az estve.

Gyötrik tovább! de véle egy se bir.
És a középső hallgat, mint a sír.

Hát meg nem indul semmilyen beszéden?!
S a hold kibúvik lopva most az égen.

Hát nem felel? A szava sose jő meg?
S megnő árnyéka mind a két szélsőnek.

Hát nincs füle? Beszéd nem sérti vérig?
Van más is még! Az árnyék nő. Elérik.

Karjuk kinyujtják és magukfeledten
Megütik jobbról. Balról. Mind a ketten.

A HATODIK SEB

Az elsőt látták, a másodikat látták,
A harmadikat, negyediket, ötödiket látták,
És látták mind az öt sebét.
A hatodikat nem látta senki.
A hatodik mind közt a legtöbbet jelenti.

Az első begyógyult, második begyógyult,
A harmadik, a negyedik, az ötödik begyógyult.
A hatodik még nyílt ma is.
Öt sebe lett öt keskeny forradás.
És marad a hatodik az örök, a csodás.

Az ötért jajgatunk, az ötöt megáldjuk.
Az ötöt mutatjuk, csókoljuk, besirjuk, megváltjuk.
Megválthatatlan az az egy.
Istenség volt az ötnek az ára...
A hatodik titkát rábizta Veronára.

KÉT ÖSSZESZORITOTT FOGSOROD

Szeretném, ha nekem is adnád egyszer
Ajakadnak azt a drága, lágy,
Gyermeteg, biggyedt vonalát,
Amelylyel a kisfiamat csókolod.

Szeretném, ha nekem is jutna egyszer,
Mikor kinozni vágyó vágyakkal verekszel,
Szoritásaidból egy olyan lendület,
Amelylyel a kisfiamat öleled,
Amelylyel a kisfiamat karolod,
S amelyet továbbfolytat az ajakad mögött
Két összeszorított fogsorod —
És két boldog szemed, amibe könny szökött.

S szeretném ilyenkor, ha arcomba szállna
Ajakad közül egy olyan lehellet,
Lélekzetednek egy olyan hulláma,
Amelylyel duzzadóra akkor szivod a melled,
Mielőtt belefogsz egy gügyögő, bolondos,
Kisfiamaltató, szentszavu dalba...
S amelytől úgy maradnék az öledben alva, halva.

ETETŐAJKU ÉDES MADARAM

Ajkamon szóba szökken a gondolat,
Mi ott motoszkál szőke fejedben.
S a legpompásabb nekem az a falat,
Amiből előbb te vettél.
Ó, verset irni is csak akkor van igazi kedvem,
Ha szó-szemeket hozzá te csipegettél
Etetőajkú édes madaram.

Ha szádhoz emeled borospoharam
S pár csöppje ott gyöngyözik ajkadon:
Ó mennyivel szivesebben,
Mámorosabban csusztatom.

S ha te gyujtod meg a cigarettem
S szippantva belőle nyujtod át:
De olyan büszkén, de olyan bodrozva szivom tovább,
Hogy soha még füstkarikát szebbet,
Kerekebbet.

S estenden nyoszolyádra omoltan,
Alvókabátkád fodrát ha halkan
Emeli-ejti a mell:
Egyetlen sóhajodra a gyertyát
O mily gőgös, mily feszülő, mily teli-tág tüdővel
Fuvom el.

NEM LEHET MÁR IGY SEM

Húzd el a függönyt az ablakunkon édes.
Kis szobánk hadd legyen vágykeltő, sötétes.
De ne ily hirtelen és ne igy egészen...
Engedd be a napot egy vékonyka résen.
Ottkünn tüzes dél van, ittbenn legyen alkony,
Amitől harmatos, amitől árnyékolt
Lesz a szó az ajkon
S bucsuzó nap hint rá hintázgatva fényt...
Amitől pókmilljárd dús hálójaként
Omlik ránk az égbolt.

Tűzd rám a szemedet. Ó de ne ily nyíltan,
Szirombontó láztól lelkedig kinyíltan.
Ne ily semmitmondó sokatkérdezéssel,
Hogy azután lopva, szemlesütve nézz el.
Félig hunyt szemekkel... így nézz rám, de hosszan —
Ne tűrd, hogy a lelked: vén, kőszivü kalmár
Zsugorin kifosszam.
Színarany szót adj, min nincs többé salak.
Szemeddel mondj olyat, hogy akarjalak,
De nem, hogy: akarnál.

S nyujtsd a kezed, ó de ne ily vércsemódra.
Nyujtsd virágsziromként, lankadtan, halódva.
Csusztasd felém, mintha láthatatlan, másik
Kéz tólná előre... s reszketőn ha fázik,
Tüzes homlokomra odavonva lassan
Hadd, hogy melegítsem, hadd, hogy csendesítsem,
Hadd, hogy megnyugtassam.
Így... de nem, vedd vissza, kapd el a kezed!
Nem lehet: a testünk már érintkezett...
Nem lehet már így sem.

TÜRELEM, TÜRELEM

Meleg reggel, szürke, bágyadt.
Semmi vágyad, húz az ágyad.
Unalom, unalom.
Hol lehetsz most angyalom?

Szájnak, szívnek semmi szomja.
Vánkosomra nyomja, fonja
Szörnyű pók testemet.
Köti, szövi, betemet.

S messze-messze — csudafény ez! —
Látok kényes, nagykötényes,
Villogó valakit
S hókötény e elvakit.

S közel-imhol (túl egy ajtón)
Száll sohajtón — s 'hol szakajtón
Dagad már friss kenyér —
Tág tekintet tetten ér.

Ott sürögsz te harcra készen,
Liszt a kézen... vágyva nézem
Két kemény könyököd —
Jajjajjaj, sziven lökött.

Gödrös kezek, kicsi lágyak...
Ég az ágyad? Forr a vágyad?
Türelem, türelem:
Lágy kenyérke, szerelem!

CSALÁD

Mély éj. S mellettem
Már alusztok ketten
Fiacskám s hitvesem.
S én hívom az álmot; gépmódra csöndesen
Ujrázom a szót: család.
Család: mily furán hangzik, ha sokszor ismétlem.
Értelme távoztán mily idegen.
Mint hold halaványul hajnal-egen.
Mily öblös szó ez így: család.
Szív-tátva nézem.
Most játszom a szóval, fölvetem:
Család, család —
S talpra esik örökké.
Ha csal is, ád is. Együtt: csak család,
És sokat ád nekem.
Mély éj. S vakon
Megsímogatom
A szót, mint titkos virágot.
S egy reggelre talán
Csipő csalán
Sebeit fújom majd ujjaimon.
Mindegy! Család.
Szemhéjam már ereszkedik egyre alább.
Csal-é? Lehet. De ma még oly édes e csalás.
Csal? Hadd! Csal-csal... cs-cs... cs-cs...
Ravaszka, selymes, drága, lágy,
Kis macska-szóm: csókolj meg.

THEA

Vettem a kalapom. Szabad?
A rendes puha délutáni csók.
S már az ajtóban álltam, hogy visszakérd szavad.
S a fejed félretólva ,s a fiacskánkra nézve,
Egyenest neki szólva,
Ki még aludta rendes kis délutáni álmát,
Kérdéd: »S ha neki... testvérkéje lesz?«
Egy mozdulat, szégyenlős, gyors, szeles.
S vártad, hogy most mi győn.

S én álltam.
S rohantam egymásután át
Képzeletben sok semmi-ügyön.
Most hahotáz az egyik, másik pityereg.
S én mit csináljakköztük, nagy gyerek?
Most pipihust, tejecskét kináló kezem
Eltólja ez; ételben, italban ő mást kiván.
S ó hol van, ó hova lesz az én sok gőgös elvem —
Erélytelenség: ó az én hibám, az én hibám.
Most dudolom a csicsijját, a rendes délutánit,
S nem alszik el, mint bátyja szokott,
Neki móka, mese, mi kell.
Két zordon zsarnokom velem ugyan elbánik.
S gyülnek, gyülnek egymásra aprócska, pehely Okok,
Hogy agyonnyomjon a Végeredmény:
Mi lesz belőlem kettejük kénye-kedvén!?

Egy... ez az egy még más volt, ugy-e asszony.
Én nem tudom: örülök vagy haragszom.
Mi kár, hogy szemben nem látom a tükörbül,
Szám mosolygósra, pityergősre görbül?

Egy: ezt az egyet nem is érezők tán,
Mint ahogy nem érezzük egésséges szivünk
Csak épp... nem tudnánk élni nélküle.
S most: érzed-e már, mennyire apa lettem?
Most egy uj idegen emberke szityeredik közibünk.
Most ketten lesznek, ketten, ketten!

S a kalapom, ó igen, a kalapom még kezembe volt.
S jó, hogy a kis fiunk álmából ébredezett.
S jó, hogy te a számra tetted a kezed.
S jó, hogy az arcodra egy csittító mosoly szökött.
S jó, hogy éppen egy karosszék állt a hátam mögött.
Mert igy egyszerre, könnyen,
Beleültem, beleestem, belesüppedtem az életbe —
És nem is ütöttem meg magamat.

Ülj hozzám ide hát
Az ölembe kicsim, de vigyázva.
Ma a rendes délutáni theaházba
Alig megyek el már. Csak várjanak.
Beszélgessünk hát hű, szorgalmas madaram.
Igen-igen, hisz tudom, hogy a te theád,
Ó a te theád
Mennyivel jobb. Mily zamatos. Mily tiszta. Arany!

HIMNUSZ A MEDDŐSÉGHEZ

Most alszik két fiacskánk.
Lábujjhegyen jerünk ki most
S kinn játsszuk el, mit életünkből
Elvesztének, elmulasztánk:
Pár mozdulat, vonaglás,
Mikből csak egy van a világon...

Hajtsd a fejed meg, ahogyan lecsügged
Az eső-, jégverte virágfej.
Nyakadnak azt a lemondó, csüggedt
Ívét akarom látni, miben
Kirajzolódjék, asszony,
Bús-néma beösmerése
A te szent meddőségednek!
Úgy hajtsd a fejed meg.

Ejtsd kezeid az öledbe: két puszta, virágtalan ág,
Szélben letörött ág.
Mit vékony héj köt már csak a törzshöz.
Két lekonyult kar, üres kar,
Jaj, nincs, sohasem lesz, akit ringasson!
Úgy ejtsd kezeid az öledbe, asszony.

S én, én hadd markolom meg,
Hadd rázom, rázom a tested,
Mint egy szál gyönge virágot,
Hogy szirma mind leválik,
S úgy marad itt a kezemben
Magvakihulltan, meztelenül,
Meddőn — mind a halálig.

Mi vagyunk önmagunk vége, ivadéktalan örök ősök.
Jőjj, én vagyok az isten, akinek fiut nem adtál.
Jőjj, én vagyok az élet és te vagy a halál,
Kikből ki nem csirázik uj élet soha már,
Uj élet... s uj halál.

S most jőjj, rohanj, riadj
Velem fel álmaidból,
Szakítsd velem fel az ajtót,
S eszelős-boldog kacagással
Ess térdre velem odabenn,
Ágya előtt a mi
Álmaikból felriasztott
Két nyafogó kicsikénknek.

BLÉRIOT, WRIGHT, LATHAM . . .

Ó, hogy szégyellem magam: im itt valaki még dalt farag
A mozdulatból, melylyel szádhoz emeled a poharad.
S ottkünn az Ember Fia már
Szállva jár, akár a madár.

Ó, hogy irígylem az uj hajósokat:
Hisz szive mélyén egy titkos vágyat mindenki tartogat.
Hogy, ha már ő nem, éppen az ő fia, éppen
Az én fiam lesz, ki berregő gépen,
Erősebb szárnyakon, mint a lélek szárnya,
Ül elsőként az ég felé szállva.
S most... megelőzik mások, mások, mások.

Mindegy! Büszke vagyok s türöm a mosolygásod:
Én, én vagyok Blériot, Wright, Latham, — az Ember,
Én vagyok a röpülő ember!

Most tele vagyok kegyetlen szerelemmel,
Most ébrednek bennem uj nagy áriák,
Bort, bort, ami kábulatba ringat,
Töltsd meg asszony a poharainkat
S reszkessen kezed, mig a szádhoz emeled:
Hogy a nyakadról leszakitom a Máriád,
Hogy az Isten készül koccintani veled!

Föl, föl a fejeddel.
Lelkem viharát ne lohaszd, ne vedd el.
S ne hajladozzon a lelked,
Mint szélben a csüggedt rózsaszál.
Ó, gyönge te... gyöngye szivemnek, emelkedj,
Szállj, szállj a fenékről, a magasba szállj,
Nézd a poharam: csordultig a vére —
Szállj, szállj, föl a szív szinére!

REPÜLŐ RAVATAL

Furcsa madár: testéhez nincs odanőve a szárnya.
Most arra gondolok,
Ha teste halott vón... s szállna.
Így. Szállt igen magason, hol ritkul a lég mindjobban
S belévillant valami igen apró földi dolog
(Teszem, hogy kedvese karja most más legényt fog át)
S ott erre annak rendjén a szíve utolsót dobban
S mellére esik feje szépen, halovány-élettelenül.
S most... repül
Döglötten odább.
Fölötte semerre határ,
Alatta thalatta, alatta vad ár.
Embere holt, de él a Csavar —
Emberi ész és emberi kéz alkotta hatalmas, szent diadat:
Isteni gép! Szörnyü madár!
Repülő ravatal!

VERS MOHAMED LÁNYÁRÓL

Ó Mohamed lánya fel ne lebbentsd
Orcádról sűrű fátyolod még.
S ne kérdezd, hogy tetszel-e; lásd, hazudnék,
Ha orcádról adnám csak a választ.
Lábadról papucsod hadd fúvom előbb le
Mint drága cigarettről a hamut,
Hadd fejtem előbb ki harisnyádból a bokád
Mint héjából a gyönge faágat,
Derekad bugyogódból hadd bontom előbb ki
Mint zöld burkából a tejes diót,
Válladról inged hadd csókolom előbb le
Mint külső szirmát a kinyílt rózsának...
Ó Mohamed lánya fel ne lebbentsd
Orcádról sűrű fátyolod még
S ne kérdezd, hogy tetszel-e; lásd, hazudnék,
Ha orcádról adnám csak a választ.
Ó hadd előbb,
Ó hadd előbb az illatot beszívnom,
Mit a te rózsatested áraszt.

Ó fel ne lebbentsd a fátyolod még
S ne kérdezd még, hogy szép vagy-e nékem.
Várj. Előbb letépem
Mind, ami tested rejti.
A fátyolod hadd még. Az orcád csak aztán.

Ó meztelen térdek, ó csípők, ó keblek!
A fátyolod hadd még. Az orcád csak aztán.
Várj, várj csak, a hátad is elmulasztám.
Várj, várj csak, mig eltollak s megperditlek.
Igy. S most már... így most már szabad.
Most vesd le a fátylad magad!

A fátylad magad. Vagy várj csak, még azt se.
Majd azt is én, azt is én... Ó, ha előbb
Így körülcsavarhatnám, körül a nyakadon,
Kötélként a nyakadon mind szorosabbra
És leshetném, leshetném viruló testedet,
Míg halványan, halkulva, halálszínre válik —
Ó és ha csak akkor sóhajtanám néked,
Hogy tetszel, hogy szép vagy, hogy vágylak,
Ó és ha csak akkor venném le a fátylad,
Hogy betakarjam véle a testedet állig.

Ó MUTASD MAGAD

Még köhögsz. Még beteg vagy. Még nem szabad,
Hogy tengervíz öleljen. Még nem szabad,
Hogy így feküdj, nyitott ablaknál:
Megfázhatnál.
Lecsuszhatnék takaród, ha elfog a szender.
Pedig az éjek oly perzselők.
S úgy vár már a tenger.
És nem szabad.
Ó jer ide hát s legalább mutasd neki magad!

Ó jer, itt bontsd a hajad ki, az ablak előtt.
Nézd az éjszakai tengert. Mint fürge gyikok
Bujdosnak rajta buján villanó fénycsikok.
Nézd a tengert. Már aludni küldte a halakat
S rád vár.
Ó hát mutasd neki magad.

Ó mutasd neki magad!
Hogy csiklandozná már a nyakad,
Paskolná hátad, legyezné kebeled,
Hogy ülné a nászát már teveled.
Ó mutasd neki magad.

Ó jer ide, ne félj, hisz zárt az ablak.
Így messziről, az ablakon át
Tűrd el legalább, ha megmutatlak.
Nézd ezt a pompás rohamát,
Téged fogad:
Ó mutasd neki magad!

Úgy várja már, hogy vele légy.
Kinyujtja karját, késziti ölét,
Sováran megfogy, gőggel megdagad,
Súg-búg tikkasztó titkokat,
Liheg s kinlódik s elakad —
Ó mutasd neki magad!
Ó szánd meg, szánd, szíveddel őt,
Ó vesd le ruháid s meztelen testtel
Állj meg az ablak előtt —
Nézd, beleszakad még, belebolondul,
Még belevesz, megvesz a fájdalomtul!
Ha nem mutatod neki magad...

SZEMÉREM-SZERETŐM

Fekete titok tikkasztó éjén
Ülök ágyad szélén
Nyakig betakart szeretőm, szemérem,
Most, érzem, föllázad szolga-vérem:
Alszol. Most nem tart vissza szavad,
Most szabad lehetek végre, szabad.

Reggelre kelve friss csókot adnál
S nem lelsz már magadnál
Elárvult, szegény szeretőm, szemérem.
Most mind, amit adtam, visszakérem.
Reggelre kelve légy csak erős:
Ujjal mutat rád minden ismerős.

Most minden titkunk fehér papíron
Kiírom, kisírom.
Most válni fogunk. Kitárva az ablak.
Világ csúfjára most megtagadlak:
Repüljetek, míg egy se marad,
Kifelé, mind-mind, titok-madarak.

... S hajnali napfény fut a szobába
És minden hiába.
Hajnali napfény — s takaród lecsúszott.
Szememmel vánkosaidra kúszok
S szomjas, parazsas tekintetem
Hamvas husodba belétemetem.

Hajnali hűs szél fut a szobába
És minden hiába.
Bodrozza kabátkád, míg ki-kibomlott,
Lágy hajjal takaródzik a homlok,
Sodródik térdig a csipke-ing —
S ah, hajnali hűs szél hűségre int.

Minden hiába, minden hiába:
Vagyok ujra gyáva,
Bús, gyáva rabod, szeretőm, szemérem —
S maradunk ujra közös kenyéren.
Fussak? Úgy jövök vissza szüzen,
Ha este a lelked értemüzen.

A HARMADIK EMELETRŐL

Fönn, a harmadik emeleten...
A mélybe-nézést éjidőn szeretem.
Csak most látom, mily magasan lakom,
Ahogy így kinézek az ablakon.
Ha én most innen... régi gondolat.
De soha, soha még nem éreztem
Magamat ennyire a föld alatt.

Fönn, a harmadik emeleten...
Elbibelődök egy végrendeleten.
Pecsét. Aztán kinyujtom a karom
S az ablakból leverem szivarom
És várom: jön-e a csönd, az örök.
Most érhetett a hamu a földre
S egy ásónyi homok rámdübörög.

AZ ÖRÖK PILLANAT

Most megvárom. Talán.
Talán most nem hiába várom.
Hűvösödik s lehanyatlik a nap.
Most várok, hátha épp e sugáron
Jő az a nagy, szent pillanat.
... Most hátha megláthatnám, hátha megfoghatnám,
Hátha most lehetne őt megérzenem.
Magamhoz ölelve tartanám
A végtelent. S szűz csókom égne az isteni ajkon!
... És nem, ez még mindig nem az az alkony,
Amiért álmodik húnyt szemem.

Most liljomkert övez.
Szagát a szél felémsodorja.
S rámszakad — várom őt, fekve, hanyatt —
Bódító illat hűs zivatarja.
Most, most jő tán a pillanat.
... Most hátha szagolhatnám, hátha izlelhetném,
Liljomesős, nedves, átázott időn.
S felszívna magába valami,
Valami halvány, halvány, távoli, távoli csillag.
... És nem, ez még mindig nem az az illat,
Amibe elsorvad a tüdőm.

Most ujra szélroham.
S én várom, hogy még friss levélkék
Holtan a vállamra omoljanak.
Most, most jő tán az az örök érték,
Az az egyetlen pillanat.
... Most hátha hallgatózném, hátha kileshetném
Hangját az életnek szökkenő csirán,
S beléje olvadna sóhajom;

S nem tudnám: rügy volt? vagy bennem egy ér-e, mi
[pattant?
... És nem, ez még mindig nem az igaz hang,
Amitől csönd tud borulni rám.

Most! Késő. Vége már.
Elmúlt s én újra elmulasztám.
Túl vagyok újra a pillanaton.
Lehajtott fővel mehetek. S aztán?
Nincs tenni mást: sirathatom.
... Most hátha visszanézném, hátha visszaélnék,
Hátha megtalálnám! Hiába: nem ez.
És újra nem ez. Már este van.
És nem tudom és nem tudom megelőzni az éjet!
... És nem, ez már többé nem az az élet,
Amiért meghalni érdemes.

PIROS A FEHÉREN

Van egy vágyam: galambpihénél is fehérebb.
Galambpihével telt duzzadt vánkosú
Frissen vetett ágynál fehérebb.
Frissen vetett ágyban szoptató fiatal nő
Gyöngyöző tejénél fehérebb.
Van egy vágyam: ha hallanátok,
Lehunynátok féiig a szemetek
S arcotok elfutná halkan a pír...
S hajh, az az átok,
Hogy nincs olyan betűtváró vakító hópapír,
Ami porbelepte szürkévé ne tenné.

S van egy vágyam: érett ribiszkénél pirossabb.
Érett ribiszkét mohón majszolgató
Fiúcska nyelvénél pirossabb.
Nagy sietés közben megharapott kicsiny nyelv
Csepegő vérénél pirossabb.
Van egy vágyam: ha ismernétek,
Arcotok lenne halotthalovány
S a szemetek megdermedt, gyáva, vak...
S hajh, leírni vétek.
Mert nincsenek oly égő, véres, lüktető szavak,
Amik ne tennék megaludt-feketévé.

A TOLVAJ

Ha rámköszönt majd a végső alkonyat,
Fogjátok le a szám s szemem kezetekkel.
Nem akarom, hogy földi részem
Még tán kifecsegje, mi addig egészen
Enyém vala: pár bús titkomat.

Enmágam szobra, — vak, rejtélyes szobor
Legyek majd azokban a pillanatokban.
Nem akarom, hogy bárki tudja:
Szemem sugarának vajh merre visz utja.
Hitem ha volt, most hova sodor.

Mint tolvaj, aki loptam az életem,
Úgy megyek el majd mindig csak kettőt lépve.
Egy-kettő... így. Aztán a porba
Halk-óvatosan lehajolva, guggolva,
Lábam nyomát elegyengetem.

A KÖHÖGŐ FIUCSKA

Nyakba huzott fej, kidagadt szem,
Váll, meg-megránduló.
Rekedt, reszelős, rikoltó hangok.
Majd bő patakban mind mélyebbről szakadó,
Búgva előtörő köhögés,
Hogy szemhéj kipiroslik, ajk belekékül,
Arc elfakul belé.
Köhögés:
Fiúcska köhögése s nem göthös öregé.
Köhögés, köhögés... pausa nélkül;
Mignem sűrű vonalakban leömlött zivatarnak
Most már csak pontozva hulldogáló cseppjeiként,
Pontozva hulldogáló esőcseppek közepett
Félig kiderült alkonyi égbolt
Föl-fölbukkanó sápadt csillagaiként,
Félig kiderült alkonyi égbolt
Pislogó, hunyorgató csillagai alatt
Valami mindjobban távolodó kert
Ide-ideszálló illatának
Egyre bágyadtabb hullámaiként —
Halaványul el a köhögés,
Halkul el a köhögés,
Hal el a köhögés...
S most: görnyedt hát, lehanyatlott fej,
Pihegő mell, remegő ajk,
Boldog pirosságtól elfutott arc,
Béke, édes, fenséges nyugalom
A szörnyű munka után.
Mint mikor hangok, szinek, vonalak,
Illatok-fonta ostor
Zuhogva üt végig, ver végig, csap végig a lelken
Tovább, tovább, mig csak a drága kín,
Továb, tovább, mig csak a drága kín,

A szent korbácsolás alatt
Ki nem sajtolódik belőle,
Át nem pereg rajta, ki nem ül rá
Épp az az illat, épp az a szín,
Épp az a hang, épp az a vonal,
S mindebből együtt épp az a dal,
Épp az a dal,
Az az angyali, ördögi dal,
Aminél szebb nincs, egy sincs költők versenyén,
Aminek most méltó babérját büszkén hordja a homlok,
Amitől most kimerülten elomlok,
S ami az enyém, egyedül az enyém.

TARTALOM

»Ofélia térdein« c. könyvből (1911.):

BACSÁNYI JÁNOS KÖLTEMÉNYEI

JUBILÁRIS KIADÁS

SAJTÓ ALÁ RENDEZTE
ÉS A BEVEZETŐ TANULMÁNYT IRTA:

VÁRY REZSŐ

AZ ATHENAEUM R. T. KIADASA

TARTALOM

BACSÁNYI JÁNOS

1763—1845.

Mikor a költő müveinek második kiadása Budán 1835-ben megjelent, Parragh, a jámbor göllei esperes, ezt irta sajátkezüleg az eladásra szánt példányokra:

Sokszor fogja a nap hazánkat kerülni,
Mig egy magyar anya Bacsányit fog szülni.

A vers gyarló, de mégis találóan fejezi ki annak a kornak a gondolkozását Bacsányiról, amikor már inkább csak csodálták, mint szerették. A költő ekkor elaggott ember, külföldön él keserü számüzetésben, a hazaszereteten kivül alig füzi más kötelék hazájához. Hiveinek száma megfogyatkozott. De az egykor ünnepelt költőt, akinek fényes talentuma és nagy tudása előtt Kazinczyn kivül minden kortársa meghajolt, most valami glóriás nimbusz vette körül. A hazáért, a szabadságért szenvedett rabsága, sirig tartó számüzetése — az irodalom legendás hősévé avatták őt és neve köztiszteletben állott még akkor is, amikor ellenségei és irigyei szinte vetélytársak nélkül uralkodtak a magyar Helikon bércein és tőle már alig volt mit tartaniok. Mig itthon néhányan,

ki tudja, miféle indulatból, csak tépdesték Bacsányi költői babérkoszorúját, sőt egyéni jellemében is meggyanusitották, azalatt a számüzöttet még külföldön is nagy becsülés környékezi. Ritka költői tehetségét, széleskörü müveltségét csodálják német és francia földön egyaránt. Ha az agg költő a linzi sétatéren megjelent, a város előkelői vették körül, hogy élvezzék szellemes társalgását. A nemesarcu, élénk tekintetü és aggkora ellenére is egyenestartásu magyar gentlemant még osztrák földön is tisztelik, szeretik.

Csak itthon akarták néhányan a babért homlokáról letépni.

De a nemzet megőrizte emlékét és a fent idézett versike, ha naiv formában is, de őszintén a szivekből fakadott. Bacsányi örökké élni fog nemcsak az irodalomtörténetben, hanem a nemzeti köztudatban, a közérzésben, a szivekben is. A szabadságnak, a jognak, a felvilágosodásnak volt ő a merész szószólója oly időkben, amikor a fejével játszott az, aki igazat irt. Petőfi előfutárjának lehet őt tekinteni, aki előre megérezte a népek forradalmának a szelét, mint az állatok a földrengést. Mindaketten az elnyomott népmilliók vágyainak a leggyökeresebb megszólaltatói. Bacsányi életében még nem érkezett el számunkra az idők telje. Ő a szabadság pirkadásának első pacsirtája volt csak, aki előre meglátta a virradást és köszöntötte dalaival — a nemzetnek 1848-ig kellett még várni, hogy fölhasadjon végre a szabadság hajnala, amelynek költője Petőfi volt.

Bacsányi örökké modern költő marad. Százötven évvel ezelőtt született és már akkor oly eszméket hirdetett, amelyeknek soha el nem lankadó energiája ma is lüktet a nemzeti életben, melyekért ma is küzd nemzete.

1763-ban május 9-én látta meg a napvilágot Tapolcán, Zalamegyének ezen a kiesfekvésü vidékén, melyet

Jókai Tempe-völgynek nevezett el. Nemes családból származott, de ő ezzel vajmi keveset törődött és nemességét nem is igazoltatta... »Valóságos szittya-vérü magyarok vagyunk. Nem lévén gyermekeim és az efféle elavult dolgokról keveset aggódván, nem igyekeztem eredetünkről bővebben tudakozódni...« E szavakkal tesz tanuságot demokratikus érzelmeiről abban a korban, amikor a nemesség nem megvetendő előjogokat biztositott, annak hiánya pedig a becsvágyó ember elé nagy akadályokat görditett.

A gimnáziumi osztályokat Keszthelyen kezdette, Sopronban, Veszprémben folytatta és Pesten végezte be. A pesti piaristáknál Horányi és Benyák voltak tanárai. Horányi nagyon dicséri az eszes és szorgalmas fiut, aki »inter excellentes quartus« volt. De azt is megjegyzi már, hogy önállóságra törekvő, önérzetes és »sui iuris« jellemü. Később Horányi a »Nova Memoria« cimü müvében szerfölött magasztaló hangon emlékezik meg a tehetséges ifju költőről és nyolc oldalon ismerteti munkáit. A filozófia befejezése után Bacsányi a pesti egyetemen jogot hallgat. Ekkor ismerkedik meg Kármán Józseffel és Ráday Gedeon gróffal. A szegénysége dacára is választékosan öltözködő szép és szellemes ifjut szivesen látják a fővárosi körökben is. Igy jut be Orczy Lőrinc báró házába nevelőül István fia mellé. Ez a szerencse döntő hatással van jövőjére. Orczy révén, ki maga is költő, egyszerre az irodalom és politika vezetőinek társaságában találja magát. Orczy nagyon megbecsüli az ambiciózus és tehetséges ifjut. Tanáccsal, könyvekkel és anyagiakkal is bőven segiti. Bacsányi a magyaron kivül szorgalmasan olvassa a német és francia irodalmat és rövid idő alatt oly széleskörü nyelvismeretre és irodalmi tájékozottságra tesz szert, hogy irói körökben bámulatot és tekintélyt viv ki magának.

Erre az időre esik első irodalmi kisérlete. »A magyaroknak vitézsége« cimü hosszabb hazafias költeménye, melyet ifju barátainak ajánl. A mű bevezető soraiban gyönyörü vallomást tesz a szegény származásu, de szellemi kincseinek tudatában büszke ifju költő lelkes magyarságáról és komoly törekvéseiről.

Tanitványa 1785-ben meghal és Bacsányi válni kénytelen a nemes báró házától, ahol őt már valóságos családtagnak tekintik. A csapás nagyon megrenditi az ifjut és első költeményét, amely a Hirmondó-ban jelent meg 1785-ben, elhalt tanitványa emlékének szenteli. Ettől fogva a maga lábán él, de pártfogói nem hagyják cserben és anyagi gondoktól menten végezheti el az egyetemet.

1787-ben Kassára nevezik ki a kamarához kancellistának és ebben a városban tölt négy esztendőt, mely idő alatt Bacsányi, Baróti Szabó Dávid és Kazinczy Ferenc hazánk irodalmi középpontjává teszik Kassát. Évnegyedes folyóiratot is inditanak Magyar Muzeum cimen, melynek Bacsányi a lelke, a vezére. Mivel Kazinczy nem birta a maga külön elveit Bacsányival szemben érvényesiteni és féltékenyen tapasztalta, hogy az irók és költők legtöbbje Bacsányit ismeri el fejének, duzzogva megvált a laptól és rivális lapot is alapitott az Orpheus-t, amely azonban még abban az évben megszünt. Bacsányinak Kazinczy agitációja ellenére is sikerült a legkiválóbb irókat maga köré gyüjtenie, ugy, hogy maga Kazinczy is kénytelen-kelletlen dolgozik a lapjába. A »Kassai Magyar Társaság« néven egyesült irói gárda tagjai: Bacsányi, Kazinczy és Baróti Szabó Dávid. De a lap munkatársai között találjuk irodalmunk többi jeleseit is csaknem kivétel nélkül. Ezek: Dayka Gábor, Szentjóbi Szabó László, Ráday Gedeon gróf, Verseghy Ferenc, Virág Benedek, Horváth Ádám, Teleky József gróf, Barcsay Ábrahám, Gvadányi József gróf.

Bacsányi költői munkásságának java kassai tartózkodása idejére esik. A folyóiratnak legtöbb cikkét maga irja, a munkatársainak is ő adja meg az eszmei irányitást. Ir forradalmi szellemü költeményeket, kritikákat, esztétikai tanulmányokat és müforditásokat. Ezenkivül folyton képezi magát.

De a társaság nemcsak irodalommal, hanem a haza egyébb dolgával is foglalkozik. Ekkor lép be a Martinovics-féle összeesküvés tagjai közé és lesz szabadkőmüvessé, mert az ottani páholy egyéb céljain kivül irodalmi törekvéseket is tüzött ki maga elé. Bacsányi ettőlfogva állandó üldöztetéseknek a mártirja. Az áldatlan irodalmi harcon kivül, melyben Kazinczyval áll, csapás-csapásra éri. Kassai tartózkodásának egyetlen boldog epizódja a szerelme. Ekkor ismerkedik meg Ilosvay Krisztinával, egy gazdag földbirtokos szép és müvelt leányával, aki maga is foglalkozik irodalommal. Rajongva szeretik egymást, de az igénytelen költő nem nyerheti el a gőgös nemes leányát. Szerelmüket örökre megőrzik a szivükben. »Ó kedves jó Jancsim, be jobb lett volna veled lenni a világ akármely távoleső vidékében... Barátnéd, aki a siron tul is szeret és tisztel.« Igy ir hozzá Krisztina, mikor már gróf Tholdy Ádám felesége.

Eközben összekülönbözik a hivatali főnökével is és hosszu huza-vona után az állását is elveszíti. Különösen forradalmi szellemü és a papok ellen irt költeményeit vették tőle zokon. Pedig Bacsányi nem volt forradalmár, csak az alkotmányos szabadság lelkes sürgetője. A papokat sem gyülölte, hiszen azok között volt a legtöbb barátja. A fent idézett versike szerzője is pap volt. Vallásos érzületének legfényesebb bizonyságai a bölcselmi költeményei. Csak az aulikus és maradi papságot ostorozta keményen és ebben vele érzett a liberális és hazafias magyar papság zöme. Inkriminált költeményei között ez a legmerészebb hangu:

„Nemzetek, országok! kik rút kelepcében
Nyögtök a rabságnak kínos kötelében
S gyászos koporsóba döntő vasigátok
Nyakatokról eddig le nem rázhattátok;
Ti is, kiknek vérét a Természet kéri,
Hiv jobbágyitoknak felszentelt hóhéri!
Jertek s hogy sorsotok előre nézzétek,
Vigyázó szemetek Párisra vessétek!“

»A látó« cimü költeménynek pedig különösen a következő sorai keltettek megdöbbenést:

„... A letapodtatott emberi nemzetnek
Csontjaiból épült trónusok reszketnek.
Rémülve szemlélik közelgető sorsok
A vérre sóvárgó koronás gyilkosok...“

Akik Bacsányit vádolták, azok vagy korlátoltságukban nem értették meg az ő magasztos céljait, vagy jól rejtegetett abszolutisztikus terveiket látták tőle veszedelemben. Pedig »... a fejedelmeknek is érdekükben áll, hogy népeik felvilágosultak legyenek, mert annál jobban lehet kormányozni őket...«, vallja a költő.

Hivatalától megfosztatván, a nagymüveltségü és szabadelvü gondolkozásáról ismert nyitrai főispán, Forgách Miklós gróf veszi maga mellé titkárul. Mikor im életének sora ismét kedvezőre fordul, akkor sujt le rá a legnehezebben a balsors keze. Fölfedezik a Martinovics-féle összeesküvést és az apát gyáván kiszolgáltatja Bacsányit. Vizsgálati fogságba vetik és ámbátor semmit sem tudnak rábizonyitani, mégis egy évi várfogsággal büntetik, mert költeményeiben és önérzetes feleleteiben a vádhatóság veszedelmes államfelforgató eszméket fedezett fel. 1794 augusztus havában Szentjóbi Szabó Lászlóval és Verseghy Ferenccel együtt Kufstein várába viszik Bacsányit. A gyilkos levegőjü dohos cellában, ott az ő közvetlen közelében, sorvad el lelkének fele, Szentjóbi, a

tehetséges ifju költő. Kebelbarátja halála után még sok és keserves hónapot töltött a zord tiroli várban. Reggelenként a reménytfakasztó napsugár lopódzott be hozzá, hogy vigasztalja kétségbeesésében és az ablakának vasrácsán ülő madár éneke volt egyetlen gyönyörüsége.

Te cifra kis madár!...
Fel-fel repülsz rostélyos ablakomra,
Bizvást előmbe szállsz
S ugy kandikálsz
Majd bévasalt szük rejtekembe,
Majd elfogyó sovány
Ábrázatomra
S vigasztalásidért
Hálát mosolygó bánatos szemembe...
Te szép, te kedves kis madár!
Édes enyhitője,
Egyetlenegy vigasztalója
Elbágyadott lelkem fájdalminak!
Mivel, mivel köszönjem én neked
Elmémet ébresztő gyöngy éneked?

Álmatlan éjszakáin a nyájas holdsugár suhan be hozzá, hogy boldog ábrándokba ringassa a bánatos költőt.

Jer már, jer egyszer csillagos ég dicső
Fénnyel mosolygó Asszonya! Jersze már
Fájdalmim érzékeny tanuja!
Verd el az éj szomoru homályát.
...Óhajtva várom megjelenésedet.
És ime! jönnek kellemetes szelid
Sugárid... Üdvözlégy kegyes Hold!
Könnyeim árja között elázva
Áldlak s köszöntlek. Csak te tudod nyögő
Szivem keservét; ah! egyedül te vagy
Még, aki most is szánakodva
Nézsz le reám s panaszimra hallgatsz...

Fogsága utolsó hónapjaiban uj társ érkezett a komor cellába. Maret, a bassanói herceg volt, aki Bona-

parte seregében harcolt és az osztrákok fogságába esett. Benső barátságot kötöttek a rabtársak, amely azonban Bacsányira később ujabb veszedelmeket hozott. Nemsokára kiszabadult börtönéből a költő és mivel hazája sorompóit elzárták előle, Bécsben telepedett meg, ahol nagy nyomorusággal küzködött. Csak a magyar testőr-irók, Báróczy, Barcsay, Kisfaludy Sándor társasága vidítja fel olykor szomoru napjait. Költői ábrándjairól lemondva vonult meg a császári fővárosban, hogy szerényen elrejtőzve élhesse le ifju, de már letört életének hátralévő napjait. Mindössze harminc éves ekkor és múzsája már is elnémult, mert a szabadságról szive szerint nem dalolhatott. Csoda-e, hogy nem vette többé kezébe a lantját, mikor szabadságra törekvő lelkét bilincsekbe verte a zsarnoki önkény? Viszontagságos életének ez volt a legnagyobb tragédiája. És mégis itt az idegenben kárpótolta őt a kegyetlen sors szenvedéseiért. Küzdelmes, de a legeszményibb és legboldogabb szerelem lett jutalma. Bécs város ünnepelt költőnője és dédelgetett szépsége, a tüneményes Sappho — Baumberg Gabriella — fedezte föl az ismeretlen magyar költőt és ajándékozta meg szerelmével. Hiába görditettek akadályokat frigyük elé, az előkelő udvarlóktól körülrajongott tündérszép Sappho mellőzve gazdag kérőit, a szegény magyar poétának nyujtotta kezét. Évekig tartó hüséges várakozás után végre sikerült állást nyernie az udvarnál, fogalmazónak nevezik ki és 1805-ben egybekel hőslelkü Gabriellájával. Házassága révén előkelő összeköttetésekre tesz szert, melyek egészen az udvarig nyúlnak; megbecsülik a müvészi és irói körökben. Szives barátságban él Haydn zeneköltővel, Blumauerrel, Alxingerrel, Müller János udvari történetiróval és Kininger festővel. Már-már földerül szomoru életének boldogabb napja; de ekkor uj csapás éri, mely sulyával holtáig ránehezedik az ártatlanul üldözött költőre.

1809-ben bevonultak Bécsbe a győzelmes Napoleon seregei. Ismeretes, hogy a diadalmas császár kiáltványt intézett a magyar nemzethez, hogy őket fegyverbe szólitsa a gyülölt osztrák hatalom ellen. A francia szöveget Márton József nyelvész forditotta le magyarra, de mivel a forditás nem elégitette ki a franciákat, jobbtollu magyar iró után tudakozódtak. Ekkor értesült Maret, Bacsányi egykori kufsteini rabtársa, most Napoleon államtitkárja arról, hogy barátja Bécsben tartózkodik. Azonnal fölkereste őt, hogy a forditás kijavitására fölkérje. Bármennyire is megörült a költő egykori fogolytársa viszontlátásán, a kényes feladat teljesitését elháritotta magától. Horánszky Lajos kétségbevonhatatlan adatok alapján bebizonyitotta már, hogy Bacsányi az osztrák kormány rendeletére cselekedett, amikor a Márton-féle forditást mégis átnézte és kijavitotta. Vae victis! a győzőnek módjában állott ezt a rendeletet kicsikarnia. És a költőnek mégis üldöztetést kellett szenvednie, sőt emlékére egészen a legujabb időkig sötét felhőként borult a gyanu árnyéka, hogy a hazaárulás tettében szándékosan részes volt. Most már világosan és tisztán áll hazafias jelleme az utókor előtt. De a gyanu örökös számüzetést hozott a költőpárra.

Mikor Napoleon hadai kivonultak Bécsből, Bacsányinak is menekülnie kellett, mert elkeseredett ellenségei, nejének kikosarazott kérői, most elérkezettnek látták az időt, hogy boszujukat rajta kitöltsék. Bacsányi távozása Bécsből csak megerősitette a gyanut és az a tény, hogy a költő a francia kormánytól kegydijat élvezett, szintén az ellenségeinek a malmára hajtotta a vizet. Hiába hangoztatta a költő Bécsben maradt nejéhez irott leveleiben az ártatlanságát, talán a nején kivül, aki most is törhetetlenül kitartott férje mellett, senki sem hitt már neki. Mikor a szövetséges hadak Napoleonra Waterloonál a végső csapást mérik, Bacsányi is elveszti a fran-

ciák védelmét és 1815-ben Párisban az osztrák kormány utasitására elfogják, haza hozzák és a morvaországi Spielbergben vizsgálati fogságba vetik. A vizsgálatot rosszakaratulag vezetik és szándékosan elnyujtják, mialatt a költő sokat betegeskedik. De Bacsányi nem csügged, bizik igaz ügyében. Végre nejének sikerült I. Ferenc császár szine elé jutnia és ott férje pörének sürgős elintézését kieszközölnie. Az ekközben felkutatott akták mind valószinübbé teszik a fogoly büntelenségét, pártfogóinak száma egyre szaporodik s mikor Metternich herceg is javára nyilatkozik, 1816-ban ujra előveszik ügyét. A végső tárgyalás a döntő bizonyitékok alapján fölmentésével végződik és ugyanazon év augusztusában megnyilik börtönének ajtaja, szabadságát visszanyeri. De korán örült a sokat szenvedett hitvespár, nemsokára jött a kormányrendelet, mely Bacsányit Linz-be internálta. Ott kell megtelepednie állami felügyelet alatt. Hiába derült ki ártatlansága, mégis féltek tőle magyarországi multja miatt. Ismerték szabadságért lelkesedő érzületét, költői műveinek szellemét és a gyáva kormány azért távol hazájától tisztességes őrizet alá helyezte. A császár évi kegydijat engedélyezett számára, a francia kormánytól élvezett kegydiját is visszanyerte, minélfogva anyagi gondtalanságban, de lelki rabságban élte le még hátralévő számos éveit. Neje hüségesen megosztotta vele a számüzetés keserves kenyerét. Ez volt egyetlen vigasztalása. Mikor neje meghalt, akkor már csak a linzi lakosság rokonszenve és arra vetődött honfitársainak a látogatásai okoztak neki némi örömet. Éles szemmel figyeli a távolból is hazája irodalmi és politikai életét, de nem sok öröme telik benne, azok csak még inkább elkeseritik aggkora napjait.

De még nem akart meghalni, mintha érezte volna, hogy jönnie kell utána valakinek, aki ismét fölveszi a

lantját, hogy nálánál még hangosabban zengje rajta a szabadság dalait. 1845-ben Petőfi már a szabadság ébresztő harsonáját fújja és Bacsányi azon év tavaszán, május 12-én, nyolcvankét éves korában meghalt. Utolsó fohásza is hazája felé száll.

Érzem s naponként látom azt,
Hogy életem végére jár;
Isten hozzád édes hazám,
Isten hozzád örökre már!

A linzi temetőben idegen nemzetbeli tisztelői és barátai emeltek neki emléket és azon németül ez a sokatmondó irás olvasható:

»Die Mitwelt mag neidisch oder undankbar, aber die Nachwelt wird gerecht sein.«

A sirfelirat igazat mondott. Bacsányit hamar elfeledték s ha megemlékeztek róla, irodalmi érdemeit lekicsinyelték, hazafias jellemét meggyanusitották. Főleg Kazinczy vétett sokat ellene, pedig Bacsányi nálánál tanultabb is, talentumosabb is volt. Az Akadémia ugyan 1843-ban megválasztotta őt levelező tagjának, de ez az elismerés későn jött. Toldy Ferencz, aki szintén kiméletlenül támadta őt — jóllehet sokat tartott felőle — 1847-ben emlékbeszédet mondott róla az akadémiában és 1865-ben ki is adta összegyüjtött munkáit, de hiányosan. Igy iparkodtak a már porladozó költőnek örökké élő géniuszát kiengesztelni. Hosszu időnek kellett eltelnie, mig a költő a méltó elégtételt megkapta. A költő helyét irodalmunk történetében Szinnyei Ferenc 1904-ben állitotta az őt megillető diszes magaslatra a róla irott alapos monográfiájában. Hazafias jellemének feddhetetlenségét pedig Horánszky Lajos mutatta ki 1907-ben, nagy lelkesedéssel és lelkiismeretességgel gyüjtvén össze a döntő és eddig nem ismert adatoknak vaskos kötetre menő anyagát.

Bacsányit abban a korban, amidőn a magyar irók és költők elegendő tájékozottság nélkül és inkább csak szimpátiák által indittatva különféle utakon törekedtek irodalmi céljaik megvalósitására, nagy tanultsága és természettől nyert talentuma a leghelyesebb utra vezette. A sokféle költői iskolák között ő és társai — Verseghy, Szentjóbi Szabó, Dayka stb., — egyikhez sem szegődtek, hanem öntudatos kritikával és helyes érzékkel mindegyikből kiválogatták a jót, amiért őket egyeztetőknek, válogatóknak nevezi az irodalomtörténet. A nyelvujitási harcban is okos és mérsékelt álláspontot foglaltak el a szertelen ujitókkal szemben. Kétségtelenül ők voltak koruk legtanultabb és legtehetségesebb költői, akik vezérökül Bacsányit ismerték el. Ennek az iránynak a legkiforrottabb és legmüvészibb egyénisége Csokonai. Bacsányi a szó valódi értelmében tudós költő és egyben nagy reformer, aki rendkivül fogékony a kor modern eszméi iránt. Széleskörü és mély tudását a legékesebben jellemzik esztétikai és tudományos cikkei. Ilyen például a műforditásról szóló. Alapos kritikai méltatásokat irt Ányosról, Faludiról, Bároczyról, Bessenyeiről; az első kettőnek a verseit is kiadta. Modern felfogását leghivebben jellemzik a »Vallásbeli türedelemről«, a »Szinházról«, — mely szerinte a nyelv és erkölcsöknek oskolája —, és az »Ujságirásról« közreadott tanulmányai. Igen érdekes, amit a sajtóról mond: ».... a legtöbbet használhat, de a legtöbbet árthat is; azért ne térjenek el az ujságirók az igazságtól. Mig sajtószabadság nem lesz, inkább hallgassanak oly dolgokról, melyekről bizonyos tekintetek miatt nem szabad irniok s valótlanságot ne hirleljenek«. A nyelvrontók ellen és a kritikai zürzavar megszüntetése végett sürgeti az Akadémia felállitását »A magyar tudósokhoz« cimü irodalmi röpiratában.

Eme sokoldalu munkásságán kivül állandóan buz-

ditja, oktatja és irányitja a vele összeköttetésben álló irókat, költőket. Kisfaludy Sándor előbb neki küldi el a »Himfy szerelmei«-t és csak azután adja ki az ő átjavitásában. Ossian forditásával is foglalkozott és kortársai közül ő közelitette meg leginkább a nagy költő szellemét. De a legbecsesebbek mégis költői alkotásai, ezek közül főleg hazafias, politikai és elégikus költeményei. Forradalmi versei, melyekben rendkivüli erővel és tömörséggel nyilatkoznak meg a francia forradalom eszméi; kufsteini elégiái, melyeket ma sem lehet benső meghatottság nélkül olvasni — és bölcselmi ódái, amelyek a végsőkig zaklatott költőnek a gondviselésbe vetett megnyugvását és bizodalmát fejezik ki: irodalmunk legszebb gyöngyei közé tartoznak. Csodáiatosképen szerelmi dalt egyet sem irt, legalább nem maradt ránk; mig neje, Baumberg Gabriella, versei jó részét neki szentelte. Bacsányi nyelve gyökeresen magyar, erővel teljes és kifejező. Némely költeményében oly hangot üt meg szabadságért rajongó lelke, minőt Petőfiig nem hallunk. Verselése bravuros, még a legnehezebb klasszikus formákkal is könnyen játszik.

Keveset irt, de ezek között örökbecsüeket.

A gyüjteménybe, melyet a Modern Könyvtár olvasóinak ebben a kötetben nyujtok, — azokat a költeményeit foglaltam, melyek költészetét a legerősebben jellemzik, egyszersmind a legértékesebbek. Nehány oly költeményét is fölvettem, amelyeket mindegyik kiadásából kihagytak — valószinüleg merész hangjuk miatt. Bizom abban, hogy Bacsányi egyéniségét — születésének százötvenedik évfordulója alkalmából — ebben a szemelvényes — jubiláris — kiadásban sikerül az olvasó lelki szemei előtt megelevenitenem.

1913. április hó végén Váry Rezső

A franciaországi változásokra.

1789.

Nemzetek, országok! kik rút kelepcében
Nyögtök a rabságnak kínos kötelében;
S gyászos koporsóba döntő vasigátok
Nyakatokról eddig le nem rázhattátok;
Ti is, kiknek vérét a Természet kéri,
Hív jobbágyitoknak felszentelt hóhéri,
Jertek! s hogy sorsotok előre nézzétek,
Vigyázó szemetek Párisra vessétek!

A látó.

1789.

Vidulj gyászos elme! megújul a világ
S előbb, mint e század végső pontjára hág.
Zengj hárfa! Hallgasson ma minden rája,
Valakinek kedves nemzete s hazája
S valaki a magyar változó ég alatt
Még a szabadságnak híve s ember maradt.
Ó ti! kiknek szivek örök búba merült,
Im, reménytek nem várt vig napja felderült;
Im, az igazságnak terjednek sugári,
Dőlnek a babona fertelmes oltári,
Melyek a setétség fene bálványának
Annyi századoktól vérrel áradának.
Ama dicső nemzet felkelt ím egészen,
Mely a két Világnak megváltója lészen
S melynek már láncoktól szabad vitéz karja
Mutatja, mit tehet egy nép, ha — akarja!
Az ember elnyomott örökös jussait
Délre hozván, porba veri bálványait;
S mig köz ellenségink poklokra süllyeszti,
Hozzánk im! ölelő karjait terjeszti:
»Álljon fel az Erkölcs imádandó széki!
Nemzetek, országok, hódoljatok néki!
Uralkodjék köztünk Ész, Érdem, Igazság,
Törvény s Egyenlőség s te áldott Szabadság.«

A föld kereksége megrendül e szóra
S látja, hogy érkezik a régen várt óra.
A letapodtatott emberi nemzetnek
Csontjaiból épült trónusok reszketnek.
Rémülve szemlélik közelgető sorsok
A vérre sóvárgó koronás gyilkosok;
Ők! kiknek még imént százezrek halála
Csak egy intésekben, egy szavokban álla;
S kiknek több nagy város tüzes leomlása
Oly vala, mint annyi hangyaboly romlása.
Vidulj gyászos elme! megújul a Világ
S előbb, mint e század végső pontjára hág.

Boszús tűnődés a vakító szenteskedőkre.

1789.

Nézd a régi homályra szokott sok gyáva miképen
Üldözi mindazokat, kikről a józan okosság
Élesztő tüze sugárit tündökleni látja!
Nézzed az Ostobaság véres zászlóihoz esküdt
Vakbuzgók mi dühös-törekedve rohannak előnkbe,
Szíveiket vad gyülölség mérgével itatván
A szeretet szolgái miként gerjesztgetik őket!
Mint fenekednek! mint hányják az ezernyi kelepcét
Újra, hogy a szabad észt szűkebb korlátba rekesztvén,
Népünket levetett alacsony jármokba szorítsák!
Még csak alig jöve fel valamely jeles elme hazánkban,
A közjót kereső bölcs polgár pályamezőben
Még csak alig láttatta magát; mikor íme legottan
Hitvallása felől vetekednek, otromba nevekkel
Illetik és mérges nyelvökkel földig alázván
E fene képmutatók diadalmaskodva lerontják!
Csalfa világ! gonosz álnokság! balsorsa hazámnak!
Ó! s hát hogy még éjjelit is szaggatva s az édes
Nyúgodalom puha karjairól munkára sietve
Életének fonalát váltig rövidíti, hazája
Mély álomba merült fiait serkentgeti s régi
Durva homályokat oszlatván új fényre deríti
S méltóbb állapotunk útját mutogatja — tehát ily
Fáradozásaiért ez legyen-e végre jutalma?...

Ti boldogságunk dühös ellenségi! sötétség
Szemtelenül csevegő vad terjesztői! mikor lesz
S lesz-e gonosz szándéktoknak valahára határja?
Ó te, világok szent Fejedelme! Te mindenek atyja
S gondviselő Birája! ki por testébe lehellvén
Lelked szikráját, szabadon formáltad az embert!
Meddig, meddig nézheted el, hogy dúlja hazánkat
E nevedet gonoszúl káromló cimbora? meddig
Késik még méltó haragodnak menyköve? Forditsd,
Ah, fordítsd le reánk szemeid végetlen Igazság
Már valahára s kevély ellenséginket alázd le!

Levél egy régi várból

a nemzeti nyelv és nemzetiség ügyében.

1790.

Népe jövendőjén mély gondolatokba merűlve
Itt búsong s aggódva magát itt gyötri barátod,
Amikoron te talán éltednek gyenge tavaszát
Víg palotákban s szép Daphnéd ártatlan ölében
Töltöd, gondjaidat feledékenységbe temetvén.
Ah! vígadj, s amíg kedves lehet életed, éljed.
Feltünik a bú, gond s szomorúság napja bizonnyal
Néked is; elmúlik pirosolló hajnalod álma.

Im, elmúltak az én örömim; nem kellenek immár
E bús szivnek alig ízlelt hívságai többé.
Úgy elenyészének, mint éj felhői tavaszkor,
Bánatos éltemnek fiatalb esztendei; s tisztább
Napjai, mint valamely siető patak, úgy lefolyának.
Ó embernek léte, rövid pályája, mi vagy te?
Most jöttünk, már újra megyünk; és ime! csak azt sem
Tudjuk: merre, hová térünk, vagy honnan eredtünk.

Rajta tehát, vígadj bátran; s amíg lehet, éljed
Bölcsen mérsékelt örömök közt mostan idődet.
Ámde jer egyszersmind s kezdj már szolgálni hazádnak;
Kezdj már most, amint korod engedi, néki segédűl
Lenni s hová hamarább enyhíteni régi keservén.
Fájdalmasb óráiban is, jobb sorsa reményét
Táplálván, s szemeit szives védőire vetvén,
Lássa, mi nagy s tehetős új bajnoka támada benned.
Gondold meg gyakran, nemes ifjú! mennyi javával
Álda meg a kegyes ég ezerek közt tégedet és mely
Gyorsan fáradozó szeretettel tartozol érte.

Jusson eszedbe, mi szép, mely drága gyümölcsöket igért
Ritka nagy elmédnek már első gyenge virágja.
Vedd szívedre te is népednek mostoha sorsát,
Hajdani nagy neve szép fényét s bús éjre hanyatló
És örök álommal rémítő mái homályát!
Nyelvünk elhagyatott ügyét! erkölcsi szokásink
S nemzeti létünknek kárát, mindennapi vesztét,
S végromlásra jutó maradékink árva mivoltát!

Múlnak az esztendők: változnak az emberi dolgok;
S változik ím! Európa szemünk láttára naponként.
Int az idő! később késő lesz minden igyekzet
S nagy széggyen, bánkódva hiú panaszokra fakadnunk
És az eget s könyörűletlen vak sorsot okozván,
Helyre nem állandó kárunkon akkor epednünk,
Amikor isten sem tud rajta segíteni többé!

Jersze, kövesd hív társaidat; jer szerzeni már most
Érdemeket! Csak ezek fogják nyújthatni továbbra
Éltünket, mikoron pályánk végéhez elérvén,
A természetnek lefizetjük mink is adónkat.
Jer! menjünk, mint emberek és polgárok, az erkölcs
Utján, szent kötelességünk betölteni. *Nincsen,*
Emberiség nélkül nincs érdem; s nincs haza nélkül
Emberiseg. Haza! szivemnek bálványa! tenéked
Szentelem én magamat; s minden lépésem ezentúl
A te javadra leszen mindég intézve! . . . Fogadd el
E fogadást, és nézz jó szándékára fiadnak!
Mely sok ezernyi nehéz akadállyal küzködik, aki
Néked akar szolgálni, tudom. Nem tészem azonban
Még le reményemet én; s nem utolsó, nem kicsiny érdem
Lesz, végső pontjára jutott szoros állapotunkban
Hiven erőlködvén legalább kétségbe nem esni!
Megfordúl, hiszem azt, mert él a nemzetek atyja,

Él még a magyarok kegyes istene! s látja, miképen
Sínlődünk! megfordúl még valahára szerencsénk
S bár ha keménykedik is, nem lesz ily mostoha mindég;
Csak bízzunk s bajaink tűréssel győzve magunkat
Boldog atyáinkhoz méltóknak lenni mutassuk.
Ennyi homályok után tisztább, új napra derűl még
A magyar ég s fiaink meglátják hajdani fényét.
Sőt, ha serény és állhatatos hívséggel igyekszünk
S szent ügyünk mellett bátran bajt állva tovább is
Emberkedni tudunk, nem hajtván semmi veszélyre,
Meglátjuk valahára talán bámúlva magunk is
Új életre kelő honunk víg hajnalodását.

Higyjük: előbb vagy utóbb diadalmaskodni fog a köz
Értelem és akarat; diadalmaskodni fog egykor
A nagy Egész hasznát kereső törvényes igazság,
Melyet minden nyelv, minden sziv, minden erő véd
S melyet az ész, mint bölcs kalauz, vigyázva vezérel.

A mester és a tanitvány.

Fő díjra vágysz: a cél magas;
Szűk és kemény az út.
Érzed, tudod, mi jó? mi rossz?
Érzed, mi szép? mi rút?

Adott az ég oly oktatót,
Oly hű s kegyes vezért,
Amilyen nélkül senki még
Tárgyához el nem ért?

Érezd, ifjú! s tanuld ma már,
A Múzsa megtanít!
Embert s művészt naggyá mi tesz,
Mi halhatatlanít.

Nem hallgatván az oskolák
Hiú tetszéseit,
Kövesd az ész s tapasztalás
Örök törvényeit;

Kövesd saját indulatid
Szentebb hevületét
S elméd önként fellengező
Szabad repületét!

Emelkedjél fel szárnyain
Az ég hajlékihoz
S a hit, remény és képzelet
Végső határihoz.

Keresd, imádd az alkotót
  Hatalma székiben;
Szemléld, csudáld munkáiban
  S munkái rendiben!

Vizsgáld az élet s társaság
  Ezernyi titkait;
Tanuld nemed, néped s hazád
  Viszontagságait.

Járd öszve századink sorát,
  A régi s új időt
S tiszteld, magasztald mindenütt
  A jót, nagyot, dicsőt!

Buzgón óhajtván nemzeted
  Díszét, igaz javát,
Halljad Mohácsnál nyúgovó
  Ősink intő szavát.

Állj meg kipusztúlt váraink
  Bús omladékain:
Ültess borostyánt bajnokink
  Gyöp-lepte halmain;

Hogy, akik édes honukért
  Ott sírba dőltenek,
Örökre minden hű magyar
  Szívében éljenek!

Ébreszd, tanítsd az elfajúlt,
  A gyáva, büszke, rest
S más érdemével kérkedő
  Sok nemtelen nemest;

Ki, nem tekintvén, hol s mikor
És mely időben él,
Dőzsölve tölti napjait
S barom gyanánt henyél.

Ha víg öröm, ha szebb remény
Gerjeszti kedvedet;
Ha bú, ha gond és fájdalom
Epeszti lelkedet:

Fogd lantodat; verd! s egyesítsd
Igéddel hangjait,
S öntsd új dalokba felhevűlt
Érzésid árjait.

Zengj, énekelj, mint a madár,
Mely hegyre-völgyre száll
S csak szíve titkos ösztönét
Követve hangicsál.

Hazafiúi aggódás.

Levél Szentjóbi Szabó Lászlóhoz.

Ó te, kinek jeles elméjét örvendve csudáltam,
Még mikoron csak távulról hallom vala Múzsád
Szívreható dalait; te! kiben végtére veszélyes
Pályafutásom alatt elszánt hű társra s barátság
Tisztiben a legjobb, legigazb emberre találtam:
Mint vagy, drága Lacim? sőt inkább élsz-e? s ha még élsz,
Hol vagy most? Száz gond és baj terhének alatta
Ime! barátodnak bús szíve sóhajtoz utánad.
Hasztalanúl várván leveled s óhajtva reménylett
Kellemes énekidet, máran magam útnak eresztem
Verseimet; bár azt se tudom, mely tájra bocsássam.
Nemde, miolta Mohács szomorú környékire mentél,
Hallgatsz s elnémúlt veled együtt nemzeti Múzsád?
Élsz-e tehát s hol vagy? melyik megye puszta vidékin
Bújdosol? és mikor érsz lakozásod előbbi helyére?
Ott vagy-e még amaz árva mezőn, hol hajdani fényünk
Oly bús éjbe merüle? hol a vad visszavonásnak
Lelke dicsősségünk örökös fátyolba borítá?
Ott, amaz árva mezőn! hol minden fűnek alatta
Egy-egy régi magyarra találsz!.., Könyvekben elázva
Jársz, tudom, ott; s népünk vesztét panaszolva kesergvén,
A Duna szőke vizébe szakad fájdalmaid árja.

Hajh, iszonyú térség! gyászos temetője hazámnak!
Jártam hantjaidon; láttam sírhalmaik' én is
Ősinknek, kik hajdan az ellenségre kikelvén
Honunkért s ott halva vitéz vérekkel adózván,
Intenek íme! s világ füle hallatára kiáltják:
»Nézz e térre; s tanulj már egyességre, magyar nép!«
Ámde mit emlegetem balsorsunk durva csapásit?
S még ma sem enyhülő sebeink mit szaggatom újra?
Gyász jelhangja, Mohács szomorú neve! rettenetes név!
Ah! ne gyötörjed az én füleim; lágyítsad azoknak
Mostoha szíveiket, kik honunk semmi keservén
Nem könyörülhetvén, bajait mindenha tetézik
S régi tulajdonaink, erkölcsink, ősi szokásink,
Nyelvünk, törvényink bizonyos vesztének örülnek!
És te, barátom! eredj, vedd tolladat: írd le, mit érez
Ott epedő szíved! s egyszersmind írd le, mi volt rég
E nemzet, míg a haza közhasznára tekintvén
Bölcs fejedelmeinek vígan hódolva virágzott;
Viszálkodva mivé lett ott elvégre, tulajdon
Vétke miatt! s mi lehetne talán még egykor, ezernyi
Kárunkra okosodva, ha már egyezni tanulnánk,
És az irígy szeretetlenség otromba dagályát,
Annyi veszély fertelmes okát! útálva kerülvén,
A nagy egésznek igaz díszét mindnyájan akarnók,
S hajdani szép hírünk új érdemek által emelnők! —
Vagy ha talán már visszajövél Budavára királyi
Fénnyel tündöklő híres palotáiba s ottan
Töltöd ezen vígságos időt, ó drága hazámnak
Érzékeny fia, kellemes éneklője! figyelmezz
Egy kisség szavaimra; felelj kérdésire meghitt
Társadnak, kit bú, bánat s mély gondok epesztnek.
Terhes fellegeket látok fenyegetve borongni
Ujra s leszállani kész komor éjt terjedni világunk
Nyugoti részének felzendült messze határin.

Hasztalanúl csalogatta reményünk csillaga, tündér
Boldogság képével, alélt szívünket; örökre
Eltünik ah! s nem fog soha felvirradni talán már.
Mit véljünk? e kétes idők veszedelmit előre
Látva, mi jót várjunk? Budavára királyi lakósi
Mit várnak, mire készűlnek?...
Állnak-e még főbb oszlopaink? ó állnak-e bölcsebb
Szándékú jeles embereink? Ott vagynak-e népünk
Megbizotti, kiket már harmadik éve kirendelt?
Mint igyekeznek azon felséges arányra? miképpen
Egyeznek? s mely istenség bölcs karja vezérli
Tántorgó lépéseiket? Készül-e hazánknak
Temploma, vagy legalább új talpköve meg van-e vetve?
Hajh, nem lészen-e még Babylonnak tornya belőle?
Jaj! félek, félek, nehogy építőivel együtt
Ránk dőlvén, bennünket örök mélységbe temessen
Végre s irégyinket méltó kacagásra fakassza!
Vigasztalj ó kedvesem! És ti, nemzeti létünk
Szent ügyét viselő több más hű társaim, akik
Mostan az országnak kebelében széljel oszolva
Népetek óhajtott díszére, javára serényen
Munkálkodtok s bár egymástól messze szakadva
A szeretet kötelén velem egy fő célra siettek;
Jertek, társatokat vígasztaljátok! epesztő
Gondjait enyhítvén, s táplálván szíve reményét.
És te, Fejérvárnak most kelt új fénye! királyink
Sírjai közt lakozó hív énekes! ah, teneked sem
Hallom zengedező hárfád! vess néma keserved
Árjának, vess gátot! szüntesd mennyei lantod
Édes hangzatival társadnak bánatit; oszlasd
Bizodalom sugáraival bús lelke homályát!
S hát ti mint vagytok, ti más budapesti barátink?
Mit mível a bölcs Koppi? mikép nevekednek alatta
A haza jobb csemetéi? mikép gerjednek erőre

Bajnokaink unokái, midőn a régi világnak
Nagy példáit festi? Hová lett Verseghy s mint van?
Nyert-e vagy elvesztette perét?....
Hol van néhai szerzete más nagy disze s hanyatló
Szép nyelvünk egyik jelesebb hű gyámola; hol van
Kreskai? s miért hallgat? Mind elnémultak-e vajjon
A tehetősb elmék? mind elnémúlnak-e végre?
S nemzeti fő kincsünk, nagyatyáink nyelve, hová lesz?
És ki fog ügyében, megszánva, segíteni rajta?...
Ó írj, írj már, s adj választ mind erre barátom!
S fel fog-e még valahára napunk virradni, tudósíts.

Abaúj vármegye örömünnepén.

Kassán, szent György hava 16. napján 1790.

Mely örömtől zengnek Kassának hajléki?
Mitől vidúlnak így Hernád bús vidéki?
Tán boldogságunknak érkezett postája
S felkelend még egyszer Árpád unokája? —
Ugy van! — Csalatkozott atyánk s fejedelmünk
Halállal pótolta számtalan sérelmünk!
Visszatér hazánknak dicső koronája,
Visszatér szent István királyi pálcája.
Nyelv, törvény, szabadság teljes erejével,
Mind megtér ispányunk fényes tisztségével;
Ki is ím! megörült nemzete szavára
Ma ül fel újolag régi kormányára.

Isten hozott, napunk rég óhajtott fénye,
Orczy! dölő hazánk egyik főbb reménye!
Bús megyénk egekből szállott ajándéka,
Üdvöz légy, nagy atyád méltó maradéka!*
Itt vagy hát! s tekéntvén az ég nyomorgásunk,
Engedi, hogy köztünk újólag meglássunk?
Felhatott hozzája gyászos kiáltásunk
S nem tartand örökre tőled megválásunk!
Ó mely öldöklő gond s búba merítetted
Szivünket, miolta végbucsúdat neked!
Miolta a kormányt kötelességedből
Engedned kelletvén letetted kezedből,
Nem lehetett többé velünk tanácskoznod
S mint atya szerető néped oltalmaznod!

* Báró Orczy László; amaz örök emlékezetű báró Orczy Lőrincznek, a költőnek s kitűnő hazafinak, második fia.

Elszakasztotta Bécs egybeforrt szivünket,
Hogy tetszése szerént hányhasson bennünket;
Mert látta, hogy lévén elszánt egyességgel,
Inkább koporsóba szállunk dicsőséggel,
Mintsem hogy adózó pórságnak módjára
Éltünkért fizessünk világ csudájára!...
Csak távolról kellett nézned, mint szenvedtünk,
A mérges habokkal miképpen küzködtünk;
Mert bármit tesz vala atyai készséged,
Nem használt s ártalmat szült volna hívséged!
Mint a hajós, kinek megrakott gályáját
Rút fergeteg éri s tépi vitorláját;
S a riadó menykő tüzes fellegéből
Lecsapván, a kormányt kiüti kezéből;
S már ez elnyelendő haboknak közötte
Csak egy deszkaszálon függ kínos élete:
Messziről szemléli, hogy dőlöng magában
S verdődik hajója halálnak torkában;
Hiába nyújtja ki reszkető kezeit,
Nem szabadíthatja kincsét s kedveseit!

Hasztalan reményltünk urunk s koronánkban;
Idegenek voltunk tulajdon hazánkban!
Az öröm, kedv s népünk szokott nyájassága
Eltünt! mert kötve volt a szív szabadsága.
Nem bizott az atya saját magzatjában;
Barát ellenségét vélte barátjában;
Titokban sírt a jó hazafi s hallgatott;
Mert ha szólt, pártosnak s bolondnak tartatott:
Ősi szabadsága emlékezetére
Reszketett s nevét sem vehette nyelvére!
Telkén az idegen mérőlánccal jára,
Már adót készitvén szabad birtokára;

S amely ugart atyja vérével öntözött,
Azon a jövevény kévéket kötözött;
S hogy bosszúságának mértéke se lenne,
Jóltevőjét kellett szemlélnie benne!
Ily szörnyűségeknek elviselésére
Türést az egektől csak nyögéssel kére:
Mert habár rabságot rendeltek is rólunk,
Igaz ügyünk mellett nem lehetett szólnunk!

Ámde! mit számlálom kitürt inséginket?
Minek szaggatom fel újra sebeinket?...
S neked is, kit végre megszánt a kegyes ég,
Egybe sereglett fő s közrendü nemesség!
Minek tartóztatom örömkönnyeidet,
Melyekben lábbagni látom szemeidet?

Örülj! s imádd az úr atyai végzésit,
Ki ilykép váltja fel népe szenvedésit!
Vigadj! és csókoljad jóltevő vesszejét,
Mely így kisértette szivednek erejét!...
»Él még, mondád, él a magyarok istene!
Ha ő nem akarja, ki tehet ellene?«...
S íme! benne vetett erős bizodalmad
Feltalálta híven keresett oltalmad.
Jő, kivel virágzó szerencsédet éred,
Jő már, rég óhajtott nagylelkü vezéred!
S hogy feljuttathasson boldogság pontjára,
Ma veszi fel ismét terhedet vállára!...
Igy ment rég Camillus Róma védelmére;
Igy a nagy Hunyadi Erdélynek szélére:
Ki ottan hazája hív őrzőangyala,
Itthon nemzetének édesatyja vala!

De mely titkos érzés terheli szívemet?
Mely komor gondolat zavarja kedvemet?

Múzsám! ki elmémet az idők titkába
Felvivéd jövendőnk sürű homályába,
Még sem szűnhet-e meg hazámnak insége?
Sohasem lesz-e hát panaszinknak vége?...

»Magyar nép! Feljött már napod valahára
S mutatja, mint ülhess szerencséd jobbjára;
De vigyázz; s az égnek atyai szándékát
Imádván, használjad nyújtott ajándékát.
Még nem vagy a parton. Felhevült szivedet
Mérsékeld egy kisség érzékenységedet;
Nehogy örömödnek gátszaggató árja
Az óhajtott révből hajódat kizárja
S megint a veszélyes tengernek mélyére
Repitvén, bocsássa szelek tetszésére...
Szemfüles vigyázás kövesse hivséged,
Hogy el ne ragadjon régi hevességed!«

Ó magyar! ki sorsod ilyen változásán
Most méltán örvendesz, jobbra fordulásán,
Ird fel e nagy napot jegyzőtábláidra,
Hogy lejutván híre késő fiaidra,
Boldogabb éltelmek ezen kezdetéről,
Emlékezzenek meg Orczy nagy nevéről;
Ki, hogy áldást hozzon hazafi társára,
Örömmel áldozza mindenét számára!
Eredj hát! s igérd meg igaz hivségedet,
Igérd vezérednek kész tehetségedet!
Kövesd! s figyelmezvén okos tanácsára,
Úgy siess megindúlt hazád oltalmára,
Hogy most: vagy szabadság lesz munkádnak ára,
Vagy jobbágyodnak jutsz magad is sorsára.

Biztatás.

A hazáért élni, szenvedni, s jót tenni,
Ügye mellett önként s bátran bajra menni,
Kárt, veszélyt, rabságot érte fel sem venni,
S minden áldozatra mindenha kész lenni —

Barátom! oly dolgok, melyek az embernek
Dicsőség mezején oszlopot emelnek
S melyekért, bár, míg élsz, sokan nem kedvelnek,
A jók sírodban is áldanak, tisztelnek.

Készület.

— Midőn gonosz és hatalmas ellenségeim
halálomra törekedének. —

Ez tehát érdemim ára,
Igy fizetnek nékem is!
Gonosztevőknek sorsára
Juttatnának engem is!
Lelkem! vedd ezt gondolóra;
Nehogy ütvén majd az óra,
Készületlenek legyünk.

Üdvözlégy ó örök álom!
Földi Jók! maradjatok.
Nem irigylem, nem sajnálom,
Amivel biztattatok.
Ti, kik erkölcsim tudjátok
S holtom irtózva halljátok,
Kedvesim! ne sírjatok.

Alkotómnak rendelése
Igy engedte végemet,
Legyen áldott a tetszése!
Végye vissza éltemet!
Bár megcsalt álmodozásom
S rövid volt pályafutásom,
Térdet hajtva engedek.

Jer szabadság szent szerelme,
Bátorítsad lelkemet,
Ellenségid dühödelme
Érted ontja véremet.
Hogy hazám hű fia voltam,
Hogy balsorsát panaszoltam,
Ime, vétkem ez vala.

Te, kiért most könnyeimnek
Folyva-foly le zápora,
Ó...! hült tetemimnek,
Hogy ha nyugszik majd pora:
Ne higyj a rágalmazásnak!
— Becstelen sírt azzal ásnak —
Tudjad: áldozat vagyok!

Egy nevendék bükkfához.

Élj, nődögelj és nyúlj fel az ég felé
S terjesszed ernyős ágaidat, te szép,
Te társaid díszére termett
Kellemetes fiatal Fa! melyet

E zöld berek főbb szálai közt maga
Választa Fánnim, hogy lekötött hitünk
Tanúja lennél: sziveinknek
Titka reád vagyon ime bízva!

Tartsd fenn sokáig párasodott nevünk
Első betűit; melyeket a Kegyes
Hűsége bővebb zálogáúl,
Metsze hajadra saját kezével.

Hallottad édes hangozatú szavát,
Megbájoló szép új fogadásait
S szent esküvését; láttad a hív
S állhatatos Szeretők jutalmát.

Élj s nődögelj, ó drága szelid Fa! légy
Boldog szerelmünk néma tanúja; s hagyd
Új életem víg kezdetének
E jeleit nevekedni véled!

Serkentő ének.

Szedjük életünk virágit,
Most, mikor még illatoznak,
S a tavasz vidám szellői
Lengedezve játszadoznak.

Kert az élet: de rózsáit
Óva kell s vigyázva szednünk
S a tövistől, hogy kezünket
Meg ne szúrja, őrizkednünk!

Szedjük óva s őrizkedve,
Szedjük hát, míg illatoznak;
Míg a víg tavasz szellői
Fürteinkben játszadoznak!

Igy lehet bajunk felejtve,
Bánatinkban csendesednünk
S balszerencsénk ellenére
Jobb reményre élemednünk.

Igy lehet, bajunk felejtve,
Még örömben részesednünk
S kertünk édes illatjától
Néha szinte részegednünk.

Szedjük életünk virágit,
Szedjük hát, míg illatoznak;
Míg a víg tavasz szellői
Fürteinkben játszadoznak!

Esdeklő panasz.

1790.

Ne félj, ne félj, kedves lélek!
  Ne távozzál előlem.
Mondtam, hogy már nem remélek...
  Miért tartasz hát tőlem?

Mit kesergetsz haszontalan,
  Mit únszolod könnyeim?
Tudom úgy is, boldogtalan,
  Hogy nem lehetsz az enyim!

Látom, mint küzködik szíved,
  Mint ég titkos tüzében,
Szemlélvén, mint eped híved,
  S mint vész kínos hevében!

Látom, nedvesűlt szemednek
  Mint hullnak le gyöngyei,
Tudván, érted mint gerjednek
  Lelkemnek gyötrelmei!

Ó! ha bánatimnak árja
  Meghatotta szívedet
S még egészlen ki nem zárja
  Elméd régi hívedet:

Ó! ne siess, drága Lélek,
  Ne siess úgy előlem!
Tiéd vagyok én, míg élek...
  Ne tartózkodjál tőlem!

Tünődés.

Kufstein, 1795.

Jer már, jer egyszer, csillagos ég dicső
Fénnyel mosolygó Asszonya! Jersze már
Fájdalmim érzékeny tanúja!
Verd el az éj szomorú homályát.

Távúl hazámtól; messze vidék sovány
Határit őrző vad havasok között;
S felhőkig érő durva fogház
Rejtekiből az egekre nézvén

Óhajtva várom megjelenésedet.
És ime! jőnek kellemetes szelíd
Sugárid... Üdvöz légy kegyes Hold!
Könnyeim árja között elázva

Áldlak s köszöntlek. Csak te tudod nyögő
Szívem keservét; ah! egyedül te vagy
Még, aki most is szánakodva
Nézsz le reám s panaszimra hallgatsz.

Im, elhaladván útja felét az Éj,
Némulva fekszik s szendereg a Világ.
Im, nyugszik a Természet is már
S nyugoszik övele minden állat.

Szárnyára kelvén széljel uralkodik
A csendes Álom: fekve pihenteti
Földünknek elfáradt lakosit,
Hogy kifogyott erejek megadja.

Ah! elkerül és messze hagy engemet...
Sajnálja tőlem balzsama cseppjeit.
Csak boldogokhoz mégyen; és azt
Nézi, hová siet a Szerencse.

Elcsendesedtek társaim is setét
Szurdékaikban: nem merik átkozott
Órában épült zárhelyünknek
Felfakadó panaszos nyögéssel

Mély hallgatását félbe szakasztani.
Elcsendesedtek, — mint amaz óriás
Kőszikla barlangjában a bölcs
S bátor Ulyss követői hajdan.

Kik vagytok ah! s mely mostoha Sors kemény
Tetszése kéntet titeket itt velem
Szenvedni? Mely Isten haragja,
Mely vak eset hoza minket öszve?

Búsongva szállong ablakaink körül
A bújdosó Szél; s terjedező hajam
Fürtét az arcámon lefüggő
Könybe keverve tovább koválygog.

Igy csak te vagy még, csak te vagy, akinek
Mondhassa vérző szive gyötrelmeit
E Szenvedő, kit sorsa kinos
Terhe alatt elepedve szemlélsz.

Mit látok? Itt hagysz újra te is? Kegyes
Vigasztalóm! itt hagysz-e te is megint?...
    Kell menned ah! s nem tarthatod meg
    Gyors kerekét siető kocsidnak.

Folytasd, szelid Hold, pályafutásodat;
Enyhítsd nememnek bánatos éjjelét.
    Tűrj, halhatatlan Lélek! Eljő
    Néked is a kiszabott idő; tűrj,

Mig földi pályád végihez érkezel.
Vesd félre már bús gondjaidat s remélj.
    Ismér az Ég!... Megszán s kiszólít
    E hazug és csapodár Világból.

A rab és a madár.

Kufstein, 1795.

Te cifra kis madár!
Miért hagyád el már
Elmét kecsegtető
S a búban elmerült
Gyötrelmes árva szívet
Veszélyes aggódásiból
Édesdeden serkentgető
Érzékeny éneked?
Vagyis mivel köszönjem én neked,
Hogy bús magánosságomban meglátogatsz?
S hogy, amit embertől szivem hiába vár,
Vigasztalást és kedvet adsz?
Ékes szavú, szép tollú, drága kis madár!
Mivel köszönjem én meg ezt neked?

Fel-felrepűlsz rostélyos ablakomra:
Bizvást előmbe állsz
S úgy kandikálsz
Majd bévasalt szűk rejtekembe,
Majd elfogyó sovány
Ábrázatomra
S vigasztalásidért
Hálát mosolygó bánatos szemembe.

De nemsokára
Tőlem megint elválsz!
S a búnak e felhőkig ért
Boldogtalan lakóhelyéről
Szárnyadra kelvén újólag leszállsz

A vár fokára,
Vagy még tovább ama
Sebes folyónak zúgó partjain
Büszkén emelkedő bokros halomra;
S onnan, szokott örvendezésed
Kellős, verőfényes hegyéről,
Onnan tekintgetsz fel homályos ablakomra.

Ott hangzik újra kedves éneked
A fenyvesek tollas polgárinak
Bút, gondot elfelejtető
S a városokban fonnyadó kevély halandók
Szemetcsaló tündér hívságinál
Százszorta méltóbb, boldogabb s szebb életéről!
Ott hangzik édes éneked
A halmok, erdők, völgyek s tér mezők
Szárnyas lakosinak
Önként jövő, szünetlen változó,
Mindenkor új, mindenha víg
S mindég örömmel teljes ünnepéről!
Ott hangzik, ott zeng éneked
Az e kerek föld birtokánál,
A széles e Világ
Minden javánál
Kivánatosb, áldott Szabadság
Meg nem becsülhető érdeméről!

Boldog kis állat! ártatlan, szabad lakosa
Ezen magas hegyek homályinak!
Víg hirdetője,
Szíves magasztalója
Nagy Alkotód jóságinak!
Te szép, te kedves kis madár!

Édes enyhítője,
Egyetlenegy vígasztalója
Elbágyadott lelkem fájdalminak!
Mivel, mivel köszönjem én neked
Elmémet ébresztő gyöngy éneked?

De ime! már meg itt hagyott. . .
Meg visszatére
Az esti szellők gyenge szárnyain
Előbbi mulatóhelyére,
Túl a folyónak partjain
Ama bokros halomra; — s ott,
A nyári disziből kivetkező,
Kis fának özvegy ágain,
Ott áldja, ott
Köszönti
A nyúgalomra költöző
Aranyhajú szelíd Napot;
Ott önti
Gyönyörködésre kisztő mennyei
Kis torka fodros énekit
S hangokra olvadott szebb érzeményei
Messzére hajtanak minden bút, bánatot.
Tornyunkra felható édes lehelletit
Enyhülve szíjják bé sokat tűrt szíveink
S dobogva hajlanak le víg dombjának a völgy
Árnyékos ébliből
Felénk kovályogó lágy szellőihez;
És felfohászkodván
Megilletődött lelkeink
A Szenvedők el nem feledkező
Irgalmas Atyja székihez,
Keblünkbe hullanak le könyveink!...

Elhallgatott: s majd ágról-ágra száll,
Majd újra nagy büszkén megáll:
És mintha tudná,
Hogy sziveink érzésivel
Kényére játszik
S hogy édesen mulattató
Szép énekéért
Méltán magasztaltathatik,
Fülelve néz mindenfelé s kérdezni látszik:
Ha tetszik-e?
S kitől miként hallgattatik?

De néma csendesség uralkodik
Már mindenütt; s hallgat, figyelmez a vidék
Körül-belől.
Csak a feleslő visszahang fondorkodik,
Csak ő cseveg s ingerli még
A messze kősziklák felől.
Bámulva bámul és álmélkodik
E táj kis Orpheusa szép szaván,
Még a folyó is, csendesebben
Hajtván bolyongó habjait
A vár alatt
S nem oly igen sietve,
Nem oly zajongva dúlván partjait
S a kőfalat.

Zengj még tovább! zengj, ó kegyes
Kis énekes!
Enyhítsed árva szivemet,
Enyhítsed ah! s felejtesd el velem
Határt nem érhető keservemet.

És ime zeng!... De mely szokatlan,
Mely új erővel hangzik ezüst szava?
Mint éled ah! s mely ellenállhatatlan
Vígságnak indul minden a partok körűl!
Miként örűl,
Miként sűvít az ő
Hatalmas enekének
Hegy, völgy, mező!
Mely víg örömre gerjedének
S miként felelgetnek mindenfelől neki
A szirtos oldalú hegyek
Látatlanúl enyelgő gyermeki!

Téged Szabadság! tégedet énekel.
Nincs szived Ember! hogyha nem érdekel;
Ha fel nem indíthatnak édes
Hangjai zengedező szavának —
Megbájoló kedves szavának,
Mely által új
Életet ád az egész tanyának!
Áldás reád,
Ó édes
Kis énekes!
Áldás reád!!
Ne ártsanak néked soha
E vad vidéknek éhes ölyvei!
Ah! el ne érjenek téged soha
Kegyetlen üldöződ vérengző körmei!

Gyötrődés.

Kufstein, 1795.

Ki nyög? melyik boldogtalan
  Kiált megint e bú helyén?
Ki háborit fel úntalan
  Magánosságom éjjelén?

Hallom, hallom keservedet,
  Te vagy, lelkemnek egy fele! *
Érzem minden gyötrelmedet,
  Érzem; s szívem reped bele!

De ah! hozzád nem juthatok,
  Hiába nyújtom karjaim.
Ah! senkit meg nem hajthatok,
  Nem hallja senki jajjaim!

Felelnek im! a kőfalak
  S kérésimet kettőztetik:
Őrzőimtől, hogy lássalak,
  Fájdalmim meg nem nyerhetik.

A kőfal szánja sorsodat
  S kérésid azt megilletik:
Őrzőidtől barátodat
  Hogy láthasd; meg nem nyerhetik...

Nagy Ég! tekintsd nehéz baját,
  Küldj néki éltető reményt!
Avvagy te nyisd meg ajtaját
  S bocsásd el, ó Halál, szegényt!

* Szentjóbi Szabó László.

Egy szerencsétlen ifjú* sírjánál.

1795.

Őnéki megnyitotta már
  Révét a jóltevő Halál:
A mi hajónk habok közt jár
  S nem tudjuk, partot hol talál.

Ti Szűzek! s ti is, ó Tiról
  Ifjú polgári! jöjjetek
S az Emberiség barátiról
  Barátom sírján zengjetek!...

* Szentjóbi Szabó László, ki Kufsteinban 1795. okt. 10. meghalt.

Lina* panasza.

1795.

Szakaszd ki vérző szívemet
  Már egyszer, irgalmatlan Ég!
Hogy átokká tedd éltemet,
  Ez volt, csak ez volt hátra még.

Válaszd el már bús lelkemet,
  Kegyetlen néma fájdalom!
Temesd hozzája testemet,
  Zárjon kettőnket egy halom!

* Szentjóbi kedvese.

A bujdosók.

Maradjatok, világi jók!
  Nem kell jutalmatok.
Szolgáljon más! E Bújdosók
  Feladnak rajtatok.

Mutasd, gonosz Szerencse, már
  Hatalmad ostorát;
Öntsd ártatlan fejekre bár
  Csapásid záporát;

Ne szánjad érző szíveket,
  Légy bármi mostoha:
Ez egyetértő lelkeket
  Le nem nyomod soha!

Törd öszve, jer! sajkájokat,
  Öntsd újra mérgedet;
Indítsd fel a mély poklokat,
  Töltsd bé vad kedvedet;

Jer, minden földi szörnyeteg,
  Jer, álld el útjokat;
Okádj te, égi fergeteg,
  Ordítva lángokat;

Halomra régi székiből
  Omoljon a Világ:
Erkölcse szent ösvényiből,
  Mig él, egyik se hág!

Vigasztalás.*

Ah! hogy beszéljek ujólag
Óróla néked, árva Szűz!
Holott szemedből, hív alak,
Egy köny most is más könyet űz?

Im, a nagy bánat hő szava
Elhervasztó szelet hozott
S arcád tündöklő gyöngy hava
Halványka színre változott!

Eltűnt! elhagyta képedet
Szépséged régi hajnala,
Mert ah! nem látja hívedet,
Kinek kedvéért nyilt vala.

Szánd ó Kegyes! szánd éltedet;
Ne légy magadhoz mostoha.
Bármint epeszd bús lelkedet,
Nem kél fel ő többé soha!

Ha felvoná lehelletét
Magához életünk Ura:
Imádjuk bölcs intézetét,
Ne szálljunk véle alkura!

* Szentjóbi Szabó László kedveséhez.

Búsongás.

— Virág Benedekhez. 1793. —

Im, a Tavasz vége még el sem érkezett,
Már is a forró Nyár heve következett.
Elmúltak víg kedvem kevés szebb órái,
Lehúlltak reményem alig nyilt rózsái.
Itt az Ősz féligért ritka gyümölcsével;
Közelget a Tél is havával, jegével —
S mig fiatal korom napjait számlálom,
Eltűnik életem, mint egy rövid álom!

*

Boldog, ki éltében annyi jót tehete,
Hogy vele ki nem hal szép emlékezete;
Boldog, ki pályáját úgy elvégezheti,
Hogy koszorút nyernek hív igyekezeti.
De bánatra méltó, ki alig kezdette
Utját, már elesik annak közepette —
Kinek még alig nyilt élte szebb virágja,
Már a titkos féreg gyökerét elrágja!

*

Nézd ama nevendék Almafát: ledőle,
Most, mikor gyümölcsöt várhatsz vala tőle!
Eddig csak virágzott: s csak alig mutatta,
Miként mulathatnánk majd egykor alatta.
Hányszor nem képzeltük, mi lesz majd belőle?
Mit nem igért Klóris magának felőle?
Szerencsétlen kis Fa! időnek előtte
Ime! gyökeréből a szél kidöntötte!
Hiába biztatott nyíló szépségével,
Oda van reményünk minden kellemével!...

*

De őt mégis, aki előbb ápolgatta,
Kedves Nevelője mostan megsiratta;
Esetét a Kegyes most szivére vette
S szép szeme több ízben nedvesült érette.
Ah! lesz-e kimúlván, lesz-e, ki szivében
Fenntartson engemet emlékezetében?
Lesz-e, ki egy könyűt ejtsen hült poromra
S egy szent áldást mondjon eltünt árnyékomra?

*

Nehéz ösvényemnek csak kezdetén vagyok
S csak szándékim voltak, lehettek még nagyok:
Már is az Irigység (pokolnak leánya!)
S az álnok rablelkek ama rút bálványa,
Amelynek lappangó gonosz tudománya
Tőrit szünetlenül hinti, veti, hányja —
S mely mindig orozva kezdi üldözését,
Míg bátran űzheti fene vérengzését;
Irtózatos fejét már feljebb emeli
S mint rontson, veszthessen, nyilvábban kémleli.
Ah! ez-e hűségem érdemlett jutalma?
Ez-e hát Apolló megigért oltalma?
S vétek-e ó Hazám! tenéked szolgálni?
S hasznoddal kedvedet keresni, találni?

A szenvedő.

Kufstein 1795.

I.

Elmém veszélyes andalgásiból
Magamba térvén s zárhelyem
Ezernyi könnyeimmel áztatott
Porába hajtván térdemet,

Némán imádva tisztelem
Mennyei nagy felségedet!
Leborúlva csudálom
Megfoghatatlan bölcs tetszésedet!

Mert látom, érzem, hogy tilos, felérni,
Honnan s miért van ennyi rossz?
Mért szenved így a jámbor erkölcs?
S mért győzedelmes a gonosz?

S hozzád emelvén újólag
Lánctól törődött két kezem
S nedves homályban lábbogó,
Halálra vált, bús képemet,

Elődbe terjesztem — ne vesd meg ó Uram! —
Elődbe terjesztem szokott kérésemet.
Halld meg keserve tengerének mélyiből
Hozzád kiáltó lelkemet!

Tekints le rám! Atyai kegyelmed fényiből
Bocsásd fejemre csak egy súgárodat!
Ne hagyd el ó Irgalmazó!
Ne hagyd el alkotmányodat!

Ne hagyj el engem,
Ó én Teremtőm! Én Atyám! Oltalmazóm!
Én egy Uram!
Egy Istenem!

II.

Úgy van; megint köny nedvesíti képemet!
Megint megáradott
Szívemnek elszikkadt ere!
Megszánta már, megszánta bágyadt lelkemet
Az Úr kegyelme: s irgalompálcája íme
A kősziklából bő vizet vere!

Oszoljatok
Szivemnek öldöklő fájdalmai!
Szakadjatok
Ti nem remélt örömemnek édes árjai!
Szakadjatok; s a szenvedők kegyes
Vigasztalójának hálákat adjatok!

Zengd halhatatlan Lélek,
Zengd alkotód dicséretét!
Serkenj te bús, te gyászos Elme,
Serkenj fel és vigadva hagyd el ezt
A siralom helyének durva rejtekét!
Nem tiltja szárnyaid szabad repületét,
Nem tiltja senki meg neked.

Repülj fel régi hazád boldog határihoz,
Túl a setétlő fellegek útjain
A Halhatatlanok dicső hajlékihoz!

Úgy zengjed, úgy hirdesd
Örvendező víg éneked
Legszebb s legérezettebb hangjain:
Mely jó az Ur! s mi nagy
Az Ő kegyelme
A földnek elhagyott lakásihoz!

Serkenjetek fel ti is
S jertek mindnyájan,
Ti lelkes és lelketlen állatok!
Jertek s örök Vigasztalómnak
Most énvelem forró hálákat adjatok!

Derülj ki Nap!... Vidúlva zúgj
Te gyászos ősz komor szele!
Völgynek sebes folyója, zúgj!
Partok, zuhogjatok vele!

Ti halmok! Erdők! Égbenyúlt
Szálas fenyők! harsogva döngjetek
Kőszikla-bércek! béborult
Havas tetők! bömbölve rengjetek!

Ti is, kiket szivem nyögésitől
Hangozni megszoktattalak,
Kínos keserveimnek gőzitől
Elnedvesült bús kőfalak!
Jertek s magasztaló dicséretimre most
Új hangokon felelve zengjetek!

* * *

De mit cselekszem?
Ah! mit cselekszem, igy únszolván titeket?
Mire kérem én
A ti segedelmeteket?

Mit, mit tehettek ti,
Ó értelem nélkül szűkölködő,
Érezni nem tudó
Lelketlen állatok?

Mik vagytok ti,
Hogy énvelem hálákat adjatok?
Hogy az Úrnak énvelem
Illő dicséretet mondhassatok?

És ki vagyok én, hogy Tégedet
Méltán dícsérjelek?
Hogy Tégedet Mindenható!
Dicsérni merjelek?

Én por! veszendő féreg! én dicsérjem a Te
Nevezhetetlen,
Gondolhatatlan
Isteni nagy felségedet?

Én Téged? ó Te, aki vagy!
Téged, ki mindenkor valál!
És lenni fogsz
Szünetlenül!

Borúlj homályaidba gyarló, véges Elme!
Némúlva áldjad,
Némulva rettegd és imádjad
Az Örökkévalót!

Hogy el ne vessz merész repületidben!
Hogy el ne hagyjon ily örvényeidben!
Bár véghetetlen! ámbár isteni
Az Ő kegyelme!

Tünődés.

Ha ki mindenét elvesztvén,
Reménységet sem talál,
Már annak az élet szégyen
S kötelesség a halál!

Igy sóhajt panaszra kelvén
A Világ kevély fia,
Hogyha földi fő javától
Végre meg kell válnia;

Ő kit a szerencse mindég
Kézen vitt, ápolgatott
S rossz kedvére, haragjára
Soha nem méltóztatott.

Igy ingerli, bátorítja
S csalja sok Szív önmagát,
Elborúlni s tünni látván
Ál reménye csillagát.

Mi, kik ennyi baj s veszély közt
Forgunk és erőlködünk
S a Szerencse vak dühével
Évek olta küzködünk;

Mi, kik a mérges haboktól
Szüntelen hányattatunk
S annyi sok szélvész után is
Partra nem találhatunk:

Mit tegyünk s mit várhatunk mi,
Hogyha ránk dördül az Ég?
Kell-e nékünk még remélnünk?
Bízakodnunk kell-e még?

Szégyen lesz-e s oktalanság,
Ha folyvást serénykedünk
S új hajótörést kerülvén
Még tovább emberkedünk?

Mit tegyünk hát s kit kövessünk?
Mit lehet remélnünk még?
Mit mutat hitünk világa?
S mit javall a bölcseség?

A bölcsnek állhatatossága.

»Ha ki mindenét elvesztvén
Reménységet sem talál
Már annak az élet szégyen
S kötelesség a halál!«

Az ily bús eltökéllésnek
Ha van — ritkán van helye.
Soha kétségbe nem esni
Nagyobb bátorság jele!

Az Erkölcs hű Bajnokának
Váltig kell küzködnie
S a vak Sors kemény csapásit
Békeséggel tűrnie.

Cézár két nagy ellenségét
A Világ csudálja bár:
Szokrateszt nagyobbá tészi
A hálálthozó pohár.

Őt sem gyáva rossz birái,
Akik azzal büntetik,
Sem gonosz rágalmazói
Bűnbe nem keverhetik.

Ha megcsalta bal Szerencséd
Minden szebb reményedet
S visszarántván adományit
Sérti, gyötri kebledet:

Vigyázz! hogy fel ne forgassa
Jóra szánt szándékodat
S le ne győzze vagy alázza
Lelki méltóságodat!

Nem, fonalát életednek
Nem szabad elmetszened —
Tudván, hogy sírodon túl is
Van Bírád, van Istened;

Akit elméd s szíved ellen
Itt talán ma még tagadsz,
De kinek majd napjaidról
S tetteidről számot adsz!

Hogy a végső áldozatra
Kiki mindég kész legyen
És Honáért mindenétől,
Mihelyt kell, búcsút vegyen:

Méltó! s Társaságban élő
Emberhez illő dolog!
De azért, hogy a Szerencse
Nékünk már nem mosolyog;

Hogy vakot vet, hogy elfordúl,
Agyarkodik, háborog
S kerekével, mint egyébkor,
Kedvünk szerént nem forog,

Azt itélnünk, hogy lerázván
Pályánk nehéz terheit
És megszegvén bölcs Teremtőnk
S vallásunk törvényeit:

Szabad s illik sírba dőlnünk...
Gyávaság s bal itélet!
Hazafinak s Keresztények
Kötelesség az élet.

IRODALOM.

Batsányi János versei. Pesten, Trattner. 1827.

Batsányi János poétai munkáji. Második bővitett kiadás. A szerző képével. Budán. A királyi universitás betüivel. 1835.

Bacsányi János költeményei válogatott prózai irásaival egyetemben. Kiadta Toldy Ferenc. Pest, Heckenast Gusztáv. 1865.

Gedichte von Gabriele Batsányi geb. Baumberg. Wien. I. V. Degen. 1805.

Magyar Museum. Első kötet. Pesten, Trattner. 1788—89. Második kötet. Kassán, Ellinger. 1790.

Orpheus. Egy hónapos irás. Kiadta Széphalmy Vintze. Első kötet. Kassán, Landerer.

A Bétsi Magyar Musának harmadik esztendeje. Iratott Esztelneki Szatsvay Sándor által és nyomtattatik a Magyar Haza költségével. 1789.

Magyar Minerva. I. kötet. Ányos Pál munkáji. Bétsbe, özv. Alberti Ignátzné betüivel. 1798.

A Magyar Tudósokhoz. Irta Batsányi János. Pestenn, Trattner. 1821.

Faludi Ferentz versei. Kiadta Batsányi János. Pestenn, Trattner. 1824.

Arany László. A magyar politikai költészetről. Budapest. 1874.

Bayer Ferencz. Bacsányi János. Budapest 1878.

Szinnyei Ferencz. Bacsányi János. Magyar tört. életrajzok. Budapest, Athenauem. 1904.

Horánszky Lajos: Bacsányi János és kora. Budapest, Hornyánszky. 1907.

